CAPITOLUL II
RADU VISTIERUL – ÎNCEPĂTORUL MĂRIRII GOLEŞTILOR

1. Neamul lui Radu vistierul p. 1

2. Cariera de dregător şi implicarea în viaţa politică a Ţării Româneşti în perioada 1522 – 1535 p. 3

3. Implicarea lui Radu şi Vâlsan Furcovici în misiunea lui Aloisio Gritti p. 9

4. Datarea şi localizarea luptei de la Fântâna Ţiganului p. 14

5. Pribeag la Mircea Ciobanul 1545 – 1553 p. 31

6. Radu din Goleşti în domnia lui Pătraşcu cel Bun (1554 – 1557) p. 36

7. Din nou pribeag la Mircea Ciobanul (1558). Sfârşitul lui Radu din Goleşti p. 46

CAPITOLUL II
RADU VISTIERUL – ÎNCEPĂTORUL MĂRIRII GOLEŞTILOR

1. Neamul lui Radu vistierul

În istoriografie este acceptat ca Radu vistierul, soţul Caplei din Goleşti, este un descendent al familiei Furcă sau Furcovici[1], veche familie munteană ale cărei începuturi documentare sunt situate pe la jumătatea secolului al XV-lea.

Într-adevăr, dregătoria de vistier cu care apare menţionat în documentul din 17 noiembrie 1539 îl recomandă a fi acelaşi cu Radu vistierul lui Vlad Vintilă de la Slatina, desemnat în mai multe rânduri şi sub forma Radu Furcă vistier[2], Furcă vistier[3] şi Radu Furcovici vistier[4].

Cea mai bună dovadă pentru veridicitatea identificării o constituie documentul din 6 septembrie 1594[5], în care se precizează că Tatu Turbatu s-a judecat cu Radu Furcă fost mare vistier în faţa voievodului Vlad Vintilă, iar, apoi, nepotul său, Dobre Turbatu s-a judecat cu Radu Furcă vistierul în faţa voievodului Pătraşcu cel Bun.

Enumerarea formelor sub care l-am întâlnit nominalizat în documente evidenţiază că numele său de familie s-a format prin slavizarea românescului Furcă, la care s-a adăugat sufixul „-ovici". Semnificaţia slavizatului Furcovici a rămas tot Radu al lui Furcă, ceea ce sugerează că sub numele de Furcă trebuia căutat şi înaintaşul său. Un „Radu al lui Furcă clucer" se află menţionat în divanul domnesc al lui Vlad Călugărul, de la 9 octombrie 1492[6]. Apoi, la 5 iunie 1494, „Radu al lui Furcă fost clucer" era cel care scria documentul domnesc de la acea dată, în localitatea „Ruşii logofătului, lângă Târgovişte"[7].

Deşi nu mai poartă şi un alt nume care să-l deosebească, tot el trebuie să fie şi Radu clucerul care scria actele domneşti de la 8 septembrie 1492 şi 2 septembrie 1493 emise de cancelaria domnească din Târgovişte[8]. Modul identic de desemnare a celor doi Radu, vistierul şi clucerul, nu trebuie să inducă ideea că ar putea fi aceeaşi persoană care a evoluat în dregătorie, căci considerente de vârstă dovedesc că nu puteau fi decât fiu şi tată[9].

Bunicul dinspre tată al lui Radu vistierul trebuie să fie Furcă clucerul, citat între membrii sfatului domnesc al voievodului Radu cel Frumos, la 25 august şi 29 octombrie 1569[10]. A deţinut dregătoria de clucer şi după această ultimă dată, dar dregătorii de acest gen nu au mai fost menţionaţi în sfatul domnesc. Pentru el, un popă Dobromir încheia de copiat un Tetravanghel slav, la 21 decembrie 1471, pe care nota: „Cu voia Tatălui şi cu săvârşirea Sfântului duh s-a început şi s-a sfârşit această binevestire şi evanghelie a lui Hristos în zilele binecinstitului şi de Hristos iubitorului domn Radu voievod, fiul marelui Vlad voievod. S-a scris jupanului Furcă clucer, ca să-i fie de sănătate şi de mântuire sufletului şi trupului şi părinţilor lui şi fraţilor lui şi să-i fie de ajutor şi iertarea păcatelor pe această lume şi în veacurile viitoare amin"[11].

Din păcate, din documentele păstrate nu am mai putut desprinde nicio altă informaţie despre înaintaşii lui Radu vistierul. Nemenţionarea niciunui sat ataşat numelui lor sau în stăpânirea lor constituie cel mai mare neajuns, căci nu-mi permite să le stabilesc baştina şi nici locul unde şi-au avut reşedinţa.

În ceea ce priveşte celelalte rude ale lui Radu vistierul, documentele relevă cu claritate doar existenţa unui frate, Vâlsan sau Vâlxan. Este atestat pentru prima dată la 10 aprilie 1520 în finalul actului pe care îl scria: „şi eu Vâlsan grămătic, fiul lui Furcovici, care am scris în cetatea de scaun Târgovişte"[12]. Faptul că în cariera de dregător l-a precedat întotdeauna pe frate-său, Radu, mă determină să-l consider

---

[1] G.D. Florescu, *Arborele genealogic al familiei Golescu*, la Complexul Muzeal Goleşti; N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 83
[2] *D.R.H.*, B, III, p. 196, 289, 295
[3] *Ibidem*, p. 287
[4] *Ibidem*, p. 208, 327
[5] *Ibidem*, XI, p. 118-119
[6] *Ibidem*, I, p. 377
[7] *Ibidem*, p. 408
[8] *Ibidem*, p. 374, 395
[9] Admiţând vârsta de numai 25 de ani pentru clucerul de la 1492, ar însemna ca la 17 noiembrie 1539, când s-a căsătorit cu jupaniţa Caplea, avea 72 de ani, iar în decembrie 1557, pe când conducea trupele lui Pătraşcu cel Bun în sprijinul reginei Isabella, ar fi avut 89 de ani.
[10] *D.R.H.,* B, I, p. 229-230
[11] D. Mioc, *Materiale româneşti din arhivele străine*, în „S.M.I.M.", vol. VI (1973), p. 333
[12] *D.R.H.,* B, II, p. 375

mai vârstnic. Cercetătorul A. Decei a emis părerea că din toate formele de nume cu care este întâlnit în documente acest personaj (Vâlsan, Vâlcsan, Vâlxan, Vlăsan) cea genuină ar fi Vâlcsan[13].

Este posibil să mai fi avut şi alţi fraţi. Despre unul dintre ei, dacă nu cumva o fi o confuzie, aflăm din raportul veneţianului Alonso Gritti în care povesteşte că după ce s-a despărţit de voievodul Vlad Vintilă, acesta a pus să-i aducă pe fruntaşii răsculaţilor „…pe menţionatul Vâlsan logofătul cu un frate de-al lui…" pe care i-a tăiat în „târgul ghiaur numit Piteşti"[14].

Nici satele pe care le-am aflat menţionate în stăpânirea lui Vâlsan şi Radu Furcovici nu ajută cu nimic la elucidarea problemei originii lor. După satul Corlate din judeţul Dolj, catalogat de voievodul Vlad Vintilă ca „satul lui Vălsan logofătul"[15] am fost tentat să-l consider de baştină oltean. Dar expresia „satul lui Vâlsan" s-a dovedit a fi numai o formulă de a spune că s-a aflat în stăpânirea lui, căci documente ulterioare dovedesc că era ocină craiovească ce-i fusese adusă de nevastă-sa ca zestre[16].

Şi dăruirea lui Radu vistierul cu siliştea Bistreţul, Poiana Urâţii şi o parte din balta Bistreţului, judeţul Dolj, pe care Radu Paisie le-a cumpărat de la jupaniţa Marga din Caracal[17] m-a făcut să bănuiesc o origine oltenească pentru acesta, crezând că voievodul i le-a dăruit cât mai aproape de o eventuală curte a sa. Dar am abandonat repede ideea căci pentru aceleaşi fapte de arme Radu Paisie l-a recompensat şi cu satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni[18], situate în judeţul Argeş, iar litigiile pentru stăpânirea unor pământuri relevă că Radu Furcovici a avut interese de acest gen şi în judeţele Ialomiţa şi Călăraşi.

Astfel, la 10 aprilie 1535, întărind m-rii Argeş nişte mori în satul Berileşti (azi Bucu) pe râul Ialomiţa, voievodul Vlad Vintilă preciza că ele au fost făcute şi dăruite de înaintaşul său Vlad Înecatul, dar „au fost cotropite de Radu Furcovici vistier". Despre vadul morilor se ştia clar că a fost „dăruit de Colţea şi fratele lui Oană şi de nepotul lor, Staico", dar dacă Radu Furcovici n-ar fi avut ceva proprietăţi prin zonă sau în hotar cu acel sat nu văd cum s-ar fi putut amesteca în stăpânirea acelor mori[19].

Un document mai târziu, 6 septembrie 1594, relevă interese ale lui Radu Furcă vistierul în satul Dâlga de Sus (sat în comuna Dor Mărunt, judeţul Călăraşi). Pe când era mare vistier al lui Vlad Vintilă s-a judecat cu Tatu Turbatu care îl pârâse că i-a cotropit ocina din acel sat. Judecata domnească l-a scos pe Radu Furcă de cotropitor şi a pierdut procesul. În timpul lui Pătraşcu cel Bun, procesul s-a judecat în două rânduri. Mai întâi Tatu Turbatu şi fiul său, Dobre, l-au pârât pe Radu Furcă vistierul că nu le dă pace să-şi stăpânească ocina, rămânându-l, „ca şi întâia oară, înaintea lui Vlad Voievod". Pricina a fost reluată, tot în domnia lui Pătraşcu cel Bun de „Vlad comisul, fiul lui Furcă", care a pârât „că a închinat şi vândut Tatul Turbatu partea lui de ocină mai sus scrisă tatălui său Furcă mai dinainte vreme". Dar şi acesta pierde, căci voievodul Pătraşcu cel Bun „a aflat domnia lui că a fost cotropită de tatăl său Furcă, fără cale şi-a rămas Vladul comis de lege…"[20].

Chiar dacă cei doi voievozi i-au considerat cotropitori pe cei doi Furcovici, un lucru este cert: dacă ei n-ar fi fost deja pătrunşi cu stăpânirea în Dâlga de Sus n-ar fi avut posibilitatea nici să cotropească, nici să le fie închinată ocina acelui Tatu Turbatu.

Un alt document care relevă existenţa unor interese funciare ale neamului Furcovici în răsăritul câmpiei muntene este cel din 10 iulie 1559. Întărind unor săteni din Stănceşti şi Coşteşti, judeţul Buzău, ocinile ce le aveau în acele sate, voievodul Mircea Ciobanu menţiona că le fuseseră cotropite pe vremea voievodului Radu Paisie de un „Vlad al Furcoaei" şi dăruite slugii lui, Dumitru[21]. Evident, Vlad era un mare boier, căci nu oricine îşi putea permite să-şi dăruiască sluga cu două sate. Că Vlad al Furcoaei era tot un Furcovici nu încape nicio îndoială, căci „Furcoaia" nu poate însemna decât „a lui Furcă", nume sub care l-am întâlnit pe Radu vistierul şi înaintaşii săi. Acea Furcoaia putea fi mama, sora sau soţia lui Radu Furcă vistierul, ceea ce aducea pentru Vlad poziţia de frate, nepot sau fiu. Lucrul cel mai important era că acest Vlad ar fi trebuit să fie ori stăpân pe celelalte jumătăţi de sate, ori megieş cu ele ca să le poată cotropi şi stăpâni în totalitate în vremea lui Radu Paisie.

---

[13] A. Decei, *Aloisio Gritti în slujba sultanului Soliman Kanună, după unele documente turceşti inedite (1533-1534)* în „S.M.I.M.", vol VII (1974), p. 121, nota 88
[14] *Ibidem*, p. 153
[15] *D.R.H.,* B, III, p. 313
[16] D.I.R., B, XVI, V, p. 402-407; *D.R.H.*, B, XI, p. 117-118
[17] *D.R.H.*, B, III, p. 91-92
[18] *Ibidem*, IV, p. 166
[19] *Ibidem*, III, p. 327
[20] *Ibidem*, XI, p. 119-120, 690
[21] *Ibidem*, V, p. 166, 389, 416

Exemplele pe care le-am prezentat mai sus îndreptăţesc presupunerea că originea (baştina) familiei Furca (Furcovici) trebuie situată în câmpia munteană, probabil prin judeţele Ialomiţa, Călăraşi sau Buzău.

Descendenţi ai unei familii de mari boieri, al căror bunic era membru în sfatul domnesc al luiRadu cel Frumos, era firesc ca Vâlsan şi Radu să contacteze nişte căsătorii la nivelul lor. Din păcate, numai soţia lui Vâlsan logofătul poate fi cunoscută. Ea este atestată la 9 ianuarie 1531, în documentul prin care voievodul Vlad Înecatul întărea satul Gârcovul mânăstirii Bistriţa, ctitoria Craioveştilor, ca fiind dăruit iniţial de jupan Pârvu ban şi „încă au fost dăruit de Şerban mare vornic şi jupan Vâlsan mare logofăt şi cu jupaniţele lor, anume jupaniţa Marga şi jupaniţa Vlădaie”[22]. Cercetătorii care s-au ocupat de genealogia Craioveştilor, au considerat-o pe Vlădaia fiica lui Pârvu I vornicul Craiovescu[23]. În realitate Vlădaia a fost sora lui Pârvu banul Craiovescu şi amândoi copiii lui Radu postelnicul Craiovescu, mort în lupta de la Tinoasa.

Documentul care elucidează problema originii acestei Vlădaia este marele hrisov de alegere a satelor Craioveştilor, dat de voievodul Mihnea Turcitul la 17 mai 1589 în care preciza: „Dă domnia mea această poruncă domniei mele boierului domniei mele jupan Nica postelnic al doilea şi jupaniţei lui, Maria, fiica jupaniţei Anca din Coiani, nepoata răposatului jupan Pârvu ban al Craiovei şi a surorii lui, jupaniţei Vlădaie, strănepoata răposatului Radul postelnic, fratele Craioveştilor, care a pierit la Tinoasa”[24].

Concluzia este clară: Vlădaia era sora lui Pârvu Craiovescu banul şi aşa se şi explică pentru ce soţul ei, Vâlsan logofătul, se afla la căpătâiul acestuia, la Piatra, în ziua de 14 aprilie 1529, când şi-a dat ultima suflare[25], dar şi grija deosebită pe care a arătat-o faţă de daniile pe care banul le-a făcut mănăstirii Bistriţa.

Deşi 9 ianuarie 1531 este data când era pentru prima oară atestată căsătoria lui Vâlsan cu Vlădaia, trebuie să se fi făcut cu ceva mai înainte ca el să poată sta la căpătâiul lui Pârvu banul în aprilie 1529.

Despre prima căsătorie a lui Radu vistierul nu pot face nicio precizare. Existenţa fratelui Vlad, deja comis pe timpul domniei lui Pătraşcu cel Bun, o atesta, dar numele şi familia primei soţii îmi rămân necunoscute. Este posibil ca ea să fi fost acea „Furcoaie” menţionată în documentul din 10 iulie 1559[26], despre care cred că şi-a pierdut viaţa în împrejurările dramatice ale a ului 1534.

2. Cariera de dregător şi implicarea în viaţa politică a Ţării Româneşti până în perioada 1522-1535

Ca descendenţi ai unei mari familii boiereşti în care ştiinţa de carte era ţinută la mare cinste, este firesc să bănuiesc că cei doi fraţi şi-au petrecut o parte din copilărie în apropierea unor dascăli care s-au ocupat de educaţia lor în perspectiva ocupării unor mari dregătorii. Documentele muntene relevă din plin că până la ocuparea unor înalte dregătorii, mai ales de natură administrativă (vornic, vistier, logofăt) parcurgerea unor trepte pregătitoare pe lângă cancelaria domnească era absolut obligatorie. Din numeroasele exemple conţinute de documente, mă opresc numai la cel oferit de evoluţia lui Tudor mare logofăt din Drăgoeşti[27]. Numai simpla evidenţiere a originii diecilor şi grămăticilor domneşti de la sfârşitul secolului al XV-lea şi până în prima jumătate a celui de-al XVII-lea este de ajuns pentru a ilustra interesul pentru ştiinţa de carte al marii boierimi muntene.

Pentru Vâlsan Furcovici, o astfel de preocupare o evidenţiază câteva documente. Astfel, la 14 noiembrie 1516, în calitate de logofăt al cancelariei domneşti el scria hrisovul domnesc prin care

---

22 *Ibidem*, III, p. 172

23 Ştefan Andreescu, *Perspective medievale*, Bucureşti, 2002, p. 59 („Vlădaia era soră cu Pârvu ban Craiovescu şi deci fiica lui Pârvu vornicul Craiovescu”); Ion Radu Mircea, *Ţara Românească şi închinarea Brăilei*, extras din „Balcania”, Bucureşti, MCMXLI, p. 454, nota 2: Vâlsan vistierul era cumnat cu Pârvu Craiovescu banul, fiul lui Pârvu I vornicul Craiovescu; Dan Pleşia), *Contribuţiuni documentare la istoricul mănăstirii Curtea de Argeş în timpul domniei lui Alexandru Ilias*, în „M.O.” (1970), nr. 1-2, p. 82, nota 39 („Vâlsan era soţul Vlădaiei, sora lui Pârvu II banul…, fiul lui Preda I vornicul şi nu al lui Radu postelnicul cum s-a afirmat şi recent”); St. Ştefănescu, *Bănia în Ţara Românească*, Bucureşti, 1965, p. 119 (Vlădaia era sora lui Neagoe Basarab); G.D. Florescu, *Vintilă I din Cornăţeni…*, p. 207, nota 5 („Vălcsan vel logofăt era, poate, soţul jupaniţei Vlădaia, sora vitregă a lui Neagoe Basarab voievod”); Radu Ştefan Ciobanu, *N. Basarab….*, p. 40 („… Vlădaia, fiica lui Pârvu Craiovescu şi sora lui Neagoe Basarab s-a măritat cu Vâlsan Furcovici, unul din înaintaşii Goleştilor”); Manole Neagoe, *Neagoe Basarab, ….*, p. 19 („Pârvu vornic a avut patru copii Neagoe, Preda, Vlădaia şi Marga”); N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 103 („Vlădaia, fiica lui Pârvu I Craiovescu”).

24 D.I.R., B. XVI, V, p. 402

25 *D.R.H,* B, III, p. 116

26 *Ibidem*, V, p. 166

27 *Ibidem*, II, p. 5, 63, 66, 79, 82, 138, 175, 417-466 (diac, grămătic, logofăt, mare logofăt)

voievodul Neagoe Basarab întărea boierilor de Cepturoaia, Vlad banul, Dimitrie pârcălab şi Balica spătar, stăpânirea peste Căluiu şi Mihăleşti[28]. Apoi, la 10 aprilie 1520, tot el, „Vâlsan grămătic, fiul lui Furcovici", este cel care scria hrisovul de întărire a averilor mânăstirii Bistriţa, emis de acelaşi voievod[29]. Neînsemnată numai la prima vedere, meseria de grămătic, ce fusese exercitată chiar de viitorul voievod Neagoe Basarab, care se pare că o deprinsese pe lângă călugării de la Bistriţa[30], presupunea stăpânirea completă a scrisului şi cititului în cel puţin două limbi, româna şi slavona.

Pentru Radu Furcovici, viitorul vistier, nu am putut identifica date care să susţină desfăşurarea unei activităţi asemănătoare în cancelaria domnească.

Nu am putut identifica date nici despre activitatea lor ca dregători în prima parte a domniei lui Radu de la Afumaţi. Erau şi foarte tineri, iar dacă au deţinut ceva dregătorii au fost de mâna a doua, care nu-i aduceau decât accidental în prim-planul vieţii politice şi, ca atare, nu erau menţionaţi în sfatul domnesc al documentelor.

Pomelnicul mănăstirii Argeşului şi cel al mănăstirii Govora îi menţionează printre marii boieri care între 1522-1524 au sprijinit lupta lui Radu de la Afumaţi împotriva intenţiei Porţii de a transforma Ţara Românească în paşalâc. Nenumărându-se printre boierii divăniţi nu pot preciza nici atitudinea ce au avut-o în diferite momente ale perioadei de lupte cu turcii, ca în cazul cumnatului lor, Şerban din Izvorani, căsătorit cu Marga Craiovescu, sora Vlădaei. Dacă Vâlsan apucase să se însoare cu Vlădaia este de presupus că a intrat sub influenţa cumnatului său, Pârvu banul Craiovescu şi a urmat aceleaşi oscilaţii politice ca şi acesta[31].

Cel care a debutat mai întâi ca mare dregător a fost Radu , pe care l-am găsit menţionat ca mare spătar în sfatul domnesc al lui Radu de la Afumaţi de la 27 februarie 1527[32]. Nu am certitudinea că investirea lui ca mare spătar s-a făcut la această dată şi nu mai devreme, pentru că între ultima menţionare a lui Dragomir ca mare spătar, 22 august1526[33], şi prima sa atestare cu această dregătorie, nu s-a mai păstrat nici un alt document care să aibă sfat domnesc.

În ceea ce-l priveşte pe Vâlsan, el apare ca deţinător al dregătoriei de mare vistier la 19 iulie 1527[34], înlocuindu-l pe Hamza din Obislav. Ambii fraţi s-au menţinut în dregătoriile cu care i-am amintit până la sfârşitul domniei lui Radu de la Afumaţi, documentul din 10 noiembrie 1528[35] fiind ultimul care s-a păstrat din cancelaria acestuia.

Care le va fi fost atitudinea celor doi Furcovici faţă de complotul care a curmat domnia celui care i-a ridicat în sfatul domnesc nu se poate stabili. Cronica ţării consemnează numai pe doi dintre complotişti: „Neagoe vornecul şi Drăgan postelnicul ei au rădicat oaste pre ascuns pre capul Radului vodă. Decii când au prins de veste Radul vodă, el nu v-au putut strânge oaste degrab, ci numaidecât au fugit cu fie-său Vlad vodă, la banul Pârvul la Craiovă. Deci când au fost Radul vodă în oraş în Râmnic, iar boierii au ajuns pre Radu vodă, de l-au legat şi i-au tăiat capul şi lui şi fie-său Vlad vodă, şi au perit amândoi în oraş în Râmnic, când au fost cursul anilor 7037"[36].

Nu se cunosc cu adevărat nici cauzele asasinării primului domn român de către boieri[37]. În istoriografie sunt consemnate păreri diverse începând cu ura boierimii din stânga Oltului împotriva voievodului care se subordonase Craioveştilor[38] până la intrigile Porţii care, dorind să scape de un voievod ce se închinase către imperiali, a coalizat şi sprijinit pe boieri împotrivă-i[39]. Ultima opinie pare a fi şi cea mai îndreptăţită, căci o asemenea reacţie a boierimii mari se poate constata şi faţă de voievozii ulteriori, care vor înclina spre imperiali.

---

[28] *Ibidem*, p. 288-289
[29] *Ibidem*, p. 373-375
[30] Manole Neagoe, *op. cit.*, p. 41
[31] N. Stoicescu, *Radu de la Afumaţi*, Bucureşti, 1983, p. 46-66
[32] *D.R.H.,* B, III, p. 58
[33] *Ibidem*, p. 54-55
[34] *Ibidem*, p. 66
[35] *Ibidem*, p. 114
[36] *Istoria…*, p. 46
[37] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 172
[38] N. Iorga, *Studii şi documente*, vol. III, p.l.,; N. Stoicescu, *op. cit.*, p. 127-128
[39] Ştefan Ştefănescu, *op. cit.*, p. 94, Ştefan Andreescu, *Restitutio Daciae (Relaţiile politice dintre Ţara Românească, Moldova şi Transilvania în răstimpul 1526-1593)*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 67 (în continuare se va cita *Restitutio Daciae*, vol., p.); Florin Constantiniu, *De la Mihai Viteazul la Fanarioţi: observaţii asupra politicii externe*, în „S.M.I.M." vol. VIII (1975), p. 67; C. Rezachevici, *Rolul românilor în apărarea Europei de expansiunea otomană în secolele XIV-XVI. Evoluţia unui concept în contextul vremii*, Bucureşti, 2001, p. 535 (în continuare se va cita *Rolul românilor…*).

Orientarea proferdinandistă a lui Radu de la Afumaţi nu putea fi pe placul marii boierimi muntene, abia scăpată dintr-un lung şi pustiitor război cu Poarta. Partizană a unei politici de înţelegere cu Poarta pe baza acceptării statutului de vasalitate şi a tributului plătit, marea boierime spera la păstrarea statu-quo-ului din partea turcilor care să nu-şi folosească supremaţia militară incontestabilă pentru a trece la ocuparea Munteniei, aşa cum procedase anterior cu statele de la sudul Dunării şi cu Ungaria. Probabil că susţinerea de către turci a complotiştilor constituie şi explicaţia gestului acestora de a se aduna în tabără la Slatina, atât de aproape de Dunăre, unde erau atestaţi la sfârşitul lui decembrie 1528[40], înainte de a porni împotriva voievodului aflat la Târgovişte.

Cert este că după asasinarea lui Radu de la Afumaţi, Neagoe vornicul din Periş a fost adevăratul conducător[41] al Ţării Româneşti până la venirea noului voievod, Moise, în scaun.

Înainte de 24 martie 1529, Moise ajunsese la cetatea Giurgiu însoţit de călăreţi şi ieniceri turci, de unde trimite vorbă lui Pârvu banul Craiovescu, şi celorlalţi boieri să vină să-i jure credinţă. După relatarea sibianului Marcus Pemfflinger, din 25 martie 1529, aceştia ar fi refuzat pe moment, deoarece nu se supusese vechiului drept al ţării de alegere şi acceptare a domnului, ameninţându-l chiar că vor fugi în Ardeal dacă va intra în ţară fără acordul lor[42].

Din scrisoarea aceluiaşi sibian reiese că marele ban Pârvu II Craiovescu agoniza înconjurat de credincioşii săi[43], ceea ce cred că reprezenta adevăratul motiv al neprezentării sale pentru a se închina domnitorului la Giurgiu. Pe „credincioşii" ce se aflau lângă el nu îi nominalizează sibianul dar cred că sunt aceeaşi cu cei menţionaţi la căpătâiul său la 14 aprilie 1529, când închidea ochii, la Piatra. Barbu Detco vistier, Hamza vistier, Dumitru pârcălab, Jitian stolnic, Vâlsan vistier, Şerban stolnic, Giura paharnic, Prodan medelnicer, Peia portar şi Pătru sluger[44].

La 30 martie 1529 Moise era deja în scaun şi vestea acest lucru braşovenilor: „dau spre ştire domniei voastre că cu dumnezeească vrere dăruitu-m-a Domnul Dumnezeu şi cinstitul împărat cu moştenirea domniei mele, cu scaunul părintelui domniei <mele>, şi m-au trimis pre domnia mea cu cinstit steag de la Poartă şi din mâna împăratului a fi domnitor Ţării Româneşti"[45].

Nici componenţa primului său sfat domnesc, reieşită din documentul din 12 mai 1529[46] nu susţine ideea unui refuz al marii boierimi de a i se închina, căci în el regăsim pe mai toţi marii dregători ai lui Radu de la Afumaţi. Lipsesc dintre ei Pârvu II Craiovescu, care murise, şi cumnaţii săi, Vâlsan vistierul şi Şerban stolnicul, care veghind la căpătâiul său nu se prezentaseră lui Moise la Giurgiu să i se închine. De altfel, pe tot parcursul domniei lui Paisie, nici Vâlsan şi nici Şerban nu vor deţine vreo mare dregătorie.

Schimbarea orientării sale externe, după eşecul campaniei lui Soliman Magnificul asupra Vienei, de la susţinerea Porţii, la cea a imperialelor, în privinţa stăpânirii Transilvaniei şi apropierea tot mai accentuată de partida craiovească favorabilă unei astfel de orientări, îl vor aduce pe voievodul Moise în faţa unei grave crize politice, în primăvara anului 1530.

Cu prilejul nunţii favoritului său, Barbu II Craiovescu, marele ban, petrecută la 13 februarie 1530, voievodul Moise a căutat să mai rărească numărul adversarilor săi filoturci. Cei care au scăpat din măcel „au fugit în Ţarigrad şi au adus domn pre Vlad vodă"[47].

În faţa acestui pretendent,ale cărui oşti erau conduse de Mehmed beiul de Nicopole, prima intenţie a lui Moise a fost să încerce să reziste. Posibil ca boierii care îi mai erau credincioşi, împreună cu cetele lor, să se fi strâns în tabără la Câmpul Glupavilor, judeţul Vlaşca, de unde emitea documentul din 22 mai 1530[48], dar constatând că era imposibil să reziste a preferat să se retragă în Transilvania. Care o fi fost poziţia lui Radu Furcovici în acele momente dificile pentru Moise voievod este greu de spus. În sfatul documentului din 22 mai 1530, deşi textul este ilizibil, editorii volumului au completat: „[şi jupan Radu vistier şi]" înaintea lui Peia spătar, ceea ce l-ar presupune pe Radu Furcovici, atestat cu această dregătorie încă de la 24 noiembrie 1529[49]. Este posibil să fie vorba şi de un cu totul alt vistier, căci pe Radu îl aflu

[40] N. Iorga, *op. cit.*, p.L., I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 455; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 170
[41] C. Rezachevici, *Rolul românilor…*, p. 264
[42] Ion Radu Mircea, *op. cit.*, p. 456-457, Em. Gr. Nicolescu, *Moise vodă (martie 1528 – 30 august 1530)*, „A.O.", an XVIII (1939) nr. 104-106, p. 412; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 179
[43] I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 455, notele 2 şi 5
[44] *D.R.H.*, B, III, p. 116
[45] Em. Gr. Nicolescu, *op. cit.*, p. 412
[46] *D.R.H.*, B, III, p. 117
[47] *Istoria…*, p. 47; Em. Gr. Nicolescu, *op. cit.*, p. 421
[48] *D.R.H.*, B, III, p. 146
[49] *Ibidem*, p. 145

menţionat cu această dregătorie chiar în primul document ce ni s-a păstrat emis de cancelaria lui Vlad Înecatul, 15 iunie 1530, în condiţiile în care nici un alt dregător menţionat în sfatul domnesc de la Câmpul Glupavilor n-a mai prins vreo dregătorie de la noul voievod. Alături de el se aflau frate-său, Vâlsan, ca mare logofăt şi Şerban Izvoranu ca mare vornic, ce nu deţinuseră dregătorii de la Moise voievod. Dintre foştii divăniţi ai lui Moise mai apăreau la 15 iunie 1530 Tudor fost mare logofăt şi Drăghici fost mare vornic, dar aceştia nu-l însoţiseră în tabăra de la Câmpul Glupavilor. Din aceste considerente, cred că nici Radu Furcovici nu s-a mai aflat lângă voievodul Moise în acel ultim moment.

Trecerea celei mai mari părţi a marii boierimi în tabăra lui Vlad Înecatul i-a uşurat mult ocuparea tronului şi pacificarea Munteniei, fapte pe care le anunţa Braşovului încă de la 4 iunie 1530[50]. Cu Moise se retrăsese în Transilvania numai Barbu II Craiovescu şi ceva din boierii olteni care gravitau în jurul său.

Adeziunea celei mai mari părţi a marii boierimi la cauza lui Vlad Înecatul a fost remarcată şi de comandanţii ferdinandişti care au încercat să repună pe tron pe Moise, ei motivându-şi insuccesul din lupta de la Viişoara, pe Olt, din 29 august 1530, în care fostul domnitor şi cumnatul său, Barbu Craiovescu şi-a pierdut viaţa, tocmai prin faptul că boierii ţării s-au aflat lângă noul voievod[51].

Nu poate fi documentată special participarea celor doi Furcovici în lupta de la Viişoara sau în campania de represiune declanşată de Vlad Înecatul, sprijinit de turci, între 7-16 septembrie 1530, împotriva oraşelor proferdinandiste, Braşov şi Sibiu. Menţinerea lor în dregătoriile de mare logofăt şi mare vistier constituie argumentul care le susţine participarea. De asemenea, prezenţa unor alţi mari boieri, atestaţi ca primind daruri de la braşoveni pentru a le cruţa oraşul: Hamza banul, Dragomir spătarul şi Şerban vornicul, constituie un alt argument că Vlad Înecatul a fost însoţit în campanie de marii săi boieri. N-ar fi exclus ca logofătul care era trimis, pe 14 septembrie 1530, de Vlad Înecatul să ceară senatului Braşovului să treacă de partea lui Ioan Zapolya şi să predea cheile cetăţii să fi fost chiar Vâlsan[52].

Nici documentele interne nu-i crediteazǎ pe cei doi Furcovici cu ceva fapte deosebite şi beneficiari ai unor recompense din partea domniei, cum au fost cazurile lui Fârtat pârcălab, Hamza din Obislav sau Vlaicu din Piscani[53], cărora le-au fost dăruite sate şi ţigani.

Despre Radu Furcovici nu pot afirma decât că s-a menţinut în dregătoria de mare vistier pe parcursul întregii domnii a lui Vlad Înecatul, căci este atestat în sfatul domnesc al tuturor documentelor emise de cancelaria acestuia[54].

Vâlsan, în afară de atestarea sa în sfatul domnesc şi ca ispravnic al multor hotărâri domneşti, este menţionat în câteva rânduri manifestând o grijă deosebită faţă de ctitoria Craioveştilor, mânăstirea Bistriţa, căreia i-a obţinut din partea domnitorului întărirea stăpânirii pe o serie de danii făcute de înaintaşii nevestei sale, Vlădaia[55].

Cariera sa de mare dregător nu a fost chiar aşa de liniară, ca a lui frate-său, Radu. Înainte de 23 aprilie 1532 fusese schimbat din marea logofeţie cu Tudor din Drăgoeşti, căci la această dată era menţionat în sfat ca fost mare logofăt[56]. Reapare ca titular al marii logofeţii la 28 mai şi 14 iulie 1532, dar după ultima dată nu mai apare în sfatul domnesc decât la 16 august 1532 ca fost mare logofăt, calitate cu care este atestat şi în ultimul document ce s-a păstrat de la Vlad Înecatul[57].

Nu cred că a fost vorba de o cădere în dizgraţia voievodului său, ci mai mult de îndeplinirea unei misiuni speciale pe lângă Aloisio Gritti, ceea ce în istoriografie este privită ca o participare a lui Vâlsan la asediul cetăţii Esztergom (Istrigonium), dintre 15 august şi 29 septembrie 1532[58].

Sursa documentară care a făcut ca Vâlsan logofătul să fie creditat cu participarea la asediul cetăţii Esztergom a fost raportul veneţianului Aloisio Gritti din august 1534, în care vorbea şi de „boierul vestit

---

[50] D. Ciurea, *Domnia lui Vlad vodă Înecatul (iunie 1530 – octombrie 1532)*, extras din „C.I." vol. XVII (1943), p. 2; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 180

[51] D. Ciurea, *op. cit.*, p. 4; Em. Gr. Nicolescu, *op. cit.*, p. 425; I. Donat, *Cu privire la domnia lui Vlad Înecatul*, în „S.M.I.M.", vol. IX (1978), p. 117

[52] D. Ciurea, *op. cit.*, p. 6

[53] *D.R.H.*, B, III, p. 156, 161, 221-224

[54] *Ibidem*, p. 148-212

[55] *Ibidem*, p. 166, 172-173

[56] *Ibidem*, p. 197

[57] *Ibidem*, p. 202, 203, 212

[58] A. Decei, *op. cit.*, p. 106, 123

cu numele de logofătul Vâlcsan, care… fusese unul dintre cei care se alăturaseră… cu oastea Ţării Româneşti, în slujba de la cetatea Estergon din ţara ungurească”[59].

La 25 aprilie 1532, sultanul Soliman Magnificul a pornit în expediţie împotriva lui Ferdinand de Habsburg, coalizat cu fratele sau Carol Quintul, împăratul Spaniei, de aceea a rămas cunoscută în documente şi sub numele de campania spaniolă. Aloisio Gritti a avut din partea sultanului şi a marelui vizir, Ibrahim paşa, o misiune paralelă în Ţara Românească „pentru a aranja lucrurile acolo”, ceea ce în istoriografie s-a interpretat ca misiunea de a primi câte 3000 de ostaşi de la voievodul Munteniei şi cel al Moldovei, cu care să se alăture marii oştiri otomane[60]. Înclin să cred că misiunea lui Gritti de a „aranja lucrurile acolo” a vizat mai mult transportarea haraciului către front şi în strângerea de alimente pentru cei 165.000 de oşteni otomani decât aducerea neînsemnatului contingent de 6000 de oşteni munteni şi moldoveni, care oricum participau cu comandanţii lor.

Începând cu 10 aprilie, Gritti este atestat la Târgovişte, de unde purta corespondenţă cu autorităţile transilvănene şi unde Braşovul îi trimite vin, pâine şi alte alimente necesare lui şi suitei cu care venise. În 19 mai se afla la Braşov, iar la 23 mai la Râşnov[61].

După cum am arătat mai sus, lunile aprilie şi mai sunt şi cele în care Vâlsan a fost înlocuit din marea logofeţie de Tudor din Drăgoeşti şi a lipsit din divanul domnesc, ceea ce mă face să bănuiesc că a fost pus de domnitor la dispoziţia lui Gritti „pentru a aranja lucrurile acolo”. Trecerea lui Gritti în Transilvania a însemnat pentru Vâlsan reluarea marii logofeţii de la Tudor din Drăgoeşti şi reapariţia în divanul domnesc cu 28 mai 1532. Revenirea se poate să fi fost chiar mai devreme, dar nu există un alt document cu divan din intervalul 18-28 mai.

Acelaşi lucru se observă şi în cazul lui Şerban mare vornic, cumnată-său, care lipseşte din divanul domnesc în lunile aprilie şi mai, reapărând tot la 28 mai 1532. Pe timpul absenţei, dregătoria de mare vornic a fost girată tot de un fost mare vornic, Drăghici Vintilescu. Următoarea perioadă lipsă din divan a lui Şerban mare vornic şi Vâlsan mare logofăt am constatat-o de la 14 iulie la 16 august 1532. La această ultimă dată ei reapar în sfatul domnesc ca foşti mare vornic şi mare logofăt. Şi marele ban Hamza înregistrează aceeaşi perioadă de absenţă[62] şi se ştie bine că şi el a participat cu contingentul muntean la „asedierea cetăţii Esztergom”[63].

Un alt aspect, ce trebuie avut în vedere şi de care cred că este legată absenţa acestor trei boieri din divanul domnesc, este că la 14 iulie 1532 şi Gritti, care se afla la Ocna Sibiului, dizolva dieta pe care tot el o convocase, şi se pregătea să plece la Buda, unde a şi fost primit de Ioan Zapolya cu onoruri[64]. Deşi nu se face niciunde vreo referire la concertarea mişcărilor lui Gritti, Hamza banul, Şerban vornicul şi Vâlsan logofătul, aceasta mi se pare evidentă.

Boierii munteni au plecat după 14 iulie 1532 cu contingentul de 3000 de ostaşi munteni, căci nu cred că Gritti i-a luat cu el în Transilvania încă din 19 mai, ţara fiind pacificată în acel moment, iar întreţinerea lor i-ar fi creat probleme destul de serioase.

Oricum, participarea celor trei boieri munteni la asediul cetăţii Esztergom a fost văzută numai de A. Decei. Ea nu este susţinută nici de raportul lui Gritti din august 1534, care susţine că Vâlsan „a mers cu oastea Ţării Româneşti în slujba de la cetatea Estergon”, nu la asediul ei, şi nici de succesiunea unor date certe. Este ştiut că asediul cetăţii a început la 14-15 august 1532[65]. Ori, dacă cei trei mari boieri: Hamza, Şerban şi Vâlsan ar fi luat parte la asediu, cum se poate explica faptul că în ziua de 16 august 1532 erau toţi trei prezenţi la Greaca, căci toţi sunt menţionaţi în sfatul domnesc al documentului emis acolo[66].

Adevărata misiune a boierilor munteni la Esztergom n-a fost participarea la asedierea cetăţii şi nici conducerea celor trei mii de ostaşi munteni căci, după cum menţionează raportul lui Gritti, aceştia l-au avut de căpetenie pe Dragomir spătarul[67], ci ducerea haraciului în apropierea teatrului de război, pentru nevoile armatei otomane. Misiunea este confirmată chiar de o scrisoare din 22 iunie 1533, a voievodului Vlad Vintilă către principele Ştefan Bathory. Voievodul muntean se plângea de cele suferite de marele

---

[59] *Ibidem*, p. 149; Mustafa A. Mehmed, *Documente turceşti privind istoria României, vol. I (1455-1774)*, Bucureşti, 1976, p. 19
[60] D. Ciurea, *op. cit.*, p. 12 (Autorul cifrează oastea otomană la 165.000 de oameni şi 400 de tunuri); A. Decei, *op. cit.*, p. 122
[61] *Ibidem*
[62] *D.R.H.*, B, III, p. 203-209 (La 14 iulie apar toţi trei în sfatul domnesc, iar pe 21 iulie sunt toţi trei absenţi.)
[63] A. Decei, *op. cit.*, p. 125
[64] D. Ciurea, *op. cit.*, p. 13
[65] A. Decei, *op. cit.*, p. 106, 123
[66] *D.R.H.*, B, III, p. 209
[67] A. Decei, *op. cit.*, p. 150

logofăt şi marele vornic de la caransebeşeni, atunci când au fost trimişi să ducă haraciul sultanului aflat în campanie împotriva Austriei, de către predecesorul său Vlad Înecatul. Caransebeşenii le-au luat 1000 de florini pentru a-i însoţi, au răspândit apoi ştirea că sultanul a fost învins, i-au adus în oraşul lor şi le-au luat caii. Servitorii marelui vornic au ucis un caransebeşan, pentru care a fost nevoit să plătească 400 de florini despăgubire şi apoi unul din ai săi a fost ucis, dar nu i s-a dat nimic. La fel au păţit şi Hamza banul şi alţi boieri, care serviseră toată vara cu armata pe Zapolya la Buda şi Esztergom, la revenirea acasă, căci li s-au luat caii şi alte bunuri[68]. Misiunea boierilor care au avut probleme cu caransebeşenii reiese clar din scrisoarea lui Vlad Vintilă. Ridică probleme numai nominalizarea lui Tudor din Drăgoeşti ca fiind marele logofăt ce a însoţit haraciul la Esztergom, pentru că el este atestat ca fiind prezent în sfatul domnesc al tuturor documentelor din perioada 23 aprilie – 16 august 1532. Cel ale cărui absenţe din sfatul domnesc sunt identice cu cele ale lui Şerban vornicul şi Hamza banul, atestaţi în scrisoare că au îndeplinit misiuni la Esztergom, este Vâlsan Furcovici[69].

Cred că substituirea lui Vâlsan Furcovici cu Tudor din Drăgoeşti este greşeala celui care a transpus pe hârtie vorbele domnitorului Vlad Vintilă, în virtutea inerţiei el completând numele şefului său de atunci când a fost amintit şi marele logofăt între cei jefuiţi.

Moartea neaşteptată a voievodului Vlad Înecatul, înainte de 8 octombrie 1532[70], a adus în scaunul domnesc pe buzoianul Vlad Vintilă[71]. Structura sfatului său domnesc din primele documente ce s-au păstrat, 2 şi 11 decembrie, vădesc din plin consensul marilor dregători ai predecesorului domn la alegerea sa[72], toţi aflându-se menţionaţi în acesta.

Alegerea sa era un semnal al slăbirii boierilor „Craioveşti", care n-au mai reuşit să-şi impună un candidat al lor. Reprezentant al boierilor buzoieni şi în mod firesc ostil Craioveştilor, care-i uciseseră atât tatăl cât şi bunicul, noul voievod a urmărit constant slăbirea poziţiilor reprezentanţilor acestei familii.

Marele ban al Craiovei, Hamza, a cărui ultimă apariţie în sfat a fost la 27 decembrie 1533[73], s-a văzut de multe ori pus în inferioritate de Drăghici Vintilescu din Floreşti şi Tudor din Drăgoeşti, mare vornic şi, respectiv, mare logofăt, care erau menţionaţi în sfatul domnesc înaintea sa[74]. Şerban din Izvorani şi Vâlsan Furcovici, Craioveşti prin alianţe matrimoniale, s-au văzut şi ei marginalizaţi, fiind menţinuţi în sfatul domnesc numai ca foşti, mare vornic şi mare logofăt.

Radu Furcovici a continuat să deţină dregătoria de mare vistier, chiar de la întronarea lui Vlad Vintilă până la 26 aprilie 1533, după care a fost înlocuit cu Staico al lui Pârvan[75]. După această dată a mai apărut în câteva rânduri: 13 octombrie 1533, 17 şi 23 mai 1534, numai ca fost mare vistier[76].

Un reviriment politic în tabăra Craioveştilor se poate observa începând cu 17 martie 1534, când marea bănie a fost încredinţată lui Barbu III Craiovescu. Şerban din Izvorani a preluat marea vornicie iar Vâlsan marea logofeţie[77]. Noua orientare politică internă a voievodului Vlad Vintilă este pusă pe seama vizitei delegaţiei patriarhiei ecumenice începută la curtea de la Bucureşti în ziua de Bobotează a anului 1534, care a marcat refacerea completă a controlului „Marii Biserici" de la Constantinopol asupra ierarhiei religioase a Ţării Româneşti[78].

Radu Furcovici reapare şi el în sfatul domnesc cu calitatea de fost mare vistier şi vistier. Relaţiile bune cu domnitorul Vlad Vintilă sunt vizibile până la 23 mai 1534 când amândoi fraţii sunt menţionaţi pentru ultima oară în sfatul acestui voievod[79], iar nu peste mult timp vor apărea menţionaţi de el ca fiindu-i hicleni. Ceea ce i-a despărţit a fost orientarea politicii externe a Ţării Româneşti, voievodul Vlad Vintilă orientându-se spre o politică proferdinandistă, iar cei doi boieri şi alţii ca ei, spre una filootomană.

---

[68] D. Ciurea, *op. cit.*, p. 14

[69] *D.R.H.*, B, III, p. 197-209

[70] Radu Popescu, *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ediţie critică C. Grecescu, Bucureşti, 1963, p. 45 (în continuare se va cita *Istoriile…*); A. Ambruster, *Dacoromano-saxonica*, Bucureşti, 1980, p. 198 („S-a îmbătat o dată, înecându-se împreună cu calul său într-o apă"); N. Iorga, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor*, vol. III, Bucureşti, 1901, p. LI; A. Decei, *op. cit.*, p. 125

[71] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 185-187

[72] *D.R.H.*, B, III, p. 216, 218, 234; *Istoria…*, p. 45; Radu Popescu, *Istoriile…* p. 47

[73] *Ibidem*, p. 284

[74] *Ibidem*, p. 218, 224, 234, 236, 247, 249

[75] *Ibidem*, p. 216-254

[76] *Ibidem*, p. 276, 287, 295, 296

[77] *Ibidem*, p. 287

[78] T. Teotoi, *O misiune a patriarhiei ecumenice la Bucureşti, în vremea lui Vlad Vintilă de la Slatina*, în „R.I.", tom V (1994) nr. 1-2, p. 27-44

[79] *D.R.H.*, B, III, p. 296

Planul lui de răscoală antiotomană, elaborat în iarna anului 1533-1534, în legătură cu Ferdinand de Habsburg, cu care a purtat intense tratative[80] a fost trădat marelui vizir de un om al partidei filootomane, Peia portarul, care fusese trimis cu haraciul ţării la Poartă. Peia, „ghiaurul sârb", „raportase, că din gura boierilor Ţării Româneşti, în Înaltul Divan, în faţa măriei sale marelui vizir, …, precum că sus-numitul voievod se află pe cale de a se răscula, precum şi toate purtările sale"[81]. Misiunea de a pune în practică hotărârea marelui vizir de a-l înlocui din domnie pe Vlad Vintilă a fost încredinţată lui Aloisio Gritti care, se pare, avea şi ceva interese personale în reuşita acţiunii.

3. Implicarea lui Radu şi Vâlsan Furcovici în misiunea lui Aloisio Gritti

Aprecierile istoriografice asupra organizării şi bazelor sociale ale conflictului dintre voievodul Vlad Vintilă şi gruparea boierească prootomană merg de la o mişcare spontană a boierilor, care nemulţumiţi de duritatea acestuia s-au prezentat în tabăra lui Gritti să-l pârască[82], până la o acţiune bine organizată, cu ramificaţii destul de întinse, care urmărea conservarea orientării prootomane a politicii externe muntene[83].

Raportul lui Aloisio Gritti[84], care constituie izvorul documentar principal pentru derularea conflictului dintre voievodul Vlad Vintilă şi boierii opozanţi, dar şi o serie de alte surse documentare susţin ultima apreciere.

Şi în privinţa misiunii ce o avea de îndeplinit Gritti în vara anului 1534 există păreri diferite, de la întărirea influenţei turceşti în ţările române şi chiar transformarea lor în paşalâc[85] până la o simplă traversare a Munteniei aflată în drumul spre Ungaria, unde trebuia să elimine aţâţarea inoportună a unui focar de război, asigurând împăcarea celor doi rivali, Ioan Zapolya şi Ferdinand de Habsburg, iar cu haraciul Ţării Româneşti să potolească flota turcă trimisă pentru paza Budei şi ceilalţi soldaţi[86].

Chiar dacă scopul principal al misiunii lui Gritti viza spaţiul Ungariei, trecerea lui prin Muntenia se făcea nu numai pentru că se afla în drumul său, ci viza şi înlocuirea lui Vlad Vintilă în urma demascării intenţiei lui de a se răscula împotriva Porţii. Gritti însuşi aminteşte de un firman ce i se dăduse în legătură cu voievodul în urma pârii ce Peia portarul o făcuse în Înaltul Divan, care nu putea fi decât de înlocuire. Apoi, amintind de acest firman care îi fusese contracarat prin intrigi la Constantinopol şi forţa armată a voievodului muntean, continua: „dacă se va menţine porunca din trecut… şi dacă mi s-ar trimite, … un firman împărătesc, atunci înlăturarea susnumitului Vlad voievod se va face foarte uşor, întrucât boierii ţării s-au scârbit de el şi îl urăsc"[87].

Gritti a plecat din Istambul la 18 iunie 1534, la 23 iulie era la Nicopole, iar pe 25 iulie 1534 a intrat în ţara Românească pe la Turnu Măgurele[88]. Aici au venit şi l-au întâmpinat opozanţii lui Vlad Vintilă. În primul rând îl menţionează pe „boierul vestit cu numele de logofătul Vâlcsan, care era vistiernicul (!) voievodului Vlad… şi care era unul dintre notabilii şi boierii de renume ai Ţării Româneşti şi unul dintre fruntaşii ţării mai sus pomenite şi vestit, totdeauna, prin devotamentul său faţă de Poarta fericirii şi care, fiind aproape de musulmani, pe malul Dunării, avea legături cu musulmanii şi care, de asemenea, în trecut, când se pornise cu noroc şi cu fericire la expediţia împotriva Spaniei, fusese unul dintre cei care se alăturaseră supusului de mine, cel neînsemnat, cu oastea Ţării Româneşti, în slujbă la cetatea Estergon în ţara ungurească"[89].

---

[80] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 188

[81] Mustafa A Mehmed, *op. cit.*, p. 21

[82] I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 308; N. Iorga, *op. cit.*, p. LI-LII; Ştefan Ştefănescu, *Bănia în Ţara Românească*, Bucureşti, 1965, p. 210-211; Stoica Nicolaescu, *Doamna lui Vlad Vintilă de la Slatina, în lumina unor noi documente istorice inedite 1932-1935*; Craiova, 1936, p. 9-11; Ştefan Andreescu, *Perspective medievale*, Bucureşti, 2002, p. 47

[83] A. Decei, *op. cit.*, p. 111-140; C. Rezachevici, *Rolul românilor …*, Bucureşti, 2001, p. 265-266

[84] Întocmit în perioada 4-31 august 1534, când Gritti se afla la Braşov, raportul său asupra evenimentelor din Ţara Românească, din vara lui 1534, este publicat în româneşte de A. Decei (*op. cit.*, p. 149-155) şi Mustafa A. Mehmed (*op. cit.,* p. 19-27) cu unele diferenţe semnificative, ce vor fi semnalate la momentul cuvenit.

[85] *Istoria României*, vol. II, Bucureşti, 1962, p. 645

[86] N. Iorga, *Istoria armatei româneşti*, ediţie îngrijită de N. Gheran şi V. Iovu, Bucureşti, 1970, p. 143; A. Decei, *op. cit.*, p. 109; Şt. Andreescu, *Restitutio Daciae*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 90-91

[87] Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 21-25 (Pentru cel ce urma să-l înlocuiască pe Vlad Vintilă vezi şi documentul din 3 august 1579, în *D.R.H.*, B, VIII, p. 380)

[88] A. Decei, *op. cit.*, p. 111-112

[89] Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 19

Un alt amintit este boierul Stan pârcălab, care nu poate fi decât marele pârcălab al cetăţii Poenari, prezent în divanele documentelor lui Vlad Vintilă între 17 martie – 10 mai 1534[90].

Traducerea din versiunea lui A. Decei, îi situează pe cei doi boieri ca „ascultând de cinstitul ordin padişahal care-i supunea pe ei" şi oamenii lor să fie ataşaţi lui[91]. În varianta lui Mustafa A. Mehmed numai lui Stan pârcălabul „i se poruncise, prin firman împărătesc să se alăture… cu oastea din Ţara Românească pentru a fi prezent la slujba împărătească poruncită de astă dată"[92], ceea ce ar însemna că el îndeplinea o misiune oficială.

Împreună cu cei doi boieri se mai aflau „600-700 de ostaşi călări"[93], desigur curtenii boierilor amintiţi, dar şi ai celorlalţi care nu au fost nominalizaţi.

Ceea ce l-a determinat pe Vâlsan logofătul să se ridice împotriva lui Vlad Vintilă şi să se alăture lui Gritti reiese din relatarea acestuia a convorbirii ce ar fi avut loc între ei doi: „Eu eram vistiernicul (!) voievodului nostru. Chiar şi sigiliul lui stătea la mine. Dar iarna trecută, voievodul Vlad, trimiţând împăratului Ferdinand, în repetate rânduri oameni şi, de asemenea, scriindu-i scrisori şi tratate, sigilate cu pecetea lui proprie, s-a pregătit şi a luat măsuri pentru a se răscula împotriva Porţii fericirii. De când i s-a acordat domnia Ţării Româneşti şi până acum el a strâns de la locuitorii ţării de şase ori banii de haraci cu forţă şi tiranie, iar de câte ori locuitorii ţării cercetau această stare de tiranie el le spunea: «Măria-sa fericitul padişah, ocrotitorul lumii, este pe cale de a porni cu fericire la o mare expediţie. De aceea strângând haraciul vostru, potrivit poruncii padişahului, l-am expediat la Poarta fericirii». Zicând astfel, el caută să-şi apropie, în felul acesta, pe locuitorii ţării. Dar, dintre toţi banii, el a trimis numai anul acesta la Poarta fericirii haraciul doar pentru un an, iar ceilalţi bani, amintiţi mai sus, i-a trimis în ţările duşmane şi a pus să fie păstraţi pentru vremea răscoalei sale"[94].

Cu toţii au pornit spre capitala ţării, urmând ruta: Turnu Măgurele, Putineiu, Dobroteşti, Căldăraru, Ioneşti, Piteşti, Târgovişte[95].

Desfăşurarea evenimentelor de după ce conjuraţii s-au întâlnit cu Gritti la Dunăre evidenţiază un Vlad Vintilă care a acţionat foarte calculat, dovedind că se simţea stăpân pe situaţie. Era perfect informat despre complotul boierilor împotriva sa de către Ştefan Mailat, voievodul Transilvaniei, căci aveau „prietenie şi familiaritate reciprocă întemeiată pe fidelitate tare şi pe sfinţenia credinţei", că este trădat de ai săi[96], desigur informat la rându-i de reprezentanţii săi la Constantinopol. Oamenii pe care Vlad Vintilă îi avea în capitala otomană avuseseră suficient timp să-l informeze de acuzaţiile de răscoală pe care Peia portarul i le adusese în Înaltul Divan. Este de presupus că demersurile sale pentru contracararea intenţiei de a-l înlocui din domnie să fi demarat imediat ce a aflat despre pâra lui Peia portarul şi aştepta sosirea unui ordin care să-l anuleze pe cel de înlocuire dat lui Gritti. Pentru că sosirea acelui ordin întârzia, Vlad Vintilă a stat în expectativă.

Oamenii săi i-au urmărit îndeaproape pe Gritti şi pe răsculaţi, promiţându-i acestuia că haraciul şi oştenii ceruţi îl aşteaptă la întâlnirea cu voievodul, dar luând şi măsurile ce se impuneau pentru a le fi tăiată orice posibilitate de aprovizionare pe ruta pe care se deplasau. Aloisio Gritti notează în raportul său că au rămas trei zile fără provizii.

Sosirea firmanului împărătesc, care îi dădea voie să pedepsească pe Peia portarul şi pe boierii răzvrătiţi, i-au lăsat mână liberă să acţioneze în forţă. Asta s-a întâmplat în a doua zi de marş, 26 iulie, sau „când mai rămăsese o distanţă de două conace" până la planificata întâlnire a lui Gritti cu voievodul.

Dragomir spătarul şi cu alţi boieri fideli lui Vlad Vintilă, în fruntea a 4000 de ostaşi i-au flancat şi i-au însoţit în deplasare. La protestul lui Gritti, pentru un astfel de tratamentDragomir spătarul şi câţiva însoţitori s-au prezentat la el, cerându-i să le predea boierii care i s-au alăturat la Dunăre, pe Peia portarul şi toţi ostaşii valahi aflaţi în alaiul său.

Este uşor de închipuit groaza ce va fi dominat pe răsculaţi, astfel încât cuvintele puse de Gritti în gura lor: „Înduraţi-vă şi nu ne predaţi! Să mergem împreună cu voi" sunt pe deplin de crezut.

Nu a predat pe nimeni şi au continuat drumul până la locul de popas, pe lângă Piteşti, şi la puţin timp după instalarea taberei s-au trezit încercuiţi de circa 30.000 de călăreţi, 200 de puşcaşi şi 4 tunuri în frunte cu însuşi voievodul Vlad Vintilă. O zi şi o noapte au stat sub acest asediu, adică noaptea de 27 şi

[90] *D.R.H.*, B, III, p. 287-295
[91] A. Decei, *op. cit.*, p. 149
[92] Mustafa A Mehmed, *op. cit.*, p. 20
[93] *Ibidem*
[94] *Ibidem*, p. 21
[95] A. Decei, *op. cit.*, p. 114
[96] *Ibidem*, p. 136

ziua de 28 iulie. În cele din urmă, voievodul Vlad Vintilă i-a trimis lui Gritti firmanul împărătesc, care îi dădea împuternicirea: „Dacă ghiaurul sârb cu numele de Peia se află lângă tine sau dacă nefiind lângă tine, va veni, atunci fără a-i mai da răgaz, să-l prinzi şi să-i tai capul. De asemenea, în afară de el, să pui mâna şi pe boierii care nu ţi se supun oricare ar fi ei, şi să-i pedepseşti cu moartea, încât să fie pilda pentru ceilalţi”.

În faţa firmanului Gritti a trebuit să cedeze, căci „nu era cu putinţă să arătăm prietenie de formă şi nici să ne războim”. „Cu vorbe de liniştire”, a trimis pe Vâlsan logofătul, Peia şi Stan pârcălabul, cu delegaţii lui Vlad Vintilă ce îi aduseseră porunca împărătească.

Apoi, voievodul muntean „i-a slobozit pe ostaşii săi” de au atacat „din toate părţile şi i-au pedepsit şi i-au batjocorit în aşa măsură pe ostaşii din Ţara Românească, aflaţi cu oastea noastră şi i-a devastat în aşa hal, încât persecuţiile pomenite nu s-au întâmplat niciodată în nicio ţară”[97].

Datele despre boierii arestaţi şi omorâţi cu prilejul represiunii diferă de la o sursă la alta. Dintr-o scrisoare a senatului oraşului Sibiu către episcopul Nicoale Gherendi, datată 4 august, se vorbeşte de 75 de capturaţi cărora le-au fost tăiate nasul şi urechile, iar cinci din cei mai mari ar fi fost duşi la Poenari[98].

După raportul lui Gritti a fost vorba de 184 de oameni „cunoscuţi după nume, dinte ostaşii de seamă ai Ţării Româneşti care se alăturaseră… de la Dunăre încoace şi până la întâlnirea cu el, ca şi dintre oamenii de frunte, cavaleri şi fiii de cavaleri”. Pentru a-i da o lecţie veneţianului, Vlad Vintilă l-a întârziat cu plecarea pentru a aplica pedepsele de faţă cu el. În a şasea zi de la intrarea în Ţara Românească, 30 iulie 1534, Gritti a pornit spre Braşov, unde iscoadele ce le lăsase în teritoriul muntean i-au adus vestea omorârii amicului său Vâlsan.

După ce s-a despărţit de Vlad Vintilă, deci după 30 iulie 1536, acesta a pus de i-au fost „aduşi logofătul Vâlcsan… cu un frate de al său, pârcălabul Stan, împreună cu doi feciorași ai lui, ghiaurul sârb numit Peia, precum şi alţii şi i-a ucis pe toţi în orăşelul creştinesc numit Piteşti, tăindu-le capetele”[99].

Nici în privinţa numărului marilor boieri care au fost decapitaţi de Vlad Vintilă nu există un consens. Este unanim acceptată tăierea lui Vâlsan logofătul, Peia portarul şi Stan pârcălabul cu cei doi feciori ai săi, pentru că sunt menţionaţi în raportul lui Gritti şi există şi alte mărturii documentare. Băieţaşii lui Stan pârcălabul din Bujorani se numeau Badea şi Chirca. Pentru sufletul tuturor, la 11 decembrie 1535, Vlaicu pârcălabul din Izvorani cu soţia sa Neacşa şi Stoica armaş închinau m-rii Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavril, din judeţul Vâlcea, satele Buneşti şi Urlueşti şi trei sălaşe de ţigani ce fuseseră proprietatea decedaţilor[100]. Ştefan Andrescu crede că şi Barbu Datcovici, marele postelnic al lui Vlad Vintilă şi-a pierdut viaţa tot în acele împrejurări[101].

Plecând de la afirmaţia din raportul lui Gritti, că Vâlsan logofătul a fost omorât împreună cu un frate al său, au existat păreri că şi Radu spătarul Furcovici ar fi fost pierit în acele împrejurări[102], fără să se aibă în vedere că în domnia lui Vlad Vintilă, dar ţi a predecesorului său, acesta fusese vistier şi mai ales că a continuat să trăiască până în a treia domnie a lui Mircea Ciobanul.

Totuşi, trebuie evidenţiat că afirmaţia lui Gritti privitoare la tăierea lui Vâlsan „împreună cu un frate al său” este rezultatul informaţiilor furnizate de nişte „oameni ai noştri”, ce îl ajunseseră din urmă şi care le culeseseră din auzite. Surprinzător este şi faptul că în tot raportul său, Gritti nu-l aminteşte niciodată pe acest frate al lui Vâlsan Furcovici, nici măcar atunci când l-a predat pe acesta, împreună cu Stan pârcălabul şi Peia portarul, oamenilor lui Vlad Vintilă. Şi Radu Furcovici nu era un boiernaş oarecare!

Este posibil să fi fost vorba de un alt frate despre care nu am identificat informaţii documentare sau, dacă totuşi Radu Furcovici a fost prezent în tabăra lui Gritti, înseamnă că în confuzia creată de năvălirea oamenilor lui Vlad Vintilă peste ceilalţi munteni aciuaţi acolo, a reuşit să scape cu fuga.

Represiunea lui Vlad Vintilă n-a vizat numai pe participanţii direcţi la răscoală ci, căutând să le stârpească tot neamul „a împrăştiat olaci ca să prindă şi să le aducă şi pe soţiile lor, precum şi pe feciorașii lor, care au mai rămas, pentru ca să-i pedepsească cu moartea”: Nevasta lui Vâlsan s-a „bucurat” de o atenţie specială. Prinzând de veste ce a păţit soţul ei, Vlădaia a fugit la Nicopol. Pentru prinderea ei, ca şi a celorlalte soţii de boieri fugite în acel oraş, Vlad Vintilă a trimis „olaci” acolo. La data când îşi termina

[97] *Ibidem*, p. 113-115; Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 20-22
[98] Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 10; A. Decei, *op. cit.*, p. 138
[99] Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 23-24
[100] N. Stoicescu, *Dicţionar...*, p. 89; *D.R.H.*, B, III, p. 362. Cred că Neacşa, soţia lui Vlaicu pârcălabul din Izvorani, era sora lui Stan părcălabul.
[101] St. Andreescu, *Perspective medievale*, Bucureşti, 2002, p. 47
[102] C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.*, p. 240; A. Decei, *op. cit.*, p. 138

de redactat raportul, Gritti nu aflase dacă beiul de Nicopole le extrădase pe Vlădaia şi pe celelalte femei. Îşi exprima temerea că dacă autorităţile turceşti le vor apăra refuzându-le extrădarea, voievodul Vlad Vintilă va încerca să obţină un ordin padişahal cu care să le poată captura.

Nu se poate aprecia cât de sângeroasă a fost represiunea dezlănţuită de Vlad Vintilă, căci Aloisio Gritti avea toate motivele să-l ponegrească faţă de sultan pentru a-şi răzbuna insuccesul şi onoarea terfelită. În starea de confuzie ce domnea în Muntenia în timpul represiunii s-ar putea să fi fost şi mai puţin bine informat, căci se baza numai pe ce îi raportau iscoadele sale. Aşa se şi dovedeşte în cazul lui Tudor din Drăgoeşti, despre care afirmă că alături de „un alt boier vestit cu numele Giura logofăt, împreună cu toate rudele şi cu toţi cei din suitele lor, precum şi cu alte persoane de seamă” au fugit în Haţeg. Despre fuga lor aflase întrebând „alte persoane de seamă din ţara Românească, unele care ascultau de el”, adică de marele logofăt[103]. Însă, ştirea fugii este contrazisă de documentele interne, Tudor din Drăgoeşti fiind atestat, începând cu 12 septembrie 1535[104], în sfatul domnesc al lui Vlad Vintilă.

Cronicile muntene nu au reţinut răscoala unei părţi a boierimii muntene împotriva lui Vlad Vintilă. Doar Radu Popescu a consemnat că „nu trecu vreme multă, ci au venit la cruzie, de au tăiat pă mulţi boiari”[105].

Care a fost soarta Vlădaei Furcovici nu am reuşit să aflu. Cert este că după august 1534 nici nu am mai identificat-o în documente ca fiind în viaţă. Proprietăţile soţului ei Vâlsan Furcovici şi ale lui Radu vistierul au fost confiscate pe seama domniei. Din considerabila avere pe care bănuiesc că o avea Vâlsan am identificat numai confiscarea satului Corlate din judeţul Dolj. La 11 ianuarie 1535 acesta era întărit în stăpânirea mânăstirii Bistriţa de voievodul Vlad Vintilă, care nu uita să menţioneze că a fost al lui Vâlsan logofăt care „a pierit cu rea hiclenie faţă de domnia mea”[106]. În cazul lui Radu vistierul ştirea confiscării ne este furnizată indirect. La 10 aprilie 1535 Vlad Vintilă întărind mânăstirii Argeş stăpânirea asupra unor mori pe Ialomiţa, în satul Berileşti, amintea că au fost construite de Vlad voievod Înecatul, dar „au fost cotropite de Radu Furcovici vistier”. Cotropirea de care era acuzat Radu Furcovici nu era rezultatul unui proces cu înfăţişarea părţilor, ci era rezultatul voinţei domnitorului, ceea ce evidenţiază că cel incriminat era fugit şi nu s-a putut apăra. Ştiri despre alte confiscări nu s-au mai păstrat. Nu s-au păstrat ştiri nici despre ce s-a întâmplat cu soţia sa, al cărui nume nici nu răzbate din document. La data răsculării, Radu Furcovici avea deja o familie întemeiată, căci fiul său, Vlad, era atestat cu dregătoria de comis în domnia lui Pătraşcu cel Bun[107]. Este foarte posibil ca soţia sa să fi murit în timpul represiunii sau de moarte naturală înainte de 1538 pentru ca în anul următor să se poată căsători cu Caplea din Goleşti.

Printre recompensaţii lui Vlad Vintilă pentru merite în dejucarea intrigilor lui Aloisio Gritti la Constantinopol şi reprimarea răscoalei s-au numărat Fârtat din Drăgăşani, Coadă clucerul şi Dragomir spătarul din Cepturile[108].

Nu peste mult timp însă, puţin înainte de 7 mai 1535, ultimul dintre ei va cădea şi el sub securea călăului, iar ocinile sale din Pârscoveni şi Cucuteni au fost dăruite episcopiei de Buzău. În finalul documentului de dăruire, Vlad Vintilă preciza că au fost ale lui Dragomir spătarul, dar „el şi-a pierdut toate averile cu rea hiclenie către domnia mea şi încă şi capul şi l-a pierdut”[109].

Dar nici Vlad Vintilă n-a mai durat mult. Un nou complot boieresc, de data aceasta mai bine organizat, îi va curma domnia şi viaţa. Cronicile ţării notează că suprimarea lui s-a petrecut pe malul Jiului, unde mersese la vânătoare de cerbi. În complot a fost angrenat însuşi cumnatul voievodului, Momce logofătul, cele două slugi ale lui fiind cele care l-au lovit cu suliţele, din fuga cailor. Motivele noului complot erau puse pe seama intenţiei voievodului de a mai tăia o nouă serie de mari boieri[110].

Atât motivele complotului cât şi motivele voievodului de a mai scăpa de câţiva dintre marii săi boieri reies cu claritate din arzul pe care aceştia îl înaintau sultanului la jumătatea lunii iunie 1535 şi îl

[103] Mustafa A. Mehmed, *op. cit.*, p. 24
[104] *D.R.H.*, B, III, p. 304
[105] Radu Popescu, *Istoriile…*, p. 45
[106] *D.R.H.*, B., III, p. 313 (Călugării de la Tismana au profitat de momentul dispariţiei lui Vâlsan log, purtătorul de grijă al mânăstirii Bistriţa, de după moartea lui Pârvu banul Craiovescu. Pentru că de pe vremea când era domnitor Neagoe Basarab „au avut sila şi cotropire de la Basarab şi de la Pârvuleşti, de le-au luat cu sila jumătate din Tismana ca să-l dea m-rii de la Bistriţa… pentru că au fost tari şi puternici” (*D.R.H.*, B, VI, p. 48), ei au ieşit la divanul lui Vlad Vintilă ca să le facă dreptate. Ca să repare nedreptatea, Vlad Vintilă a dat satul Corlate m-rii Bistriţa, iar m-rea Tismana şi-a reîntregit stăpânirea în „oraş la Tismana”.)
[107] *Ibidem*, p. 327; XI, p. 119-120
[108] *Ibidem*, III, p. 300, 302, VIII, p. 380
[109] *Ibidem*, III, p. 331
[110] *Istoria…*, p. 47, Radu Popescu, *Istoriile…*, p. 45

rugau să acorde investitura lui Radu Paisie. Acuzându-l pe Vlad Vintilă că „făcea numai singur ce ştia, începând unele acţiuni necugetate”, iar la refuzul lor de a i se asocia el se mânia şi poruncea să fie ucişi, împreună cu copii, neamuri şi prieteni, arzul boierilor se referea, desigur, la apropierea lui Vlad Vintilă de Ferdinand de Habsburg, cu care este posibil să fi încheiat un act de vasalitate, aşa cum făcuse şi Petru Rareş la 4 aprilie 1535[111]. Complotiştii principali trebuie să fi fost divăniţii săi, căci toţi apar ca dregători în sfatul domnesc al lui Radu Paisie.

Moartea lui Vlad Vintilă trebuie să fi constituit semnalul mult aşteptat de boierii ce pribegiseră din cauza sa pentru a se întoarce în ţară, iar pentru cei deposedaţi de ocine declanşarea procedurilor de recuperare a acestora. Toma banul, fratele lui Dragomir spătarul din Cepturile, reapare în sfatul domnesc al lui Radu Paisie chiar de la 12 iulie 1535[112], ceea ce evidenţiază că se afla în ţară înainte de această dată. Boiernaşii din Brătianii de Sus, cărora Vlad Vintilă le confiscase trei părţi din acel sat şi-l dăruise mănăstirii Brădet, se înfăţişau lui Radu Paisie, la 13 iulie 1535, iar acesta le restituia proprietatea[113].

Este de presupus că şi Radu Furcovici, ca şi alţi pribegi, să fi profitat de instalarea noii domnii şi să se fi întors acasă, sau mai bine spus la ce va fi rămas din ea. Pe toată domnia lui Radu Paisie nu s-a mai numărat între boierii divăniţi, deşi în primii ani ai domniei acestuia funcţiile în sfatul domnesc au fost ocupate de oponenţii lui Vlad Vintilă. Probabil că neparticiparea directă la complotul care a dus la suprimarea lui Vlad Vintilă şi înscăunarea lui Radu Paisie ar putea fi explicaţia necooptării lui în sfatul domnesc. Nici măcar perioada întoarcerii din pribegie nu poate fi precizată, căci nu s-au păstrat astfel de documente. În domnia lui Radu Paisie apare menţionat pentru prima dată la 17 noiembrie 1539, amintit ca vistier[114], probabil al II-lea, căci marea vistierie era deţinută de Udrişte din Mărgineni. Probabil că dregătoria de vistiernic II era una deosebit de importantă din moment ce şi după comportamentul vitejesc de care a dat dovadă în lupta de la Fântâna Ţiganului, când i-a salvat visteria din mâinile lui Laiotă Basarab, voievodul Radu Paisie l-a menţinut tot cu aceasta.

Luptele lui Radu Paisie cu Laiotă Basarab şi mai ales cea de la Fântâna Ţiganului, au reprezentat un moment de cotitură în viaţa şi activitatea lui Radu Furcovici. Pe lângă recompensele de ordin material, constând în dăruirea mai multor sate, voievodul „îl căsătoreşte” şi cu jupaniţa Caplea din Goleşti, moştenitoarea domeniului creat de Baldovin pârcălabul.

La 17 noiembrie 1539[115], puţin timp după ce voievodul Radu Paisie s-a reaşezat în scaunul de la Târgovişte, el recunoştea astfel meritele lui Radu Furcovici în lupta de la Fântâna Ţiganului: „Dă domnia mea această poruncă a domniei mele boierului domniei mele jupan Radu vistierul, ca să-i fie siliştea care se chiamă Bistriţa, însă din balta Bistriţa a treia parte şi Poiana Urâţii, până în hotar în apa Strâmbei, jumătate, pentru că le-am cumpărat domnia mea de la jupaniţa Marga din Caracal, pentru 30.000 aspri.

Iar întru aceasta, domnia mea am dat şi am miluit pe boierul domniei mele care este mai sus-scris, pentru slujba pe care mi-a slujit-o cu dreaptă slujbă când a venit Laiotă Băsărabă şi cu Stroe la Fântâna Ţiganului, de s-au bătut cu domnia mea. Şi încă i-am dat şi la nuntă, când i-am dat pe jupaniţa Caplea, ca să-i fie de ocină şi de ohabă, lui şi fiilor lor, nepoţilor şi strănepoţilor lor, de nimeni neclintit, după spusa domniei mele”.

Peste numai câţiva ani, un alt document, redatat după sfatul domnesc la 23 octombrie <1542-1544>, evidenţiază alte danii pentru aceleaşi fapte de arme: „Dă domnia mea această poruncă a domniei mele slugii domniei mele, jupan Radul vistierul şi cu fiii săi, câţi Dumnezeu îi va lăsa, ca să-i fie satele Poienarii şi Cheianii şi Căpăţânenii, cu tot hotarul.

Pentru că aceste sate au fost domneşti, iar domnia mea am miluit pe Radul vistierul pentru credincioasa şi dreapta slujbă pe care mi-a slujit-o când a fost cea dintâi luptă cu Stroe Pribeagul şi ne-a doborât Stroe şi s-a spart oastea şi s-au împrăştiat toţi şi au fugit toţi şi au lăsat vistieria domniei mele şi au început să jefuiască vistieria domniei mele şi au spart căruţele. Iar Radul vistierul nu a lăsat vistieria domniei mele, ci a scos-o cu bărbăţia sa şi a dres căruţele şi a adus toată vistieria la domnia mea la Turnu Nicopolului. Atunci domnia mea foarte m-am bucurat şi m-am veselit pentru dreapta slujbă pe care mi-a slujit-o Radul vistierul”[116].

---

[111] Şt. Andreescu, *op. cit.*, p. 81-83
[112] *D.R.H.*, B, III, p. 339
[113] *Ibidem*, p. 339-340
[114] *Ibidem*, p. 91-92
[115] *Ibidem* (Documentul este publicat greşit cu data de 17 noiembrie 1538, deşi sfatul domnesc, după care au fost redatate alte zeci de documente ale cancelariei lui Radu Paisie, este al anului 1539.)
[116] *Ibidem*, IV, p. 166

Documentele din care tocmai am citat nu s-au bucurat şi nu se bucură încă de credibilitate în istoriografie datorită modului greşit cum au fost datate de emitent, cel dintâi şi de, probabil, traducător, cel de-al doilea. Aceasta a făcut ca unor evenimente în care Radu Furcovici a fost implicat în mod direct, cum ar fi: participarea la lupta de la Fântâna Ţiganului şi căsătoria cu jupaniţa Caplea din Goleşti să le fie contestată producerea în anul 1539. S-a mers până acolo încât documentele au fost considerate falsuri al lui Radu Furcovici pentru a-şi justifica cine ştie ce interese, acceptându-se că daniile de la Radu Paisie au fot primite în 1544, iar căsătoria cu jupaniţa Caplea din Goleşti, posibilă, cel mai devreme, după 1 iunie 1541[117].

4. Datarea şi localizarea luptei de la Fântâna Ţiganului

În **istoriografia** românească datarea şi localizarea confruntărilor armate dintre voievodul Radu Paisie şi pretendentul Laiotă Basarab a cunoscut numeroase abordări dar, cu toate acestea, nu s-a ajuns la un consens. Diversitatea de opinii ce s-au manifestat şi încă se mai manifestă se datorează modului cum cei care au abordat problematica enunţată au datat cele două documente prin care voievodul Radu Paisie l-a recompensat pe Radu vistierul <din Goleşti> pentru slujba dreaptă şi credincioasă prestată în lupta de la Fâtnâna Ţiganului. Trebuie spus de la început că documentele în cauză, din 17 noiembrie 1538 şi 23 noiembrie 1546[118] au data de an greşită şi de aceea au fost privite cu neîncredere sau au fost catalogate ca „falsuri de epocă". Încrederea deplină pe care majoritatea cercetătorilor au acordat-o cronicilor muntene, în privinţa succedării celor două lupte dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab, care contravine totalmente informaţiilor din menţionatele documente a sporit şi mai mult neîncrederea în autenticitatea acestora.

Cronologic vorbind, prima încercare de datare şi localizare a confruntărilor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab sunt întâlnite la August Treboniu Laurian şi a sa „Istoria Românilor", care le situează în 1537, iar pe cea de la Fântâna Ţiganului ca fiind a doua în succesiune, cea victorioasă prin care şi-a recuperat tronul[119]. Dionisie Fotino n-a adus nicio noutate în domeniul datării luptelor şi nici în cel al succedării lor, dar vine cu precizarea că Fântâna Ţiganului trebuie localizată în judeţul Dâmboviţa[120].

Nicolae Iorga a abordat problema datării confruntărilor armate dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab ori de câte ori a mai apărut câte un izvor documentar nou sau l-a publicat el însuşi şi de aceea cunoaşte mai multe modificări. În anul 1897, în studiul „Pretendenţi domneşti în secolul al XVI-lea", el situa confruntările în anul 1534[121]. În anul 1900, publicând volumul XI al colecţiei Hurmuzachi, N. Iorga revine asupra datării: „…în adevăr, Laoită năvăli prin august 1544, după Ostermeyer şi Socotelile Sibiului şi fu scos, după cronica ţării, după două luni după ocuparea scaunului"[122].

Descifrarea şi publicarea inscripţiilor de pe pietrele de mormânt ale lui Stroe Pribeagul, aflate în biserica mănăstirii Găiseni, îi oferă lui N. Iorga posibilitatea unei noi datări, admiţând că lupta de la Fântâna Ţiganului s-a dat la 15 octombrie 1544 şi fiind cea prin care voievodul Radu Paisie a reuşit să-şi reocupe tronul[123]. De atunci, data de 15 octombrie 1544 a rămas neschimbată şi n celelalte lucrări ale istoricului[124].

Genealogistul Goleştilor, Ilie Nicolescu, a încercat şi el o datare a luptei de la Fântâna Ţiganului, dar lipsită de orice suport ştiinţific. Cunoscător al amintitelor documente de recompensare a lui Radu

---

[117] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 49-51; V. Gheonea, *Un domnitor controversat Radu Paisie*, în „M.I.", anul XXX (1996), nr. 9, p. 49-51

[118] *D.R.H.*, B, IV, p. 91 şi 166-167 (Sunt contestate, pe bună dreptate de toţi cercetătorii: primul, pentru că Stroe Pribeagul, principalul oponent al lui Radu Paisie continuă să figreze în sfatul domnesc al acestui voievod până la 27 mai 1539, iar cel de-al doilea, pentru că domnia acestuia s-a curmat în ianuarie – februarie 1545).

[119] August – Treboniu Laurian, *Istoria românilor*, Iaşi, 1853, partea a III-a, p. 54

[120] Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau Transilvaniei, Ţării Munteneşti şi a Moldovei*, în traducerea lui G. Sion, Bucureşti, 1859, tom II, p. 51

[121] „Năvălirea lui Stroe s-a întâmplat după cronici prin 1534 şi în 1546 el răsplăti pe Radul clucerul (atunci vistier) pentru purtarea-i în întâia luptă cu pribegii – lupta pe care domnul o perdu şi fugi la turcii de la Turnu – dându-i mai multe moşii" – apud Elie Nicolescu, *În jurul lui Basarab Laiot din prima jumătate a secolului XVI*, în „L.A.R." anul VII (1903), nr. 10-12, p. 651

[122] N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzaki*, vol. XI, Bucureşti, p. I. Noua datare şi-a bazat-o pe cronica sasului Ostermeyer, socotelile Sibiului şi pe observaţia că dpăruirea lui Radu vistierul cu satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni nu putea fi făcută la 23 octombrie 1546 pentru că Radu Paisie îşi pierduse domnia în 1545.

[123] N. Iorga, *Inscripţii din bisericile României*, vol. II, Bucureşti, 1908, p. 48-49

[124] *Ibidem*, *Istoria românilor*, vol. IV, Bucureşti, 1937, p. 412; *Istoria armatei române*, ediţie îngrijită de N. Gheran şi V Iova, Bucureşti, 1970, p. 157-158

vistierul, a căror datare iniţială nu a acceptat-o, ci s-a lăsat condus de ideea că luptele dintre Basarab Laiotă şi Radu Paisie s-au dat pe vremea când beneficiarul daniei domneşti deţinea dregătoria de vistier în sfatul domnesc. Şi astfel a tot coborât cu datarea lor până în anul 1534, când Radu Furcovici era menţionat ca mare vistier în sfatul domnesc, susţinând şi existenţa unei prime domnii a lui Radu Paisie în acel an. Convins de temeinicia judecăţilor sale, I. Nicolaescu a mers până acolo încât, într-o discuţie particulară a încercat să-l convingă pe Grigore Tocilescu că data de 1 octombrie 1544, înscrisă pe mormântul lui Stanciu vistierul, participant la confruntări alături de Laiotă Basarab ar trebui schimbată în 1 octombrie 1534[125]. Singurul lucru bine înfăptuit de Ilie Nicolescu a fost stabilirea succedării luptelor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab, concluzionând că lupta de la Fâtâna Ţiganului a fost cea dintâi, în care Radu Paisie a fost înfrânt şi şi-a pierdut visteria. Autorul a situat localitatea Fântâna Ţiganului lângă mânăstirea Misleu în judeţul Prahova[126].

Şi I. C. Filitti a fost de părere că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea dintâi dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab şi că ea trebuie localizată în judeţul Prahova pentru că pribegii veneau cu ajutor din Transilvania. În ceea ce priveşte ciocnirile, autorul situează năvălirea lui Laiotă Basarab pe la sfârşitul lui aprilie 1544 iar înfrângerea lui peste alte două luni. Raţionamentul lui I. C. Filitti este vizibil influenţat de cronica lui H. Ostermeyer în care se specifică faptul că în anul 1544 „… un voievod român din Caransebeş, anume Basarab vodă, a intrat în Muntenia cu husari şi trabanţi" şi de pietrele de mormânt ale luiSTroe Pribeagul şi Stanciul vistierul, aflate la mânăstirile Găiseni şi, respectiv, Verbila, amândoi participanţi la răscoală. Din aceste considerente, I.C. Filitti propune şi redatarea celor două documente de danie, la care păstrează numai datele de lună şi zi, în 23 octombrie 1544 şi 17 noiembrie 1544[127].

Opinia lui Stoica Nicolaescu, exprimată în documentatul său studiu dedicat lui Radu Paisie, nu diferă cu nimic de cea a lui I. C. Filitti, în privinţa datării. Şi el se remarcă tot prin încercarea de a pune în acord cronica sasului Ostermeyer cu izvoarele documentare interne. Concluzia sa este formulată astfel: „Adevărul este: prima luptă s-a dat la sfârşitul lunii lui Prier, 1544, în jurul cetăţii Târgovişte; iar a doua s-a dat în iulie 1544, la Fântâna Ţiganului, lângă mânăstirea Mislea din Prahova, ctitoria lui Radu Paisie". În ceea ce priveşte datarea celor două documente de recompensare a lui Radu vistierul, Stoica Nicolaescu se situează pe aceeaşi poziţie cu I. C. Filitti[128].

Virgil Drăghiceanu, în studiul dedicat curţii boiereşti de la Goleşti, consideră că lupta de la Fântâna Ţiganului „unde pieri Laiotă Basarab şi Stroe şi unde Radul vistierul îşi sluji domnul cu sânge vărsat la războiu", a avut loc la 15 octombrie 1542[129]. Evident cealaltă luptă nu putea fi decât cu două luni mai devreme, aşa cum narează cronicile.

Dintre încercările postbelice care au abordat problema datării şi localizării luptelor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab trebuie semnalate cele ale lui Ion Nania, nu din alte motive decât că au fost însuşite şi de câtiva istorici cunoscuţi. În studiul „Date noi privind lupta de la Fântâna Ţiganului", Ion Nania nu aduce nimic în privinţa datării, îşi însuşeşte punctul de vedere exprimat de N. Iorga că lupta de la Fântâna Ţiganului s-a dat pe 15 octombrie 1544 şi a fost cea câştigătoare pentru Radu Paisie, el reuşind să-şi reocupe tronul în urma ei. Noutatea pe care o aduce autorul este numai în privinţa localizării, el situând Fântâna Ţiganului nu în Prahova sau Dâmboviţa ca până acum, ci „la nord vest de satul Lesile", pe teritoriul comunei Teiu de astăzi, judeţul Argeş, unde a efectuat săpături arheologice şi a identificat un mormânt colectiv de câteva sute de schelete, databile în secolul XVI. Logica lui I. Nania a fost următoarea: din moment ce lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea de-a doua, cum narează cronicile şi Radu Paisie venea de la Nicopole cu ajutor turcesc, ea nu se putea da decât pe drumul către Târgovişte. Existenţa mormântului comun cu cele 200 de schelete umane şi prezenţa la numai câteva zeci de metri a

125 Elie Nicolescu, *În jurul lui Basarab Laiot din prima jumătate a secolului XVI*, în „L.A.R.", anul VII (1903), nr. 10-12, p. 654. („… E în afară de îndoială că năvălirea lui Basarab Laiot contra lui Paisie s-a întâmplat în prima domnie a acestuia; desigur în anul 1534 şi negreşit prin lunile septembrie – noiembrie. La 1 octombrie 1534, a murit Staicu (sic!) mare vistier, spune inscripţia de pe mormântul lui, şi întrucât acelaşi izvor afirmă că aceasta s-a întâmplat în timpul năvălirii lui Laiot, incontestabil că acest din urmă fapt s-a petrecut în acelaşi timp".)

126 *Ibidem*, p. 660

127 I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 315-318

128 Stoica Nicolaescu, *Domnia lui Radu Paisie şi a fiului său, Marcu voievod, 13 iunie 1535 – 17 martie 1545*, extras din „A.O." anul XVII (1938) nr. 97-100, Craiova, 1938, p. 22

129 V. Drăghiceanu, *op. cit.*, p. 5 (Autorul îşi bazează data de 15 octombrie inscripţionată pe una din pietrele funerare ale lui Stroe Pribeagul, de la Mănăstirea Găiseni, publicate de N. Iorga în 1908)

toponimului Fântâna Ţiganului l-a dus la concluzia că aici s-a dat lupta dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab[130]. Punctul de vedere exprimat de I. Nania a fost însuşit şi de alţi cercetători[131].

În anul 1994, Ion Nania revine cu un nou studiu dedicat aceluiaşi eveniment, concluzia sa fiind că, de fapt, au avut loc două lupte la Fâtâna Ţiganului, datele şi localităţile fiind diferite: „Aşadar, prima luptă de la Fântâna Ţiganului, de pe valea Mozacului s-a dat la 15 august 1537, iar a doua, de la Fântâna Ţiganului, pe valea Drâmbovnicului, s-a dat la 15 octombrie 1537"[132]. Argumentaţia lui Ion Nania a vizat, de data aceasta, folosirea pe scară largă a tradiţiei orale locale, deşi este clar că la 450 de ani de la întâmplarea evenimentului, acesta nu mai putea constitui un izvor istoric. Inconsistenţa ştiinţifică a noii ipoteze lansate de Ion Nania este vizibilă fără niciun efort. Ar fi fost suficient ca autorul să observe componenţa sfatului domnesc al lui Radu Paisie şi ar fi constatat că Stroe Pribeagul, principalul sprijinitor al lui Laiotă Basarab, continuă să fie prezent ca mare paharnic până la 27 mai 1539. Culmea este că, deşi greşeala lui Ion Nania este atât de evidentă, ea n-a putut fi observată de Ştefan Andreescu, care îşi însuşeşte anul 1537 pentru salvarea visteriei lui Radu Paisie de către Radu Furcovici şi desfăşurarea luptei de la Fântâna Ţiganului[133]. Tot despre două lupte date la Fântâna Ţiganului se vorbeşte şi în tratatul de „Istoria românilor", una înainte de 17 noiembrie 1538 şi cealaltă la 1 octombrie 1544, localizarea fiind făcută, cu probabilitate, în Argeş[134].

O analiză minuţioasă a datorii şi localizării confruntărilor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab, dar şi a istoriografiei lor, a întreprins Constantin Rezachevici în „Cronologia critică a domnilor din Ţara Românească şi Moldova". Trecând drept „falsuri de epocă" toate documentele prin care voievodul Radu Paisie îl recompensa pe Radu vistierul pentru vitejia dovedită în lupta de la Fântâna Ţiganului, autorul acordat credit numai informaţiilor oferite de cronica sasului H Ostermeyer. Cum pe parcursul lucrării voi face mai multe referiri la modul cum autorul a folosit informaţiile din cronică şi documentele interne, mă rezum aici numai la enunţarea concluziei sale: năvălirea lui Laiotă Basarab a avut loc după 27 aprilie 1544 şi a fost alungat înainte de 2 iunie 1544, găsindu-şi moartea, alături de Stroe, Manole şi Mihali, în lupta de la Fântâna Ţiganului, a cărei localizare nu-l preocupa[135].

Excursul istoriografic întreprins nu epuizează opiniile exprimate în problema datării şi localizării luptelor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab, însă ele vor fi semnalate pe parcursul lucrării.

Izvoarele istorice ale luptei de la Fântâna Ţiganului sunt destul de numeroase şi variate.

Cronicile interne au considerat luptele dintre Radu Paisie şi pribegii grupaţi în jurul lui Laiotă Basarab ca momentul cel mai reprezentativ al domniei acestuia, din cele câteva rânduri care i-au afectat mai mult de trei sferturi se ocupă cu descrierea acestora. „Deci preste puţină vreme au venit Laiotă Băsărabă vodă cu nişte pribegi, anume: Stroe pribeagul şi Manole şi Mihalco şi cu haiducii din Ţara Ungurească şi-au avut război cu Radul vodă şi au biruit Laiotă pre Radul vodă. Şi au fugit Radul vodă cu boiarii la Necopoe, şi au venit Laiotă Băsărab vodă în Târgovişte. Iar când au trecut 2 luni, Radul vodă iar au venit cu mulţime de turci şi au avut război la Fântâna Ţiganului, şi au fost izbânda Radului vodă Paisie. Atuncea au perit şi Laiot vodă Basarab, şi Stroe pribeagul şi Manole şi Mihalco"[136].

În acelaşi fel descrie şi celelalte cronici desfăşurarea evenimentului. Cea mai veche cronică a ţării reţine numai de o lună intervalul între fuga lui Radu Paisie şi revenirea în domnie[137]. Cronicarul Radu Popescu ne dă de înţeles că iniţiativa năvălirii au avut-o boierii care au pribegit: „… Stroe, Manole şi Mihalco, carii strângând haiduci şi luând pă Laiotă Băsărabă, care era acolo, fecior de domn"[138].

Dintre cronicile transilvănene, cea a sasului Hieronimus Ostermeyer a fost şi este cel mai des invocată. În calitatea de organist, el concertase timp de trei săptămâni, la sfârşitul anului 1539, la curtea voievodului Radu Paisie[139] şi de aceea este considerat un bun cunoscător al societăţii muntene. Cronica sa este considerată, de mai toţi istoriografii luptei de la Fântâna Ţiganului, a fi cel mai complet izvor

[130] Ion Nania, *Date noi privind luptele de la Fântâna Ţiganului*, în „S.A.I.", anul VII (1965), p. 373-380

[131] C.C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *op. cit.,* p. 242 („Lupta s-a dat la 15 octombrie 1544, nu în Prahova, ci pe Valea Mozacului, la nord de satul Lezile… unde se păstrează până astăzi toponimicul Fântâna Ţiganului").

[132] I. Nania, *Datarea şi localizarea celor două lupte de la Fântâna Ţiganului date de Radu Paisie şi Laiotă Basarab*, în „R.I.", serie nouă, anul V (1994), nr. 1-2, p. 158-159

[133] Ştefan Andreescu, *op. cit.,* p. 57

[134] *Istoria românilor*, vol. IV, Bucureşti, 2001, p. 424

[135] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 216-217

[136] *Istoria…*, p. 48

[137] Virgil Cândea, *Letopiseţul Ţării Româneşti (1292-1664) în versiunea arabă a lui Macarie Zaim*, în „Studii R.d.I.", anul XXIII (1970), nr. 4, p. 685 (În continuare se va cita *Letopiseţul…*)

[138] Radu Popescu, *Istoriile…*, p. 46

[139] A. Ambruster, *op. cit.*, p. 49

documentar pentru acest eveniment. Referitor la evenimentul în discuţie, istoriografia românească a preluat următorul pasaj înscris la anul 1544: „În timpul acesta un voievod român din Caransebeş, anume Basarab voievod, a năvălit în Ţara Românească cu husari şi trabanţi, asupra lui Radu vodă şi l-a gonit din ţară, dar acest Radu vodă a avenit asupra lui Basarab cu mulţi turci şi tătari şi l-a omorât cu toată ceata lui, de au scăpat foarte puţini”[140]. Pentru zelul cu care este invocat de cercetări acest cronicar, trebuie reţinut că Ostermeyer mai atestă o presupusă domnie a lui Radu Paisie în 1533, iar apoi nu mai face nicio referire la istoria Munteniei până la 1544 când dă amănuntele citate mai sus, dovada că istoria acestei ţări nu l-a preocupat prea mult.

Un alt cronicar care face referire la această perioadă, neluat în seamă de cercetarea istorică, dar care necesită dus în discuţie este M. Miles, care scrie cu un secol mai târziu, este drept, însă mult mai credibil. Privitor la acest Basarab ce s-a ridicat împotriva lui Radu Paisie, Miles scrie că: „a pornit, cu ajutor secuiesc şi cu câţiva boieri trădători, în Ţara Românească de unde a izgonit doi voievozi care îşi disputau domnia. Basarab domneşte numai trei zile după care este alungat ţi se întoarce în Transilvania”[141].

Diferenţele dintre cei doi cronicari mi se par esenţiale pentru subiectul în discuţie. Basarab al lui Ostereyer a pornit din Caransebeş cu husari şi trabanţi, ceea ce înseamnă nişte olteni meseriaşi, dacă nu oaste regulată şi fără boieri pribegi. Trebuia să străbată toată Oltenia pentru a pune mâna pe capitala ţării şi a ocupa tronul, ceea ce poate însemna că mergea pe un teritoriu în care nu avea potrivnici, ci poate chiar prieteni. Basarab al lui Miles a pornit din Secuime, ca mai toţi pretendenţii munteni, un drum mai scurt, ce presupunea numai traversarea munţilor pentru a pune mâna pe capitala ţării. Lângă el s-au aflat „ajutor secuiesc şi câţiva boieri trădători” sau cum spun cronicile muntene, haiduci strânşi de boirii pribegi cu care au năvălit în Muntenia şi s-a confruntat cu doi voievozi care deja îşi disputau tronul. Miles menţionează că domnia acelui Basarab a durat numai trei zile după care a fost alungat şi s-a întors în Transilvania. Prezenţa haiducilor unguri (secui) şi a boierilor pribegi (trădători) în cronicile muntene care narează despre lupta de la Fântâna Ţiganului şi cronica lui Miles mă determină să cred că numai acest cronicar sas, nu şi Ostermeyer, se referă la lupta de mai sus.

În privinţa izvoarelor documentare ce poartă informaţii despre luptele4 dintre Radu Paisie şi Basarab Laiotă ajutat de pribegi, trebuie subliniat că toate se referă numai la Radu vistierul <din Goleşti>, fie că sunt danii făcute lui, fie că sunt întăriri către fiii săi, Ivasco şi Albu, sau către ctitoria sa, mănăstirea Vieroşi.

Primul dintre ele este din 17 noiembrie 1538, asupra datării lui de an voi reveni în rândurile următoare, acum ce mă interesează este numai pasajul privitor la luptă. Radu Paisie miluia pe boierul lui, Radu vistierul, cu siliştea Bistreţul, Poiana Urâtu şi a treia parte din balta Bistreţul „… pentru slujba pe care mi-a slujit-o cu dreaptă slujbă, când a venit Laiotă Băsărabă şi cu Stroe la Fântâna Ţiganului, de s-au bătut cu domnia mea”[142].

La 23 octombrie <1542-1543>, document redatat după divan, căci în transcrierea din condica m-rii Vieroşi data de an este 1546, dăruindu-i satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, voievodul Radu Paisie aduce informaţii mai complete: „[…] domnia mea am miluit pe Radul vistierul pentru credincioasa şi dreapta slujbă pe care mi-a slujit-o când a fost ce-a dintâi luptă cu Stroe Pribeagul şi ne-a doborât Stroe şi s-a spart oastea şi s-au împrăştiat toţi şi au fugit toţi şi au lăsat vistieria domniei mele şi au început să jefuiască vistieria domniei mele şi au spart căruţele. Iar Radul vistierul nu a lăsat vistieria domniei mele, ci a scos-o cu bărbăţia sa şi a dres căruţele şi a adus toată vistieria şa domnia mea la Turnu Nicopolului. Atunci domnia mea foarte m-am bucurat şi m-am veselit pentru dreapta slujbă pe care mi-a slujit-o Radul vistierul”[143].

Peste patru decenii, la 30 decembrie 1576, întărindu-i lui Ivasco, marele vornic, satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, voievodul Alexandru Mircea motiva: „[…] pentru că aceste mai sus zise sate sunt… agonisite şi dobândite de părintele dregătorului domniei mele, Radul marele clucer, în zilele răposatului Radul voievod Călugărul, cu credincioasă şi dreaptă slujbă şi cu sânge vărsat în lupta de la Fântâna Ţiganului, când s-a bătut Radul voievod cu Stroe Pribeagul”[144]. Motivaţia de mai sus o regăsesc şi în documentul din 19 octombrie 1585, când cele trei sate erau întărite, de Mihnea voievod, în stăpânirea

140 Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 21, I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 317
141 A. Ambruster, *op. cit.*, p. 203
142 *D.R.H.*, B., IV, p. 91
143 *Ibidem*, p. 166
144 *Ibidem*, VIII, p. 68

m-rii Vieroşi se aduce chiar un amănunt în plus, că şi voievodul Paisie a fost rănit în luptă, căci au fost câştigate „[…] şi cu sângele vărsat a amândurora la Fântâna Ţiganului, când s-a bătut Radul voievod cu Stroe Pribeagul”[145].

Un ultim document pe care am considerat util să-l aduc în discuţie, ca fiind revelator pentru istoria luptei de la Fântâna Ţiganului, este de la 1 februarie 1751. La această dată, voievodul Grigore Ghica dând hotărârea într-un proces dintre mănăstirile Vieroşi şi Iezerul, pentru stăpânirea satelor Cheiani, Căpăţâneni şi Poenari, le întărea celei dintâi şi amintea şi modul cum ele au ajuns în stăpânirea boierilor din Goleşti. „[…] Pentru că aceste moşii mai nainte vreme au fost domneşti. Apoi în zilele Radului voievod Călugărul rădicându-se un Stroe Pribeagul de au venit cu unguri aicea în ţară cu care făcând Radul voievod mare război la Fântâna Ţiganului şi fiind Radul voievod biruit de unguri au fugit la Turnul Necopoii, iar ungurii făcând mare năvălire asupra cămărilor şi căruţelor cu banii domnii, spărgând şi jefuind. Atunci, Radul vistierul, tatăl lui Ivaşcu dvornic, ctitor mai sus numitei mânăstiri, fiind acolo la război n-au fugit şi el după, ci cu vărsare de sânge, au stătut împotriva ungurilor, de au scos toate cămările şi căruţele cu bani şi le-au dus după domnie. Atunci, Radul voievod, după vrednicia slujbei ce au arătat Radul vistierul, l-au dăruit cu aceste moşii, adică Poenarii, Cheianii, Căpăţânenii…, cu hrisovul domniei sale de la leat 7055”[146].

Veridicitatea informaţiilor conţinute de izvoarele documentare şi cele narative detaliate mai sus constituie o problemă insuficient aprofundată de critica istoriografică. Ele se află într-o totală contradicţie în ceea ce priveşte succedarea celor două confruntări dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab.

Cu excepţia lui Ilie Nicolescu şi I. C. Filitti[147], restul cercetătorilor, care au abordat problema datării şi localizării luptelor dintre cei doi competitori la tronul muntean, au acordat deplin crezământ cronicilor interne, care ne prezintă lupta de la Fântâna Ţiganului ca fiind cea de-a doua, victorioasă, prin care voievodul Radu Paisie şi-a recuperat tronul şi i-a ucis pe invadatori.

La polul opus s-a situat atitudinea cercetătorilor faţă de documentele din 17 noiembrie 1538 şi 23 octombrie 1546, emise de cancelaria voievodului implicat în confruntarea armată cu Laiotă Basarab, primele care vădesc că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea dintâi, cu un deznodământ dezastruos pentru Radu Paisie, care a fost nevoit să-şi părăsească şi căruţele cu bani pe câmpul de luptă ca să-şi salveze capul. Numai pentru că data de an a lor este greşită, aceste două documente nu au fost luate în seamă şi considerate chiar falsuri pentru că au inversat desfăşurarea luptelor.

Cel mai recent şi mai autorizat susţinător al cronicilor interne şi contestatar al celor două documente este istoricul Constantin Rezachevici[148]. De altfel, poziţia istoricului în privinţa încrederii ce trebuie acordată informaţiilor oferite de cronicile interne, când vorbesc de succedarea luptelor dintre voievodul Radu Paisie şi Laiotă Basarab, este în totală contradicţie cu părerea domniei sale faţă de valoarea ca izvor istoric a „memoriei colective medievale” şi a „tradiţiei locale” despre care afirmă că înregistrează doar cu relativă corectitudine evenimentele petrecute în urmă cu cel mult cinci generaţii sau un veac şi jumătate[149]. Ori cronicile muntene, realizate pe la sfârşitul secolului al XVII-lea, scriu despre un eveniment petrecut în urmă cu peste 150 de ani. Impreciziile cronologice şi comprimarea informaţiilor săvârşite de cronicari sunt atât de evidente, pentru evenimentele petrecute mai înainte de jumătatea secolului al XVI-lea, încât nici nu mai trebuie demonstrate. Cât temei ar trebui să se pună pe informaţiile consemnate de cronicarii munteni o demonstrează chiar domnia sa, când întreprinde analiza critică a şirului voievozilor munteni alcătuit de transilvăneanul Ştefan Szamosközy, despre care remarca: „Deşi fusese cronicar de curte al principelui Sigismund Bathory, el nu a izbutit să refacă şirul domnilor de la Mircea vodă (Ciobanul) până la Mihnea vodă (Turcitul), pe care îl credea fiul celui dintâi, plasând corect doar domniile lui Petru Cercel, Ştefan vodă (Surdul), Alexandru vodă (cel Rău) şi Mihai vodă”. Concluzia trasă de domnia sa cazul acestui cronicar şi a altuia de mai târziu mă scuteşte de orice alt comentariu în privinţa încrederii ce trebuie acordate consemnărilor din cronicile interne: „Dacă un cronicar de curte din vecinătatea Ţării Româneşti dispunea de atât de puţine informaţii despre cronologia domnilor acesteia, contemporani cu el, ne putem atunci întreba despre ce fel de informaţii o fi dispus în secolul următor

[145] *D.I.R.*, B, XVI, V, p. 210

[146] *A.N.I.*, mss 485, C 18; Stoica Nicolaescu, *M-rea Vieroşul ctitoria marilor şi vitejilor boieri din Goleşti*, Bucureşti, 1936, p. 13-14

[147] I. Nicolescu, *op. cit.*, p. 660; I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 315-318

[148] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 216-220

[149] *Ibidem*, p. 30, 218

învăţatul francez Du Cange (1610-1688) în cazul în care el însuşi este autorul unei liste a voievozilor…”[150]. Desigur, aceeaşi întrebare trebuie pusă şi în cazul cronicarilor munteni.

Dar, contrar consideraţiilor exprimate, istoricul nu se plasează pe aceleaşi coordonate critice nici faţă de cronica lui H. Ostermeyer, care, deşi a fost contemporan voievodului Radu Paisie, putea, la fel de bine să greşească, ca şi St. Szamosközy, deşi posibilităţile de informare ale ultimului erau net superioare. Dacă s-ar fi dovedit la fel de critic şi cu Ostermeyer, ar fi trebuit să observe că acesta vorbeşte de un voievod Basarab din Caransebeş, cu husari şi trabanţi, deci oaste egulată, nu cu haiduci unguri şi cu boieri pribegi, cum susţin cronicile muntene şi documentele interne.

Şi ca să închei consideraţiile asupra crezământului limitat ce trebuie acordat cronicilor muntene, cel puţin pentru evenimentul care mă preocupă, apelez la părerea unui fost cronicar, Anton Maria del Chiaro, fostul secretar al lui Constantin Brâncoveanu. Explicând, la 1718, de ce până atunci nu fusese realizată o istorie a domnilor Ţării Româneşti, el scria: „[…] fiecare boier are un manuscris, cu vieţile domnilor din trecut, dar este atât de mult schimbat adevărul […] încât fiecare boier român păstrează la sine şi păzeşte cu grijă acel manuscris, în care viaţa domnilor e descrisă, atât în bine cât şi în rău, după cum acel domn a fost cu bunăvoinţă sau cu duşmănie faţă de acel neam”[151].

Precara informare a cronicarilor munteni în privinţa năvălirii lui Laiotă Basarab este vizibilă fără niciun efort: niciunul nu au fost în măsură să o dateze cât de cât, prezentând-o după tăierea lui Toma banul şi Vlaicu logofăt (dacă nu cumva o fi vorba de Tudor logofăt, căci tăierea lui Vlaicu logofătul din Piscani nu este atestată documentar şi epigrafic) şi ctitorirea mânăstirii Mislea, introducând-o prin formula: „deci, preste puţină vreme”, fără să precizeze de la care din evenimentele menţionate mai înainte. Tot în acest sens trebuie reţinut că răscoala boierimii muntene sub conducerea lui Şerban banul din Izvorani, atestată în documente interne şi ardelene, care a condus ţara ca un adevărat voievod circa două luni de zile, nici nu este semnalată în cronicile noastre.

Din aceste considerente susţin că neconcordanţa existenţă între cronicile şi documentele interne în privinţa succedării luptelor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab, sprijinit de Stroe Pribeagul, nu ar fi trebuit tranşată în favoarea celor dintâi.

Ideea a fost pusă în circulaţie încă de Ilie Nicolescu şi I. C. Filitti, după cum am şi semnalat în rândurile anterioare, dar punctul lor de vedere nu a fost acceptat, fiind taxaţi ca „zeloşi cercetători ai trecutului, ce s-au nevoit, pe bază de documente să lămurească mersul luptelor purtate între Laiotă Basarab şi Radu Paisie, dar nu au reuşit”[152].

Actualmente, întreaga cercetare istorică nu acceptă decât ideea că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea de a doua, victorioasă pentru Radu Paisie, în urma căreia şi-a reocupat tronul. Formarea acestei concluzii a fost uşurată de faptul că cercetarea istorică s-a mulţumit să constate greşita datare a documentelor din 17 noiembrie 1538 şi 23 octombrie 1546 fără să întreprindă şi o critică internă a acestor documente pe baza altora mai târzii, care se referă la aceleaşi probleme. Dacă ar fi fost coroborate informaţiile celor două documente cu altele din ultimul sfert al secolului al XVI-lea s-ar fi putut constata că succedarea confruntărilor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab este inversată de cronicari şi nu de scriitorii documentelor, pentru a justifica cine ştie ce falsuri.

Lăsând la o parte, deocamdată, documentul din 17 noiembrie 1538 pentru că este considerat, încă, „un fals de epocă”, se poate constata cu uşurinţă din alte documente că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea dintâi, în care Radu Paisie şi-a pierdut visteria şi tronul. Elementul de legătură între cele patru documente care susţin ideea de mai sus este stăpânirea satelor Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, de căître Radu Furcovici şi transmiterea acestora către urmaşii săi.

La 23 octombrie <1542-1543> dăruind lui Radu vistierul satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, Radu Paisie menţiona că o făcea pentru slujba dreaptă şi credincioasă depusă de acesta „*când a fost cea dintâi luptă cu Stroe Pribeagul şi ne-au doborât Stroe*”. Atunci a salvat Radu vistierul căruţele cu banii domniei şi le-a dus la Nicopole[153]. Peste numai 37 de ani, la 30 decembrie 1576, reîntărind aceleaşi trei sate în stăpânirea lui Ivaşco vornicul, fiul lui Radu vistierul, hrisovul lui Alexandru Mircea menţiona că tatăl lui le-a obţinut „*cu credincioasă şi dreaptă slujbă şi cu sânge vărsat în luptă la Fântâna Ţiganului, când s-a bătut Radul voievod <Călugărul> cu Stroe Pribeagul*”[154]. Prin documentul din 19 octombrie

[150] *Ibidem*, p. 32
[151] *Călători străini…*, vol. VIII, p. 381
[152] Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 21
[153] *D.R.H.*, B., II, p. 166
[154] *Ibidem*, VIII, p. 68

1585, întărind satele de mai sus în stăpânirea mânăstirii Vieroşi, voievodul Mihnea Turcitul amintea că au fost dăruite lui Radu vistierul de voievodul Radu Paisie *„pentru dreaptă şi credincioasă slujbă ce i-a slujit, şi cu sângele vărsat al amândurora, la Fântâna Ţiganului, când s-a bătut Radu voievod cu Stroe Pribeagul*"[155].

Sintetizând informaţiile celor trei documente se degaja următoarea concluzie: prima luptă dintre Laiotă Basarab, însoţit de Stroe şi alţi pribegi, s-a dat la Fântâna Ţiganului. Ea a fost defavorabilă lui Radu Paisie, care a fost rănit în luptă şi s-a salvat fugind la turnul Nicopole. Visteria domnească, sau mai bine zis căruţele cu banii visteriei domneşti, au fost salvate de Radu vistierul şi duse după domnitor. Vitejia acestuia a fost răsplătit prin dăruirea celor trei sate: Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni.

Apoi, chiar dacă nu s-ar lua în calcul documentul din 23 octombrie <1542-1543> căci are data de an greşită, probabil de cel care l-a transcris în condica mănăstirii Vieroşi, ci ne-am rezuma numai la celelalte două, concluzia ar fi aceeaşi: la Fântâna Ţiganului s-a dat prima luptă, cea în care a fost rănit voievodul şi vistierul său. Dacă aceasta ar fi fost a doua luptă, cum susţin cronicile, nu văd cum voievodul însoţit de „mulţime de turci şi de tătari", ar mai fi putut fi rănit, că doar nu crede cineva că el s-a aflat în prima linie. Nu văd nici cum visteria i-ar mai fi putut fi prădată de haiducii unguri.

De altfel, concluzia de mai sus poate fi găsită şi în formularea întăririi celor trei sate, Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, în stăpânirea m-rii Vieroşi la 1 februarie 1750: „[…] *în zilele Radului voievod Călugărul ridicându-se un Stroe Pribeagul de au venit cu unguri aicea în ţară cu care făcând Radul voievod mare război la Fântâna Ţiganului şi fiind Radu voievod biruit de unguri au fugit la Turnu Nicopol…*"[156].

Iată dar că sunt patru documente care, fără nici un dubiu, contrar tuturor cronicilor şi susţinătorilor lor, dovedesc că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea dintâi dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab înconjurat de pribegii lui. În baza acestor documente se poate concluziona că „falsul de epocă, din 17 noiembrie 1538 mai conţine şi alt „element real", în afară „de participarea lui Radu vistier alături de domn şi bătălia de la Fântâna Ţiganului"[157] şi anume formularea: „a venit Laiotă Băsărabă şi cu Stroe la Fântâna Ţiganului", ceea ce este sinonim cu **au năvălit**, deci că aceasta a fost prima luptă. Că documentul din 17 noiembrie 1538 nu este un fals o dovedesc celelalte posterioare lui prin care satul Urâţii şi Balta Bistreţul erau întărite în stăpânirea urmaşilor lui Radu vistierul sau ctitoriei Vieroşi, toate amintind că au fost obţinute de la voievodul Radu Paisie „încă la nunta lui… când s-a luat cu jupaniţa Caplea"[158], şi pentru „dreapta şi credincioasa slujbă ce au slujit domniei lui, la Fântâna Ţiganului"[159].

Demonstrând că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea dintâi dintre cele două susţinute între Radu Paisie şi Laiotă Basarab, clarific şi problema localizării acesteia. Este evident pentru oricine de bună credinţă că localitatea Fântâna Ţiganului trebuie căutată undeva între Transilvania şi Târgovişte, adică locul de unde cronicile şi documentele interne spun că a năvălit Laiotă Basarab cu Stroe şi capitala ţării, a cărei capturare era scopul imediat al unei campanii militare în feudalismul românesc. Cum drumul cel mai scurt şi mai uşor accesibil din Transilvania către Târgovişte era pe Valea Prahovei, de altfel şi cel mai des utilizat de pretendenţii la tronul muntean, este firesc ca localitatea Fântâna Ţiganului de lângă m-rea Mislea să fie creditată ca loc al primei bătălii dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab. Identificarea locului bătăliei cu alte toponime sinonime, din judeţele Argeş şi Dâmboviţa, cum au făcut cercetătorii amintiţi la prezentarea istoriografiei luptei, dar şi alţii mai noi[160], nu mai are acum niciun suport logic.

În ceea ce priveşte **datarea** luptei de la Fântâna Ţiganului, „cheia" o constituie tot documentul din 17 noiembrie 1538, pe care istoriografia actuală refuză să-l considere numai greşit datat, ci îl cataloghează ca „fals de epocă". Ceea ce a dus la această etichetare este neconcordanţa dintre data emiterii documentului, 17 noiembrie 1538 şi componenţa sfatului domnesc. Pe bună dreptate, cercetătorii care au abordat datarea şi localizarea luptei de la Fântâna Ţiganului, cu excepţia lui Ion Nania în ultimul său studiu dedicat evenimentului, au obiectat că era imposibil ca voievodul Radu Paisie să-l mai menţină în sfatul domnesc pe Stroe paharnicul, până la 27 mai 1539, din moment ce acesta se ridicase împotrivă-i şi susţinuse năvălirea lui Laiotă Basarab înainte de 17 noiembrie 1538. I.C. Filitti şi Stoica Nicolaescu[161],

[155] *D.I.R.,* B, XVI, V, p. 210
[156] *A.N.I.*, *mss 479*, f. 221-224
[157] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 219
[158] *D.R.H.*, B., VII, p. 119-120
[159] *Ibidem*, p. 160, 335-336; VIII, p. 68-69; XI, p. 179-180
[160] Wilhelm Zekely, *Încercări de localizare a luptei dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab de la Fântâna Ţiganului din 15 octombrie 1544*, în „Istros", Brăila, anul V (1987), p. 257-262; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 218
[161] I. C. Filitti, *op. cit.*, p. 314; Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 22

pentru a-l pune în acord cu cronica sasului H. Ostermeyer l-au redatat în 17 noiembrie 1544. Ceilalţi cercetători s-au mulţumit să-l lase aşa cum a fost datat, 17 noiembrie 7046 de emitentul său. Nici editorii volumului IV al colecţiei D.R.H., nu au făcut nimic ca să îndrepte greşeala grămăticului Radu, aşa cum au procedat în cazul multor altor documente pe care le-au redatat după componenţa sfatului domnesc pe care îl au menţionat. Ba mai mult, l-au şi ordonat greşit, la anul 1538, căci aşa cum e publicat: „luna noiembrie 17 zile, la leat 7046", înseamnă 17 noiembrie 1537[162].

Adept necondiţionat al cronicarului Ostermeyer şi deci a anului 1544 pentru confruntarea dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab, medievistul C. Bălan a fost cel dintâi care a catalogat ca „fals" documentul din 17 noiembrie 1538, datorat „unor interese ale lui Radu Furcovici, vistierul", numai pentru că data emiterii lui nu concorda cu sfatul domnesc, dar nu a întreprins nimic pentru redatatea lui. Dimpotrivă, pentru a o convinge critica istoriografică de falsitatea lui, invocă un alt document cu datare sigură, 1 iunie 1541, care, după el, ar vădi că la acea dată, Radu vistierul nu ar fi fost căsătorit cu Caplea din Goleşti, aşa cum erau atestaţi la 17 noiembrie 1538. Pentru acelaşi lucru a invocat chiar şi vârsta lui Albu mare clucer, care, după cum se ştie, a murit în 1574 la numai 23 de ani. Având în vedere vârsta acelui fiu al lui Radu vistierul şi al Caplei din Goleşti, C. Bălan concluziona că aceştia nu se puteau căsători decât prin 1550[163] şi nu în 1538, de parcă nu ar fi ştiut că au mai avut alţi doi copii, Ivasco şi Neacşa, cel dintâi atestat documentar ca născut înaintea lui Albu clucerul. Superficialitatea argumentaţiei lui C. Bălan este demonstrată de documentul din 29 aprilie <1541>[164] care ni-l prezintă pe Radu vistierul alături de marele şetrar Borcea, soţul Calei <din Goleşti> judecându-se cu boierii din Piscani pentru recuperarea unor jumătăţi din satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi. Dacă nu ar fi fost căsătorit cu Caplea din Goleşti la acea dată, cum se poate explica amestecul lui Radu vistierul în recuperarea averilor acestei jupânese?

Aceeaşi argumentaţie în demonstrarea falsităţii documentului din 17 octombrie 1538 poate fi întâlnită la V. Gheonea şi C. Rezachevici[165].

După cum s-a putut constata din prezentarea istoriografică, atât adepţii falsităţii documentului din 17 noiembrie 1538, cât şi cei care i-au făcut o nouă datare de an, 1544, au avut în vedere numai neconcordanţa dintre anul emiterii şi componenţa sfatului domnesc corespunzătoare acesteia. Nimeni nu a încercat însă să analizeze conţinutul acestuia, a celorlalte aspecte ce se puteau desprinde din el, în afară de cele privitoare la lupta de la Fântâna Ţiganului şi punerea lor în acord cu un alt mare eveniment al domniei lui Radu Paisie, răscoala condusă de Şerban banul.

Observarea evoluţiei sfatului domnesc, după documentele emise de cancelaria lui Radu Paisie între 27 mai 1539, ultima menţionare a lui Şerban banul, Stroe paharnicul, Vintilă din Cornăţeni şi Barbu comis, ca mari dregători în exerciţiu, şi 25 iunie 1540, ultima menţionare a lui Vlaicu din Piscani ca mare logofăt, demonstrează că este vorba de un document greşit datat, la văleat.

	Dregătoria	**27 mai 1539**	**23 august – 31 octombrie 1539**	**17 noiembrie 1538 <1539>**	**20 noiembrie 1539 – 25 iunie 1540**
1.	Mare ban:	Şerban Izvoranu	-	-	-
2.	F.m. vornic:	Vintilă din Cornăţeni	-	-	-
3.	Mare vornic:	Staico	Staico	Staico	Staico
4.	Mare logofăt:	Vlaicu	Vlaicu	Vlaicu	Vlaicu
5.	Spătar:	Stroe	Stroe	Stroe	Stroe
6.	Vistier:	Udrişte	Udrişte	Udrişte	Udrişte
7.	Paharnic:	Stroe <Pribeagul>	Stoica	-	Stoica
8.	Stolnic:	Dragu	Albu (Dragu)	Dragu	Albu
9.	Comis:	Barbu	Badea	Radul	Badea
10.	Postelnic:	Badea Aiaz	Badea Aiaz	Badea Aiaz	Badea Aiaz[166]

După cum se poate constata din tabelul de mai sus, din sfatul domnesc al documentelor emise după 27 mai 1539 dispar patru mari dregători: Şerban Izvoranu mare ban, Vintilă din Cornăţeni fost mare vornic, Stroe, zis Pribeagul, paharnic şi Barbu din Boldeşti, mare comis, care se ştie că s-au răsculat împotriva voievodului după această dată. Absenţa lor din sfatul domnesc al documentului din 17

[162] *D.R.H.*, B., IV, p. 91-92
[163] C. Bălan, *Recenzii şi prezentări*, la *D.R.H.,B., IV (1536-1550), volum întocmit în cadrul seminarului de paleografie slavă condus de Damaschim Mioc*, Bucureşti, 1981, în „S.M.I.M.", vol. X (1983), p. 144-145
[164] *D.R.H.,* B., IV, p. 139
[165] V. Gheonea, *op. cit*., p. 50; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 219
[166] *D.R.H.,* B., p. 103-124

noiembrie constituie dovada cea mai consistentă că a fost emis de cancelaria lui Radu Paisie după 27 mai 1539, după ce ei s-au răsculat. Ca să-l consider emis pe 17 noiembrie 1540 mă împiedică prezenţa în sfatul domnesc a lui Vlaicu din Piscani, pe care documentele îl atestă ca mare logofăt al lui Radu Paisie până la 25 iunie 1540. Continuitatea apariţiei a nu mai puţin de 6 din cei 8 membri ai divanului său, pentru perioada 27 mai 1539 şi 25 iunie 1540, **obligă la a considera documentul în discuţie ca emis la 17 noiembrie 1539**, nu în 1538 sau 1537.

Greşeala de datare revine, desigur, grămăticului Radu care a scris documentul după „învăţătura vreunui logofăt sau poate chiar a marelui logofăt şi care, nestăpânind suficient de bine limba slavonă a confundat slovele, cea care redă unitatea 8 cu cea care redă 6 şi în loc de leatul 7048 a scris 7046. Eroarea grămăticului este explicabilă prin vârsta sa fragedă şi prin faptul că scria într-o limbă străină. Astfel de erori sunt foarte frecvente, chiar în cazul documentelor publicate în D.R.H. Din cele 183 de documente ce s-au păstrat ca emise de cancelaria lui Radu Paisie, editorii volumelor III şi IV din D.R.H. au fost nevoiţi să intervină cu corecţii de ani în 32 de cazuri. Din păcate, n-au făcut acelaşi lucru şi în cazul documentului din 17 noiembrie 1538.

Că documentul din 17 noiembrie 1538 trebuie redatat 17 noiembrie 1539 o dovedeşte chiar şi conţinutul său. Din păcate, deşi cercetarea istorică l-a întors pe toate părţile, a acordat atenţie numai năvălirii lui Laiotă Basarab şi lui Stroe Pribeagul, nimeni nu s-a arătat preocupat de prezenţa Margăi din Caracal în calitate de vânzătoare tocmai către voievodul Radu Paisie. Ori amănuntele pe care documentele de după 1539 ce detaliază motivele care au determinat-o să-şi vândă acele ocine lui Radu Paisie, evidenţiază implicarea fiilor ei în răscoala lui Şerban banul din Izvorani şi că răscoala şi lupta de la Fântâna Ţiganului sunt faze diferite ale aceluiaşi eveniment politico-militar.

Prin documentul din 17 noiembrie voievodul Radu Paisie îl dăruia pe Radu vistierul cu „*seliştea ce se chiamă Bistriţa, însă din Balta Bistriţa a treia parte şi Poiana Urâţii…*” pe care le-a cumpărat de la jupaniţa Marga din Caracal, pentru 30.000 aspri. Motivul daniei este ştiut: „*.. pentru slujba pe care mi-a slujit-o cu dreaptă slujbă, când a venit Laiotă Băsărabă şi cu Stroe la Fântâna Ţiganului de s-au bătut cu domnia mea şi încă i-am dat şi la nuntă, când i-am dat pe jupaniţa Caplea*”[167].

La 7 aprilie 1572 întărind aceleaşi proprietăţi în stăpânirea lui Ivasco şi Albu, feciorii eroului de la Fântâna Ţiganului, documentul lui Alexandru Mircea ne aduce şi următorul amănunt: „*mai sus zisa ocină a fost a jupaniţei Marga din Caracal, însă când a fost în zilele răposatului Radul voievod, iar jupaniţa Marga ea a avut nişte fii ai ei îi Ţara Turcească şi n-a avut bani să-i plătească de la turci, ci a vândut această mai sus zisă ocină lui Radu voievod, pentru 30.00 aspri gata, de şi-a plătit fiii ei cu acei mai sus-zişi aspri şi i-a scos de la turci*”. Şi în acest document se mai face menţiunea că „*miluirea*” lui Radu vistierul s-a făcut la nunta lui… „*când s-a luat cu jupaniţa Caplea*”[168].

Concluzia care se desprinde până aici este că jupaniţa Marga, nimeni alta decât sora lui Neagoe Basarab, căsătorită cu Marcea, fost mare postelnic, amândoi părinţii lui Matei ban şi Vâlsan din Caracal[169] a fost nevoită să-şi vândă acea ocină pentru a-şi scoate pe cei doi de la turci. Ce se întâmplase cu cei doi fii ai ei precizează documentul din 9 octombrie 1572 în care aceleaşi proprietăţi erau întărite tot în stăpânirea lui Ivasco mare logofăt şi Albu mare clucer: „*Ci au fost nişte fii ai ei prinşi în Ţara Turcească în robie, în temniţă. Iar jupaniţa Marga ea a venit înaintea răposatului Radul voievod, de a căzut în genunchi la pământ, ca să-i dea 30.000 aspri turceşti ca să răscumpere pe fiii săi din mâinile turcilor. Iar răposatul Radul voievod i-a dat ei 30.000 de aspri de şi-a răscumpărat fiii din robie”*. Şi de data aceasta se amintea că după ce a cumpărat voievodul Radu Paisie a dăruit totul lui Radu vistierul „*pentru dreapta şi credincioasa slujbă ce i-au slujit domnia lui*”[170], dar nu se mai aminteşte de Fântâna Ţiganului, de Laiotă Basarab şi Stroe Pribeagul, ca la 17 noiembrie.

Noul document menţionează că, de fapt, fiii Margăi din Caracal „*au fost prinşi în Ţara Turcească, în robie*” şi întemniţaţi, ceea ce presupune o urmărire a lor de autorităţile otomane, deci erau fugiţi din Muntenia. Motivele pentru care au fost întemniţaţi nu răzbat din document şi nici din altele, dar este evident că fuga la sud de Dunăre nu putea fi legată decât de hiclenirea faţă de domnitorul lor.

Că a fost vorba de o hiclenire şi nu de o abatere mai uşoară o dovedeşte însăşi atitudinea jupaniţei Marga din Caracal, faţă de Radu Paisie, căci „*ea a căzut în genunchi la pământ, ca să-i dea 30.000 aspri turceşti ca să răscumpere pe fiii săi din mâinile turcilor*”. Ce motiv ar fi avut o jupănească, cu o asemenea

[167] *D.R.H.,* B., IV, p. 91-92
[168] *Ibidem*, VII, p. 119-120
[169] N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 70
[170] *D.R.H.,* B., VII, p. 160

ascendenţă ca a ei, să adopte o astfel de atitudine dacă ar fi fost vorba numai de o simplă vânzare – cumpărare?

Hiclenirea celor doi boieri trebuie neapărat legată de răscoala boierimii muntene din vara anului 1539, condusă de unchiul lor Şerban din Izvorani, marele ban al Craiovei, pentru că mai toţi marii boieri care s-au grupat în jurul său erau înrudiţi[171]. Şi ei trebuie să se fi aflat în situaţia celor trei fii ai lui Tudor din Drăgoeşti care, după cum menţiona Radu Paisie la 18 decembrie 1539, „s-au ridicat asupra capului domniei mele cu rea hiclenie cu Şerban banul, de au fugit peste Dunăre, în Ţara Turcească”. Turcii i-au prins, le-au confiscat toate averile şi apoi l-au obligat pe voievod să le răscumpere cu 785.000 aspri gala[172]. Ca să mai acopere din pierderi dar şi pentru hiclenie, voievodul Radu Paisie preluase pe seama domniei toate averile Dragoeştilor. Cu siguranţă acelaşi lucru s-ar fi întâmplat şi cu averea fiilor Margăi din Caracal dacă ea nu ar fi „îngenunchiat” în faţa lui Radu Paisie. Îngenuncherea ei în faţa domnitorului trebuie să se fi produs imediat după reaşezarea acestuia în scaun, după 19 iulie 1539. Este posibil să nici nu fi avut loc o cumpărare a ocinilor ei, ci mai mult o dăruire mascată din partea ei pentru care i-a iertat fiii şi nu le-a confiscat averile pentru hiclenie. Menţionarea preţului de 30.000 aspri cu care ar fi cumpărat voievodul Radu Paisie, nu avea alt rost decât de a-i împiedica în viitor pe Craioveşti de a încerca să-şi recupereze partea de baltă şi Poiana Urâţii de la Radu vistiernicul sau urmaşii săi.

O eventuală contestare a autenticităţii documentului din 17 noiembrie şi din acest punct de vedere nu mai este posibilă pentru că hiclenirea celor doi fii al Margăi din Caracal nu era posibilă nici înainte şi nici după 1539. Prezenţa unchiului lor, Şerban din Izvorani, în fruntea sfatului domnesc al lui Radu Paisie, chiar de la începutul domniei, constituie chezăşia că toţi membrii clanului Craioveştilor s-au aflat în relaţii bune cu domnia până la 27 mai 1539. O ridicare a celor doi fii ai Margăi din Caracal, după 1539, nu mai era posibilă pentru că după suprimarea fizică a lui Şerban din Izvorani, importanţa politică a ceea ce mai rămăsese din măreţul neam de odinioară a fost redusă la zero. De altfel, după reprimarea răscoalei lui Şerban până la acţiunea acelui Basarab din vara anului 1544, domnia lui Radu Paisie a fost una deosebit de liniştită.

Prezentarea critică a izvoarelor narative şi documentare ce se referă la lupta de la Fântâna Ţiganului relevă câteva concluzii care trebuie reţinute:

1. Documentele interne dovedesc fără echivoc că lupta de la Fântâna Ţiganului a fost cea dintâi dintre cele două susţinute între Radu Paisie şi pretendentul Laiotă Basarab, ajutat de Stroe paharnicul şi alţi pribegi, din care voievodul a scăpat rănit şi a fugit la turcii de la turnul Nicopole.
2. Niciunul din documentele interne şi inscripţiile de pe pietrele de mormânt nu susţin afirmaţiile cronicarilor munteni conform cărora Laiotă Basarab şi Stroe Pribeagul, precum şi alţii dintre principalii năvălitori şi-au pierdut viaţa în lupta de la Fântâna Ţiganului sau că au fost prinşi şi executaţi după aceea.
3. Mult contestatul document din 17 noiembrie 1538, primul care se referă la lupta de la Fântâna Ţiganului, este cât se poate de autentic, însă, ca multe altele din vremea lui Radu Paisie, greşit datat. Datarea lui corectă este 17 noiembrie 1539, aşa cum o impune structura sfatului domnesc menţionat în el. Şase din cei opt mari dregători ce au rămas credincioşi lui Radu Paisie după răscularea lui Şerban din Izvorani, acceptată de întreaga istoriografie ca desfăşurându-se între 27 mai – 19 iulie 1539, se regăsesc în sfatul domnesc al acestui document şi au continuitate până la 25 iunie 1540. În baza acestui document redatat reiese că lupta de la Fântâna Ţiganului s-a dat înainte de 17 noiembrie 1539.
4. Prezenţa Margăi din Caracal în documentul din 17 noiembrie, acţionând pentru a obţine iertarea voievodului Radu Paisie şi eliberarea din robia turcească a fiilor ei, ce se hicleniseră cu Şerban banul şi a lui Radu Furcovici recompensat pentru comportamentul vitejesc dovedit în lupta de la Fântâna Ţiganului, constituie încă o dovadă că anul emiterii lui a fost 1539 şi că cele două evenimente s-au desfăşurat în acelaşi an.

Reconsiderarea documentului din 17 noiembrie şi a informaţiilor oferite de celelalte documente ce se referă la transmiterea stăpânirii asupra Bălţii Bistreţul şi satelor: Urâţi, Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, toate dobândite de Radu vistierul Furcovici pentru vitejia dovedită în lupta de la Fântâna Ţiganului, impun o nouă abordare a evenimentelor ce au avut loc în vara anului 1539, în sensul că şi răscoala lui Şerban din Izvorani şi năvălirea lui Laiotă Basarab cu Stroe Pribeagul şi alţi pribegi au fost faze ale aceluiaşi eveniment politic. Niciunul din adepţii teoriei năvălirii lui Stroe paharnicul, zis Pribeagul nu şi-a pus problema a ce l-ar fi putut determina pe acesta să aştepte numai puţin de cinci ani în Transilvania ca pribeag, pentru a năvăli asupra duşmanului său, când o diversiune militară concomitentă cu a lui Şerban

[171] C. Rezachevici, *Cronologia...*, p. 210
[172] *D.R.H.,* B., IV, p. 113

din Izvorani le-ar fi adus mai mulţi sorţi de izbândă. Documentele nu o atestă şi o explicaţie logică nici nu este posibilă.

Cauzele răscoalei boiereşti conduse de Şerban din Izvorani, marele ban al Craiovei, nu sunt bine cunoscute. Istoriografia problemei consemnează o sumedenie de teorii în acest sens: „ultima încercare a Craioveştilor de a se măsura cu domnul ţării ca o partidă de sine stătătoare şi cu puteri aproape egale”[173]; „marea prigoană a domnului său Radu Paisie faţă de boierii Craioveşti, partidul cel mai puternic din ţară, din care făcea şi el parte…, n-a mai putut răbda aceasta şi l-a părăsit pe domn”[174], sau nemulţumirea ce a opus o parte a boierimii muntene, în frunte cu Şerban banul celei grupate în jurul voievodului Radu Paisie ce au cedat Brăila şi regiunea înconjurătoare turcilor[175], păreri ce nu au un temei documentar real. Mai realistă pare teoria lui Ştefan Ştefănescu, care găseşte explicaţia conflictului în divergenţele dintre grupările boiereşti ce gravitau în jurul domniei pentru ocuparea dregătoriilor în stat şi mai ales în dorinţa marelui ban, care: „ros ca şi alţi membri ai familiei sale de ambiţia de a domni, împins la aceasta şi de puternica contrareacţie a unei însemnate părţi a boierimii faţă de politica externă a domnului, … a nutrit speranţa ca, alungându-l pe Radu Paisie, să ocupe el tronul Ţării Româneşti”[176]. Nu-mi pot explica din ce motive autorul a revenit apoi asupra teoriei realiste exprimate mai sus şi a considerat că „ridicarea unei părţi a boierimii muntene în frunte cu Şerban banul” a fost o reacţie împotriva cedării şi transformării Brailei în raia[177].

Motivele imediate ale răscoalei lipsesc şi ele, căci toţi cei patru mari boieri care s-au situat în fruntea nemulţumiţilor se bucurau de favoarea voievodului Radu Paisie, care îi ţinea de mari dregători: Şerban <Izvoranul> ca mare ban al Craiovei, Vintilă din Cornăţeni, deşi fost mare vornic, era menţionat pe locul doi al sfatului domnesc, Stroe Florescu, ulterior zis Pribeagul, era mare paharnic iar Barbu din Boldeşti era mare comis. Din lipsa motivelor politico-economice, istoricul Dan Pleşia a lansat teoria că răscoala a pornit dintr-un conflict de familie care a opus pe domnitor puternicei familii a lui Drăghici Vintilescu din Floreşti. Ceea ce l-ar fi făcut pe Stroe paharnicul cel mai îndârjit adversar al lui Radu Paisie ar fi fost legătura amoroasă dintre soră-sa, Maria din Floreşti, cu unul din fiii voievodului[178]. Punctul de vedere exprimat de istoricul Dan Pleşia este însuşit şi de Ştefan Andreescu[179].

Este posibil ca această ultimă teorie să constituie cauza imediată a izbucnirii conflictului şi ar constitui şi explicaţia înverşunării lui Stroe Pribeagul împotriva lui Radu Paisie, înverşunare evidenţiată de mai toate documentele ce se referă la lupta de la Fântâna Ţiganului, pe când Laiotă Basarab este menţionat o singură dată, la 17 noiembrie 1539.

Forţele participante la răscoală sugerează şi ele existenţa unui conflict de familie, căci principalii participanţi din rândurile marii boierimi erau înrudiţi îndeaproape.

Şerban banul, prin soţia sa Maria, fiica lui Radu postelnicul Craiovescu şi a Velicăi din Sitoaia, era înrudit cu boierii Floreşti. Velica din Sitoaia era sora lui Drăghici Vintilescu din Floreşti şi deci mătuşă a lui Stroe paharnicul zis Pribeagul. Voica, una din fiicele lui Drăghici Vintilescu din Floreşti era căsătorită cu Vintilă din Cornăţeni, fostul mare vornic al lui Radu Paisie. Cealaltă fiică, Nacşa, era soţia lui Radu din Drăgoeşti, fiul lui Tudor fost mare logofăt, tăiat de Radu Paisie în 1536[180].

Documentele de după reprimarea răscoalei, aduc informaţii despre mai toţi participanţii. La 14 septembrie 1539, întărind episcopiei de Buzău „satul Pârscoveni şi casele, oricât a fost partea lui Barbul, fiul lui Udrea”, voievodul Radu Paisie menţiona că „el le-a pierdut cu rea hiclenie”[181].

Fii lui Tudor din Drăgoeşti, decapitatul din 1536, Radu, Pârvu şi Vlad, s-au numărat printre susţinătorii lui Şerban din Izvorani. La 18 decembrie 1539 întărindu-i lui Detco, marele armaş, „ca să-i fie Rogova toată”, voievodul Radu Paisie amintea că cei trei boieri „au pierdut toate livezile şi satele şi ţiganii cu rea hiclenie,… pentru că s-au ridicat asupra capului domniei mele cu Şerban banul, de au fugit peste Dunăre, în Ţara Turcească. Iar acolo i-au prins turcii şi le-au luat toate averile şi satele şi ţiganii”.

---

[173] I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 313
[174] Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 14
[175] I.R. Mircea, *Ţara Românească şi închinarea raielii Brăila*, extras din „Balcania” anul IV (1941), p. 459, 475
[176] Şt. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 216
[177] *Istoria românilor*, vol. IV, Bucureşti, 2001, p. 481
[178] Dan Pleşia, *Contribuţii la istoricul mânăstirii Stăneşti (Vâlcea) şi al ctitorilor ei*, în „M.O.” anul XVII (1965), nr. 5-6, p. 410-411; idem, *Neagoe Basarab*, I, în „V”, tom I (1969), p. 53; idem, *Răscoala din 1939 a lui „Şerban banul” în lumina genealogiei*, în *„Documente noi descoperite şi informaţii arheologice*”, Bucureşti, 1989, p. 56”
[179] Şt. Andreescu, *op. cit.*, p. 68
[180] G.D. Florescu, *Vintilă I din Cornăţeni*, p. 222; N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 55-56; 95; Ştefan Andreescu, *op. cit.*, p. 67
[181] *D.R.H.,* B, IV, p. 108

Un alt participant, amintit tot de acest document, a fost Giura logofătul care îşi pierduse şi el „toate averile şi satele şi ţiganii cu rea hiclenie faţă de domnia mea, căci a fugit cu Şerban banul peste Dunăre şi a murit acolo în hiclenie”[182].

Giura se înrudea şi cu boierii Drăgoeşti[183] dar şi cu urmaşii lui Toma banul din Pietroşani, alt decapitat al lui Radu Paisie în 1536. După cum este ştiut, Giura era fiul lui Dimitrie Pozob şi al „doamnei Zorza”, care a devenit ulterior ce-a de-a doua soţie a lui Harvat mare logofăt. Mara „sora” lui Giurea, rezultată din prima căsătorie a lui Harvat cu Maria, fiica lui Ianăş clucer, a fost soţia lui Toma banul din Pietroşani. Giura se putea considera cumnat al lui Toma şi unchi al fiului lui, Stanciu vistierul din Pietroşani[184].

Alături de marii boieri au participat şi cei ce li se subordonau pe linia ierarhiei feudale. Despre un Mimeran şi Ion din zona Râmnicului Sărat, aminteşte documentul din 23 martie 1540. Ocina lor din Urecheşti era întărită la această dată în stăpânirea lui Mitiutelul paharnicul pentru că „părţile lor de ocine şi de averi… le-au pierdut cu rea hiclenie”[185]. La 17 aprilie 1540 se aminteşte de Bojin şi Ivan din Sălcuţa <de Dolj> care „au greşit cu Şerban ban; <şi> astfel şi-au pierdut averile!”[186]. De un Cârlig Orbul, din Urseni, Gorj, care a fost „pribeag cu Şerban banul”, motiv pentru care a fost prădat frate-său Neagu în zilele lui Radu voievod Călugărul, se aminteşte la 22 mai 1561[187]. La 24 mai 1571, un Calotă feciorul Sibiului revendica de la mânăstirea Bolintinul ocina lui Dobrişan din Burăneşti pe motiv că „au dat el pentru Dobrişan, când a fost cu Şerban banul, la Poartă, 12000 de aspri”[188], probabil ca să-l scape de detenţia turcească. Despre participarea fiilor Margăi din Caracal, Vâlsan şi Matei, la răscoala lui Şerban banul am amintit deja când am vorbit despre necesitatea redatării anului la documentul din 17 noiembrie 1539.

Desfăşurarea răscoalei boierimii muntene din vara anului 1539 capătă un cu totul alt curs în urma punerii în acord a informaţiilor furnizate de cronicile interne cu cele ale documentelor cancelariei muntene, privitoare la succesiunea ciocnirilor dintre Radu Paisie şi Laiotă Basarab şi, mai ales, a admiterii autenticităţii şi redatării documentului din 17 noiembrie 1539, primul care vorbeşte despre lupta de la Fântâna Ţiganului şi singurul care o situează în acelaşi an cu răscoala lui Şerban banul din Izvorani.

Răscoala a debutat cu părăsirea capitalei ţării de către o parte din marii boieri, în frunte cu Şerban banul din Izvorani, Vintilă fost mare vornic din Cornăţeni, Stroe paharnicul din Floreşti şi Barbu comisul din Bucşani. Când au fugit nu se poate preciza cu siguranţă, dar data de 27 mai 1539 reprezintă ultima menţionare a lor în sfatul domnesc.

Cei mai mulţi dintre marii dregători au continuat să rămână lângă Radu Paisie: Staicu Şintescu, mare vornic, Vlaicu din Piscani, mare logofăt, fraţii Drăghici fost spătar şi Udrişte vistierul din Mărgineni, Stroe spătarul şi frate-său Dragu stolnicul din Orboeşti şi Badea Aiaz, mare postelnic.

Fuga marilor boieri trebuie să fi avut loc cu câteva zile înainte de 2 iunie 1539, căci la această dată ajunsese vestea şi la Sibiu, şi se consemna în socotelile oraşului, că doi informatori au fost trimişi în Ţara Românească pentru a se informa asupra sediţiunii intervenite între domnitor şi marele ban[189]. Care încotro a fugit nu este greu de precizat. În cazul lui Stroe paharnicul, cronicile şi documentele interne sunt de acord, a fugit în Transilvania la Laiotă Basarab „care era acolo fecior de domn”.

Stoica Nicolaescu, fără a argumenta cumva, a emis teoria că şi Şerban banul „a trecut în Ardeal, urmat între alţii, de fiii lui Tudor logofătul, anume Radu, Pârvul şi Vlad, cum şi de Giura logofătul” şi de acolo ar fi năvălit cu alţi pribegi[190]. Teoria, pe lângă că nu are nici o bază documentară este lipsită de realism practic pentru că întotdeauna rezervorul de luptători al marelui ban al Craiovei l-a constituit Oltenia. Şi în cazul acestei ridicări a lui Şerban banul din Izvorani, documentele invocate în paragraful închinat forţelor participante la răscoală au evidenţiat în cele mai multe cazuri de hicleniri ca fiind vorba de boieri din dreapta Oltului. Este cazul să reamintesc că şi cumnatul lui Şerban, Pârvu banul Craiovescu,

---

[182] *Ibidem*, p. 113

[183] Şt. Andreescu, *Identificarea portretelor din naosul bisericii de la Stăneşti (Vâlcea)*, în „M.O:” anul XX (1968), nr. 1-2,p. 79-80

[184] N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 63; D. Pleşia, *Contribuţii la istoricul mânăstirii Stăneşti (Vâlcea) şi a ctitorilor ei*, în „M.O.” anul XVII (1965), nr. 5-6, p. 411

[185] *D.R.H.*, B, IV, p. 121

[186] *Ibidem*, p. 122

[187] *Ibidem*, V, p. 237

[188] *D.I.R.*, B, XVI, IV, p. 40-41

[189] C. Bălan, *op. cit.*, p. 144, nota 13; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 208

[190] Stoica Nicolaescu, *op. cit.,* p. 15

lângă care se aflase în urmă cu 15 ani când l-a răsturnat pe Vladislav al III-lea, care voise să-l facă postelnic de casă, a fugit în Oltenia la voinicii lui, cu care apoi s-a îndreptat asupra voievodului[191].

Din aceste considerente cred că Şerban banul s-a îndreptat către Oltenia, unde ştia că i se vor alătura toţi cei nemulţumiţi de domnia lui Radu Paisie. Şi regulile ducerii războiului în acea vreme impuneau o divizare a fugarilor pentru a-şi recruta oameni şi pentru a-l obliga pe domnitor să-şi disipeze forţele armate. Voievodul Radu Paisie, în cazul în care ar fi avut timpul necesar să-şi mobilizeze oştile şi ar fi luptat numai pe un singur front, ar fi dispus de forţe militare considerabile. Mărturie stau promisiunile pe care el le făcea în vara anului 1537, că era gata să-l slujească pe Carol Quintul „ca nimeni altul", cu toţi ai săi, în cadrul unei acţiuni antiotomane[192]. În august-noiembrie 1537 chiar Şerban banul, alături de marele vornic, condusese oastea Ţării Româneşti în ajutorul regelui Ioan Zapolya pe Tisa…[193]. Chiar şi în campania sultanului Soliman împotriva lui Petru Rareş fusese nevoit să trimită un corp de 3000 de călăreţi pe care, din motive de apropiere a sa de imperiali, se eschivase să îl conducă personal, aşa cum era obligat în cazul participării sultanului la campanie[194].

Evident că în vara anului 1539, nefiind vorba de participarea în vreun război, efectivele aflate sub arme erau mult mai reduse. Apoi, fuga boierimii pusese în gardă pe voievod şi anulase posibilitatea unui atac surpriză. Dar şi aşa, în condiţiile în care răzvrătiţii ar fi atacat numai pe o direcţie ar fi putut fi ţinuţi la respect de cei rămaşi credincioşi lui Radu Paisie. Aşa încât este de presupus că despărţirea căpeteniilor răsculate a fost premeditată, pentru a-şi putea strânge luptătorii pe un areal mai întins şi a-l obliga pe Radu Paisie să-şi dividă forţele, obligându-l să lupte pe două fronturi.

Cum s-au desfăşurat ostilităţile se poate numai presupune, din conţinutul documentelor interne, căci nu s-a păstrat vreo povestire în acest sens. Întrucât nici cronicile şi nici documentele interne nu au reţinut o confruntare armată cu Şerban din Izvorani, ci numai ridicarea sa asupra domniei, se poate concluziona că ciocnirea armată a avut loc numai între Radu Paisie şi Laiotă Basarab, însoţit de Stroe paharnicul şi alţi pribegi. Probabil că Stroe, Mihalco şi Mihali, precum şi alţi boieri trădători ai lui Radu Paisie erau de mai mult timp în contact cu Laiotă Basarab şi recrutările acestuia de „haiduci unguri" erau deja făcute la sfârşitul lui mai 1539. Aşa se şi explică de ce năvălirea din Transilvania a fost mai rapidă decât cea din Oltenia şi punând capăt domniei lui Paisie a şi fost reţinută de cronicile şi documentle interne.

Din considerentele expuse mai sus, cred că voievodul Radu Paisie îşi împărţise oştirea în două, o parte trimiţând-o împotriva lui Şerban banul spre Oltenia, perceput ca pericolul cel mai mare. Informat despre mişcările lui Laiotă Basarab şi Stroe paharnicul, care coborau pe Prahova, cea mai scurtă şi accesibilă cale spre capitala ţării, voievodul şi oastea ce mai avea au încercat să le bareze calea. Conform documentelor ţării, care nu amintesc decât de o luptă între voievod şi Laiotă Basarab, ciocnirea cu năvălitorii a avut loc la Fântâna Ţiganului, care nu poate fi alta decât cea de lângă m-era Mislea, judeţul Prahova. Fie că au fost totuşi surprinşi, fie că numărul năvălitorilor a fost mai mare decât s-au aşteptat, cert este că oştirea lui Radu Paisie a fost înfrântă. Rănit în luptă şi cu visteria rămasă în mâinile vrăjmaşului, care s-a şi apucat să o jefuiască, posibil ca tocmai lăcomia acestora să-i fi salvat viaţa, Radu Paisie a apucat calea mântuirii prin fugă la prietenii săi turci, de la turnul Nicopole.

Visteria domnească, jefuită numai, a fost scăpată prin bărbăţia vistierului Radu Furcovici şi a oamenilor săi şi dusă după voievodul fugar[195]. Data ciocnirii de la Fântâna Ţiganului trebuie situată cu câteva zile mai înainte de 10 iunie 1539, căci la această dată se consemna în socotelile Sibiului că un român adusese în oraş vestea că Radu Paisie a trecut Dunărea[196] şi se îndreaptă către împărat.

Din păcate, pentru acţiunea militară condusă de Şerban banul nu beneficiem nici măcar de atâtea informaţii cât pentru ciocnirea de la Fântâna Ţiganului. Repeziciunea cu care au acţionat pribegii din Transilvania au transformat acţiunea lui în una secundară şi de aceea cronicile mai vechi, care au stat la baza celor actuale, nici nu au mai consemnat-o. Este de presupus că ajuns în Oltenia şi aclamat domn de către vitejii săi s-a pregătit pentru a se îndrepta spre Târgovişte. Probabil n-a mai fost nevoit să susţină nicio luptă pentru că vestea înfrângerii de la Fântâna Ţiganului a convins conducătorii detaşamentului trimis împotrivă-i de inutilitatea unei astfel de încercări. Renunţarea la luptă şi retragerea spre nord, prin

[191] *Istoria…*, p. 46; Radu Popescu, *Istoriile...*, p. 43

[192] C. Rezachevici, *Rolul românilor…*, Bucureşti, 2001, p. 285

[193] I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 459

[194] Florentina Căzan, *Lupta ţărilor române pentru independenţă (1533-1538). Implicaţiile ei pe plan european*, în „*Din lupta poporului român pentru independenţă*", coordonator I. Scurtu, Bucureşti p. 59-60; C. Rezachevici, *op. cit.*, p. 282-285

[195] *D.R.H.*, B, IV, p. 91-92, 160, VIII, p. 68; *D.I.R.*, B, XVI, V, p. 210; A.N.I., *mss. 479*, f. 221-224

[196] C. Bălan, *op. cit.*, p. 144, nota 13; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 208

părţile Argeşului şi Muscelului, a conducătorilor detaşamentului trimis să-l intercepteze pe Şerban banul ar putea constitui explicaţia prezenţei lângă Bran, înainte de 12 iunie 1539, a doi cunoscuţi conducători militari ai lui Radu Paisie, Coadă mare clucer şi Stroe mare spătar din Orboeşti[197], în timp ce ceilalţi fugari au ajuns cu domnitorul la Nicopole sau, mai târziu, direct la Braşov.

Alungarea lui Radu Paisie lăsa Ţara Românească în mâna a doi conducători, care îşi doreau domnia. Şerban Izvoranul, după cum reiese dintr-un document din 3 august 1641 al lui Matei Basarab, chiar s-a proclamat voievod, „în scaunul domniei în Buncea". Topicul „Buncea" a fost identificat de Stoica Nicolaescu „în Dâmboviţa, pe minunatul loc strategic din jurul mănăstirii lui Bunea armaşul"[198], ceea ce înseamnă în drum spre scaunul domnesc. Nu văd pentru ce ar fi aşteptat momentul proclamării ca voievod până după 5 iulie 1539, aşa cum susţine C. Rezachevici, numai pentru că la această dată judele braşovean Lucaci îl numea încă „al meu frate mai mare jupan Şerban mare ban al Craiovei"[199].

Proclamarea lui Şerban ca domnitor explică şi atitudinea pe care el a adoptat-o faţă de celălalt competitor la tronul muntean: l-a alungat peste munţi în Transilvania. La acest episod se referă cronica sasului H. Miles, deşi A. Ambruster îl datează în 1544, când povesteşte că „Basarab a pornit cu ajutor secuiesc şi cu câţiva boieri trădători în Ţara Românească de unde a izgonit doi domnitori care-şi disputau domnia. Basarab domneşte trei zile după care este alungat şi se întoarce în Transilvania"[200]. Singurul lucru care nu se potriveşte cu desfăşurarea evenimentelor, aşa cum le-am prezentat mai sus, este menţiunea că Basarab „a izgonit doi voievozi care-şi disputau domnia". Momentul ar fi trebuit redat prin „a luptat cu doi voievozi care-şi disputau domnia". În rest totul se confirmă: Basarab <Laiotă> a pornit cu ajutor secuiesc, deci de prin jurul Braşovului, pe calea cea mai la îndemână, valea Prahovei, însoţit de boieri trădători şi a năvălit peste Radu Paisie, împotriva căruia se ridicase voievod şi Şerban banul din Izvorani. A reuşit să alunge pe voievodul titular, a domnit doar trei zile căci peste el a venit Şerban cu oastea sa de pământeni. Basarab <Laiotă> a fost nevoit să se retragă în Transilvania.

Odată cu el trebuie să fi trecut în Transilvania şi principalii săi susţinători: Stroe paharnicul şi Stanciu din Pietroşani. În afară de cronicile interne, realizate pe la sfârşitul secolului al XVII-lea, care inversează desfăşurarea şi comprimă evenimentele, nicio sursă documentară nu susţine că Laiotă Basarab, Stroe paharnicul şi alţi fruntaşi ai pribegilor au murit în lupta de la Fântâna Ţiganului. Izvoarele epigrafice demonstrează că ei şi-au găsit sfârşitul cinci ani mai târziu într-o încercare asemănătoare asupra căreia voi reveni mai jos.

Cercetările întreprinse de istoricul C. Rezachevici în sursele documentare braşovene evidenţiază că Şerban banul era perceput ca adevăratul deţinător al puterii în Muntenia. Lui îi scria la 5 iulie 1539 judele braşovean Lucaci, adresându-i-se ca la „al meu frate mai mare" când acredita pe lângă el pe Stoica Dobromir şi pe Dimitrie Ciupra. Lângă Şerban este menţionat numai Vintilă vornicul din Cornăţeni, dintre cei patru fruntaşi ai răscoalei, ceea ce poate semnifica şi că ceilalţi doi l-au însoţit pe Laiotă Basarab din nou în Transilvania. Cei doi acreditaţi transilvăneni purtau încă o scrisoare din partea judelui şi a celor 12 pârgari ai Braşovului, care îi numeau pe cei doi mari boieri munteni „cinstiţi fraţi mai mari şi buni prieteni". Prin ultima scrisoare ei respingeau o acuzaţie anterioară de necredinţă a braşovenilor, arătând că ei nu vor da ajutor niciunui boier refugiat la Braşov şi deci nu trebuia să fie ameninţaţi cu o intervenţie turcească[201].

Libertatea pe care şi-o lua Şerban banul de a ameninţa Braşovul cu o represiune turcească este o dovadă că el spera în sprijinul porţii, poate chiar aştepta o investitură din partea sultanului. Dar, în afară de amintitul document al lui Matei Basarab, care ar fi avut şi alte motive personale să-i preamărească înaintaşul, colateral ce este drept, nimic nu-l atestă pe Şerban ca voievod. Şi la 13 iulie 1539, când un trimis al său aducea ştiri liniştitoare la Sibiu el era atestat tot ca ban[202].

După această ultimă dată s-a produs şi revenirea lui Radu Paisie cu ajutor turcesc, care a pus capăt „domniei" lui Şerban din Izvorani. Probabil să nu se mai fi dat nicio luptă, nu numai pentru că nu este atestată documentar, ci pentru că n-ar fi avut nici un sens, Şerban banul văzându-se lipsit tocmai de ajutorul celor de la care aştepta investitura. Revenirea în scaun a lui Radu Paisie s-a produs înainte de 19 iulie 1539, căci la această dată braşovenii îl ştiau în ţară şi expediau pe agentul Bossa Bulgarul cu scrisori

[197] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 210
[198] Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 16-17; St. Ştefănescu, *op. cit.*, p. 216-217; C. Rezachevici, *Cronologia…,* p. 211
[199] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 211
[200] A. Ambruster, *op. cit.*, p. 203
[201] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 210
[202] *Ibidem*, p. 211

„în Ţara Românească la Radu voievod”[203]. Socotelile Sibiului îl menţionează în scaun la 20 iulie 1539 iar peste patru zile autorităţile oraşului trimiteau o solie la Radu voievod[204].

Părerilor diverse exprimate în legătură cu soarta lui Şerban banul după curmarea răscoalei[205], le dă un răspuns concret documentul lui Radu Paisie din 18 decembrie 1539, care confiscând averile fiilor lui Tudor din Drăgoeşti şi a lui Giura logofătul, menţionează că toţi au fugit cu el peste Dunăre. Turcii i-au prins şi i-au închis, Giura pierzându-şi viaţa înainte de această dată[206]. Despre alţi fugari care l-au însoţit am vorbit în rândurile închinate forţelor participante la răscoală.

Posibil ca Şerban banul, ca un mare boier ce era şi cu relaţii printre demnitarii turci, să nu fi cunoscut închisoarea ca fii lui Tudor din Drăgoeşti, Giura logofătul şi fiii Margăi din Caracal, ca să-i enumăr numai pe cei mai cunoscuţi, dar nici nu s-a mai întors viu în ţară[207].

Înfrângerea răscoalei nu a însemnat şi înlăturarea pericolului unei noi năvăliri. În Transilvania se adăposteau Laiotă Basarab, Stroe paharnicul şi aliaţii lor după ce au fost alungaţi de Şerban banul. Ocazii imediate de năvălire n-au mai avut, probabil şi datorită relaţiilor bune pe care Radu Paisie le-a avut cu Ferdinand de Habsburg, la care trebuie avută în vedere şi orientarea proferdinandistă a oraşelor Sibiu şi Braşov[208], locurile de aciuare a pribegilor.

Intervenţiile pe care Radu Paisie a fost nevoit să le facă pentru a sprijini pe Ioan Sigismund Zapolya s-au datorat ordinelor sultanului, însă nu i-au afectat relaţiile cu imperialii. Posibil ca în timpul acestor intervenţii să fi încercat şi capturarea pribegilor. Oricum, relaţiile bune ce le-au avut cu oraşele proferdinandiste şi incursiunile lui în Transilvania, la ordinul turcilor, i-au determinat pe pribegi să se depărteze de graniţa munteană. Posibil aceasta este şi explicaţia faptului că următoarea năvălire în Muntenia a lui Radu Paisie, reţinută de cronicile transilvănene, s-a făcut din zona Caransebeşului.

Grija pe care Radu Paisie a manifestat-o pentru înlăturarea posibilităţii unei noi năvăliri a pribegilor din Transilvania trebuie să fi fost continuă. Semnificative în acest sens mi se par cuvintele lui Dumitru Gherdy din scrisoarea ce i-o adresa, la 16 aprilie 1543, soţiei lui Ştefan Mailath. Rugat să sprijine eliberarea lui Mailath din prizonieratul otoman, cu o mie de fiorini şi apoi să mijlocească înmânarea întregii sume cui trebuia, voievodul Radu Paisie condiţionase totul „zicând să-i dăm boierii în mână, ori la Braşov, ori la Sibiu şi atunci e gata să ne dea şase mii de fiorini”[209].

Noua năvălire a lui Laiotă s-a produs în 1544, probabil prin aprilie – iunie, aşa cum susţine C. Rezachevici[210], deşi nu-mi explic pentru ce principalii săi colaboratori, Stroe Florescu[211] şi Stanciu din Pietroşani[212], au pietrele de mormânt cu date din octombrie 1544. Această năvălire este cea care a reţinut atenţia lui H. Ostermeyer şi pe care a descris-o. După deznodământ, aceasta a fost reflectată şi de cronicile interne care însă au comprimat evenimentele, reţinând numele localităţii Fântâna Ţiganului din prima năvălire şi sfârşitul tragic al năvălitorilor din cea de-a doua.

Documentele de după lupta de la Fântâna Ţiganului nu relevă vreo schimbare în cariera de dregător a lui Radu Furcovici, el continuând să fie doar vistiernic doi, subalternul lui Udrişte din Mărgineni. Mulţumirea voievodului Radu Paisie, pentru salvarea visteriei domneşti în amintita luptă, s-a manifestat în plan material. La 17 noiembrie 1539, acesta îl dăruia cu seliştea Bistriţa, cu a treia parte din Balta Bistriţa (în fapt Balta Bistreţul de lângă Dunăre) şi Poiana Urâţii, pe care le cumpărase de la Marga din Caracal în condiţiile pe care deja le-am amintit.

---

[203] *Ibidem*

[204] C. Bălan, *op. cit.*, p. 144, nota 13

[205] Ştefan Ştefănescu, *op. cit.*, p. 217-218 (a pribegit în Transilvania unde se mai afla în 1543). I. Mircea, *op. cit.*, p. 460 (a trecut în Ardeal); Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 17 (S-a retras peste Dunăre de unde în an ul următor a trecut în Ardeal, unde mai pribegea şi în 1543)

[206] *D.R.H.*, B., IV, p. 113

[207] Despre istoriografia problemei morţii lui Şerban banul din Izvorani vezi C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 212

[208] Cristina Feneşan, *Constituirea principatului autonom al Transilvaniei*, Bucureşti, 1997, p. 310

[209] A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti*, vol. I. *Acte şi scrisori (1527-1572)*, Bucureşti, p. 1929, p. 33 (în continuare se va cita Documente…, vol…)

[210] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 216-220

[211] Data morţii lui Stroe este chiar controversată de existenţa a două pietre de mormânt. Vezi I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 316; Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 23

[212] Lespedea mormântului lui Stanciu vistierul, aflat în schitul Verbila, leagă direct moartea acestuia de Laiotă Basarab: „A răposat robul lui Dumnezeu jupan Stanciu marele ban, pentru că l-a prins la Laiotă Basarab şi aşa l-a tăiat Io Radu voievod Călugărul, veşnica lui pomenire, în anul 7053, luna octombrie, 1-a zi”, Stoica Nicoalescu, *op. cit.*, p. 24

Căsătoria cu Caplea din Goleşti, survenită înainte de 17 noiembrie 1539, în realizarea căreia nu se poate preciza rolul voievodului, deşi el afirma că „i-am dat pe jupaniţa…”[213], îl aduce pe Radu Furcovici în postura de moştenitor al unei părţi din domeniul lui Baldovin pârcălabul. Moartea neaşteptată a lui Ivaşcu paharnicul, în condiţii neelucidate încă[214], în intervalul 28 noiembrie 1539 – 29 aprilie 1541, a făcut din Caplea, unica sa fiică, moştenitoarea întregului neam şi îi va da posibilitatea lui Radu Furcovici să se ocupe de recuperarea tuturor bunurilor pe care Cândea le luase cu sila şi apoi le înstrăinase.

Profitând de noua poziţie ce o deţinea în familia boierilor din Goleşti, trecerea pe care o avea pe lângă voievodul Radu Paisie şi, mai ales, de căderea în dizgraţie a vestitului Vlaicu logofătul din Piscani, Radu vistierul revendica, la 29 aprilie 1541, restituirea acelor părţi din satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi pe care Cândea le luase după 1528 de la urmaşii lui Baldovin pârcălabul şi le înstrăinase lui Manea vornicul din Perşani, iar acesta le dăruise mănăstirii Muşeteşti. Modul cum acele ocine ajunseseră în stăpânirea lui Vlaicu din Piscani l-am analizat în rândurile anterioare, la moştenirea domeniului lui Baldovin pârcălabul şi nu are sens să mai revin asupra sa.

Că Radu vistierul profitase de conjunctura favorabilă a căderii în dizgraţie a temutului Vlaicu din Piscani, o dovedeşte modul cum s-a soluţionat pâra sa. N-a fost o judecată după tipicul cunoscut, cu martori, ci o hotărâre a voievodului care stipula ca „Borcea marele şetrar şi jupan Radul vistierul, ca să fie volnici cu această carte a domniei mele să ţină toate averile ce a ţinut Pârsanul vornicul şi Vlaicu logofătul, anume Vierăsul şi Mărăcinenii şi cu morile şi cu alte averi, sate şi ţigani şi morile din Goleşti ce au fost ale lui Vlaicu logofăt.

Pentru că am cercetat şi am judecat domnia mea cu toţi cinstiţii dregători ai domniei mele după dreptate şi după lege şi am aflat domnia mea că le sunt vechi şi drepte ocine, satele şi ţiganii şi morile mai sus-zise jupanului Borcea marele şetrar şi jupanului Radul vistierul, ci au fost cotropite de Vlaicu logofătul. Şi le-a luat în puterea lui”[215]. Prezenţa lui Borcea marele şetrar alături de Radu vistierul se explică prin aceea că era soţul Calei, fiica lui Baldovin, iar după moartea lui Ivaşcu paharnicul trecuse în postura de cap al familiei, fiind cel mai în vârstă bărbat al acesteia. Însă meritul recuperării amintitelor ocini revine lui Radu vistierul, căci dacă s-ar fi bucurat de oarecare influenţă pe lângă domnie Ivaşcu paharnicul şi Borcea şetrarul ar fi făcut-o ei.

Se pare că după moartea lui Ivaşcu paharnicul, în condiţiile în care Radu vistierul se afla mai mult în preajma domniei datorită dregătoriei lui de vistier, Borcea şetrarul a profitat din plin de postura sa de cap al familiei. Un document din 1 iunie 1541 vorbeşte de „nişte sate şi ţigani pe care i-a vândut Borcea şetrarul, ginerele Magdalinei Călugăriţa, bărbatul Calei, după moartea lui Ivaşco, tatăl Caplei şi încă multe scule de aur şi de argint pe care le-a luat Borcea şetrarul din mâinile Neacşăi, mama jupaniţei Caplea”. Pentru toate acestea Borcea şetrarul era obligat la acea dată să restituie tot ce a vândut şi cheltuit din averea lui Ivaşcu paharnicul şi a soţiei lui Neacşa. În faţa domnitorului restituia Caplei din Goleşti „sat pentru sat, din a lui dedină, ocină şi sate, partea lui din Vrăneşti, toată şi din câmp şi din dealul cu vii şi cu vecinii şi partea lui din Crăciani toată, cu balta şi de pretutindeni şi partea lui din Jupâneşti, toată”. Pe lângă amintitele ocine mai dădea nepoatei Caplea şi şase sălaşe de ţigani ca să achite toată datoria.

Alături de Borcea şetrarul se aflau soţia lui, Calea, şi soacră-sa, călugăriţa Magdalina. Ambele femei, pentru că nu aveau pe altcineva să le moştenească şi pentru a evita prădalica, obţineau acceptul domnului să-şi lase averea tot nepoatei Caplea.

Mai întâi, ocinile erau întărite stăpânitoarelor de drept. Aici este de remarcat că deşi voievodul dă porunca domniei lui călugăriţei Magdalina şi fiicei Calea, întărirea se referă numai la o persoană: „ca să-i fie ocină în Goleşti partea ei toată şi satul Băltenii toţi şi în Mărăcineni partea ei toată, şi cât se va alege de peste tot, cu tot hotarul, pentru că îi sunt vechi şi drepte ocine moştenire”. Această persoană nu putea fi decât Calea, căci, după cum se ştie din diatele din 24 iulie 1525 şi 29 august 1526 monahia Magdalina n-a reţinut pentru sine decât nişte sălaşe de ţigani fără nici un pământ. De aceea cred că menţionarea

---

[213] *D.R.H.*, B., IV, p. 91-92

[214] Pentru moartea lui Ivaşcu vezi consideraţiile de la subcapitolul dedicat familiei lui Baldovin pârcălabul.

[215] *D.R.H.*, B., IV, p. 139 (Documentul cu pricina are datare numai de zi şi lună, nu are sfat domnesc şi provine dintr-o condică a m-rii Vieroşi. Posibil să fi fost omisiunile copistului. Contestatarii autenticităţii documentului din 17 noiembrie <1539> l-au catalogat şi pe acesta ca fiind fals. Editorii volumului IV al D.R.H. l-au considerat autentic şi l-au plasat anterior celui din 1 iunie 1541. Şi pe bună dreptate, datorită situaţiei în care s-a aflat Borcea şetrarul în cele două documente. Pentru datarea lui la 29 aprilie 1541 pledează şi revendicarea amintitelor ocine de Radu vistierul şi Borcea şetrarul care nu ar fi avut curajul să facă acest lucru dacă Vlaicu din Piscani s-ar mai fi aflat în graţiile lui Radu Paisie. Ori căderea în dizgraţie a lui Vlaicu din Piscani este vădită după 15 octombrie 1540, ultima sa menţiune în sfatul domnesc al lui Radu Paisie – *D.R.H.*, B., IV, p. 130)

călugăriţei Magdalina în întărirea domnească are în vedere numai ţiganii care se menţionează că au rămas pe seama Caplei.

După ce voievodul a făcut întărirea ocinilor celor două, bunică şi mătusă, întăreşte totul asupra jupânesei Caplea, motivând: „iar apoi a venit însăşi călugăriţa Magdalina şi fiica ei, Calea, înaintea domniei mele, de au aşezat ele însele pe nepoata lor Caplea peste toate mai sus-zisele averi şi sate şi ţigani, ca să le fie nepoata lor Caplea în loc de fiu şi de fiică şi pentru că au luat-o însăşi călugăriţa Magdalina şi fiica sa Calea pe nepoata lor Caplea de la mama ei Neacşa şi încă şi înaintea tuturor boierilor domniei mele. Pentru că ele n-au avut alţi fii sau fiice, ci să fie nepoata lor Caplea peste toate ocinile şi satele şi ţiganii mai sus scrişi, pentru că i-au dat mai sus-zisele ocine şi sate şi ţigani de a lor bunăvoie şi cu ştirea tuturor boierilor domniei mele şi a megiaşilor dimprejurul locului şi dinaintea domniei mele"[216].

Nemenţionarea lui Radu vistierul Furcovici alături de Caplea în documentul din 1 iunie 1541 a fost interpretată în istoriografie[217] ca încă o dovadă că la această dată nu erau căsătoriţi şi prin urmare încă un argument care susţine falsitatea documentului din 17 noiembrie <1539> în care voievodul menţiona că „i-am dat la nuntă, când i-am dat pe jupaniţa Caplea". Ori prezenţa lui Radu vistierul nu era neapărat necesară pentru ca să se săvârşea atunci o acţiune reparatorie din partea lui Borcea şetrarul care cheltuise averea părinţilor Caplei, cu care el nu avea nicio legătură. Aşezarea Caplei <din Goleşti> în loc de fiică şi de fiu, de către mătuşa şi bunica ei nu trebuie privită ca o înfiere de minoră, ci ca pe un procedeu menit a înlătura posibilitatea binecunoscutei „prădalica" pentru averea moştenită de Calea, soţia lui Borcea, care nu avea urmaşi de niciun fel. Într-o astfel de afacere de familie, Radu vistierul nu-şi găsea locul.

Se poate aprecia că în intervalul 29 aprilie – 1 iunie 1541, ca urmare a meritelor lui Radu Furcovici vistierul, ce a reuşit recuperarea tuturor pământurilor însuşite de Cândea după 1528, moştenirii averilor rămase de pe urma lui Ivaşcu paharnicul şi „înfierea" făcută de bunica Magdalina şi mătuşa Calea Borcioaia pentru a evita prădalica, Caplea <din Goleşti> a reuşit să concentreze în mâinile sale cea mai mare parte a averilor dobândite de Baldovin pârcălabul. Rămăsese în afară doar zestrea celeilalte fiice a lui Baldovin, Velica din Dobroeşti, pe care aceasta şi-o va administra de una singură şi pe la 1575.

Poziţia lui Radu Furcovici de dregător de mâna a doua, totuşi, nu-mi permite o urmărire mai amănunţită a activităţii sale de după 1541. Incontestabil s-a aflat în continuare printre boierii cu mare trecere la voievodul Radu Paisie, care a găsit necesar să-l mai recompenseze încă o dată pentru vitejia dovedită în lupta de la Fântâna Ţiganului. La 23 noiembrie <1542-1543> voievodul îl dăruia cu satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, foste domneşti, aparţinătoare de cetatea Poenari, motivând: „domnia mea am miluit pe Radul vistierul pentru credincioasa şi dreapta slujbă pe care mi-a slujit-o când a fost cea dintâi luptă cu Stroe Pribeagul şi ne-au doborât Stroe şi s-a spart oastea şi s-au împrăştiat toţi şi au fugit toţi şi au lăsat vistieria domniei mele şi au început să jefuiască vistieria domniei mele şi au spart căruţele. Iar Radu vistierul nu a lăsat vistieria domniei mele, ci a scos-o cu bărbăţia sa şi a dres căruţele şi a adus toată vistieria la domnia mea la Turnu Nicopolului. Atunci domnia mea foarte m-am bucurat şi m-am veselit pentru dreapta slujbă pe care mi-a slujit-o Radul vistierul"[218].

Ultima perioadă a domniei lui Radu Paisie s-a aflat sub continua ameninţare a unei noi năvăliri a pribegilor din Transilvania, grupaţi în jurul lui Laiotă Basarab şi Stroe Pribeagul şi a pretendentului Mircea zis Ciobanul aflat la Poartă, în jurul căruia se pare că se grupaseră ceilalţi boieri care pribegiseră cu Şerban banul la sud de Dunăre[219]. Cei din Transilvania erau ţinuţi sub observaţie în cetatea Făgăraş, şi probabil despre ei este vorba în scrisoarea lui D. Gerdy, din 16 aprilie 1543, către văduva lui Ştefan Mailath, care menţiona că Radu Paisie „făcu fel de fel de pricini, zicând să-i dăm boierii în mână, ori la Braşov ori la Sibiu" şi refuzase să-i ajute pentru eliberarea fostului voievod închis la Poartă[220].

Pribegii din Transilvania s-au dovedit mai hotărâţi şi pe la sfârşitul lunii aprilie 1544 năvălesc de prin zona Caransebeşului şi reuşesc să-l alunge pe Radu Paisie de pe tron pentru două luni de zile. Cu ajutor turcesc Paisie revine, capturează şi execută principalii fruntaşi ai năvălirii: Laiotă Basarab, Stroe Pribeagul şi Stanciu din Pietroşani. Sub influenţa cronicilor interne, istoriografia a considerat că această ultimă fază a războiului, soldată cu moartea principalilor năvălitori, a constituit-o lupta de la Fântâna Ţiganului. Cronicarul Ostermeyer, a cărui cronică constituie cel mai important izvor pentru năvălirea din

---

216 *Ibidem*, p. 140
217 C. Bălan, *op. cit.*, p. 144-145; C. Rezachevici, *Cronologia...*, p. 219
218 *D.R.H.* B, IV, p. 166
219 I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 461
220 A. Veress, *op. cit.*, p. 33

primăvara anului 1544, nu aminteşte despre vreo luptă la Fântâna Ţiganului la acea dată, iar documentele interne o plasează în anul 1539. Nici măcar pietrele de mormânt a doi din principalii sprijinitori ai lui Laiotă Basarab, Stanciu din Pietroşani şi Stroe din Floreşti, nu o amintesc. Ele vădesc, însă, că deşi de la cancelaria lui Laiotă Basarab nu ni s-a păstrat niciun document acesta a avut timpul necesar să-şi constituie un sfat domnesc, căci primul boier apare menţionat ca mare vistier, iar cel de-al doilea ca mare ban al Craiovei, dregătorii cu care documentele nu i-au atestat cât au fost în viaţă. Executarea lor s-a produs cu aproape patru luni mai târziu, de la reluarea domniei de Radu Paisie, pe când, se pare, Laiotă Basarab ar fi murit în luptă[221].

Până la urmă, năvălirile pribegilor din Transilvania, care i-au atras reproşul sultanului că nu a putut opri dezordinea din ţară, conjugate cu banii pe care pretendentul Mircea i-a plătit marelui vizir Rüstem Damad paşa au adus mazilirea lui Radu Paisie. Plecarea lui Radu Paisie la Constantinopol, petrecută în jurul datei de 20 februarie 1545, a constituit semnalul, ale cărui motive concrete nu se cunosc, pentru ca marile familii boiereşti muntene să înceapă să fugă în Transilvania. La 23 februarie 1545 în Braşov era atestată soţia lui Coadă marele vornic, conducătorul Munteniei dintre plecarea lui Radu Paisie şi venirea lui Mircea Ciobanul şi cumnata ei, soţia lui Radu comisul, fratele lui Coadă[222].

Este de presupus că la fel a procedat şi Radu vistierul Furcovici cu familia sa, căci documentele anului 1545 îl atestă printre cei pribegiţi de frica noului voievod.

5. Pribeag la Mircea Ciobanul

La 12 martie 1545 Mircea Ciobanul se afla deja la reşedinţa domnească de la Bucureşti[223], după cronică, la 17 martie[224]. Primul document păstrat emis de cancelaria lui Mircea Ciobanul este din acest oraş şi poartă data de 25 martie 1545. Sfatul domnesc al acestuia, ce nu ne enumără toate dregătoriile din care era structurat, evidenţiază din foştii dregători ai lui Radu Paisie doar: pe Drăghici din Mărgineni, ridicat în marea bănie a Craiovei, pe Udrişte din Mărgineni ca mare vistier, Dragomir din Orboeşti ca mare spătar şi pe Badea comisul din Budureşti. Noutăţile le reprezentau Vintilă din Cornăţeni mare vornic şi Dragomir din Boldeşti, fratele lui Barbu comisul, tovarăşul de arme al lui Şerban banul din Izvorani[225]. Prezenţa lor chiar din primul sfat domnesc al lui Mircea Ciobanul denotă că s-au aflat în anturajul noului voievod pe când încerca să preia domnia iar ei erau încă pribegi la Poartă.

Mare parte dintre dregătorii lui Radu Paisie pribegiseră, probabil nici nu aşteptaseră ca Mircea să pună piciorul pe pământul muntean şi urmăreau din Transilvania derularea evenimentelor. De aceea cea dintâi grijă a voievodului a constituit-o prinderea lor pentru a le curma orice posibilitate de a-i submina domnia.

În acest sens a fost mult ajutat de sultan, care i-a ordonat lui Gheorghe Martinuzzi să-i prindă pe fugari, să le confişte averile aflate asupra lor şi să-i predea voievodului Mircea Ciobanul. Gheorghe Martinuzzi a trebuit să se execute şi după 19 martie 1545, printre boierii extrădaţi puteau fi regăsiţi Coadă vornicul, Stroe spătarul, Staicu vornicul, Badea Aiaz postelnicul, Dragul stolnicul şi Radu paharnicul, care după surse documentare otomane au fost executaţi din iniţiativa şi ordinului lui Mircea Ciobanul. Execuţia era înfăptuită la 29 martie 1545, căci se află consemnată într-un act turcesc ce poartă această dată, care conţine şi ştirea că soldaţii otomani aveau să aducă la Poartă capetele boierilor menţionaţi. Execuţia a fost urmată de ordinul de confiscare integrală a bunurilor mobile şi imobile în folosul sultanului[226].

Iată, deci, că izvoarele otomane, în baza cărora s-au tras concluziile enunţate, infirmă aprecierea care încă mai dăinuie în istoriografia noastră, că arestarea şi chinuirea boierilor fideli lui Radu Paisie „au început, aşadar, chiar în primele zile după începutul domniei”[227]. Documentele interne nu sprijină nici ele afirmaţia. Dacă arestarea şi chinuirea acelor boieri ar fi început chiar din primele zile ale domniei, inaugurată la 12 martie, nu s-ar mai putea explica prezenţa în sfatul domnesc al documentului din 25

221 I.C. Filitti, *op. cit.*, p. 316-317; Stoica Nicolaescu, *op. cit.*, p. 22-25
222 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 221-222, 225
223 *Ibidem*, p. 225
224 *Istoria…*, p. 48
225 *D.R.H.*, B, IV, p. 209
226 Cristina Feneşan, *op. cit.*, p. 292-293
227 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 227

martie 1545[228] a lui Dragomir spătarul din Orboeşti, care a avut nu mai puţin de doi fraţi tăiaţi atunci de Mircea Ciobanul: Dragul stolnicul şi Stroe spătarul[229], extrădaţi din Transilvania.

Momentul executării este surprins şi de cronica ţării, dar fără a se menţiona că cei tăiaţi au fost extrădaţi din Transilvania: „Şi trecând două săptămâni, au tăiat pre boiarii anume: Coadă vornecul, i brat ego Radul comisul, i Dragul stolnicul, i Stroe spătarul şi Vintilă comisul, şi pre mulţi boiari carii nu sânt scrişi aici. Şi le-au dat mare muncă, pentru avuţie”[230]. Aprecierea „trecând două săptămâni” prezentă la cronicari l-a determinat pe C. Rezachevici să stabilească data tăierii pe 31 martie 1545, adăugând paisprezece zile la 17 martie, când susţin cronicile că a avut loc intrarea lui Mircea în capitală şi nu la 12 martie, cum a prezentat-o tot domnia sa[231].

Cronicile muntene se dovedesc mai sigure decât documentele otomane în privinţa celor tăiaţi de Mircea Ciobanul. Radu paharnicul, prezentat de sursa documentară otomană, este de fapt Radu comisul, fratele lui Coadă vornicul, prezentat şi de către sursele documentare braşovene ca pribeag. De altfel, Radu Pasadia din Balomireşti, care a fost paharnicul lui Radu Paisie, chiar dacă va fi fost pribeag la începuturile domniei lui Mircea, din 28 mai 1545 apare ca mare paharnic al sfatului domnesc, iar mai târziu va fi chiar mare logofăt[232].

După cronicarul sas Ostermeyer nu a fost vorba de o extrădare, ci boierii s-ar fi întors la Mircea Ciobanul din proprie iniţiativă şi 48 dintre ei au fost ucişi, iar din banii şi bunurile confiscate de la ei, Mircea Ciobanul ar fi reuşit să-şi achite obligaţiile faţă de Poartă şi în primul rând „ruşfetul” datorat marelui vizir[233].

Atitudinea lui Mircea Ciobanul nu poate fi explicată prin existenţa vreunui complot boieresc. Marii boieri fugiţi puteau fi consideraţi răzvrătiţi, căci, fiind fugiţi, erau opozanţi ai firmanului sultanal de numire a lui ca voievod dar în niciun caz nu apucaseră să comploteze. Cronicarul transilvănean Georg Reicherstorffer, contemporan cu Mircea Ciobanul, i-a scos în evidenţă cruzimea excesivă: „[…] întrece cu mult, în cruzime şi tiranie, pe toţi înaintaşii săi. Acesta, chiar de la începutul domniei, fără să aibă vreun cuvânt îndreptăţit, a poruncit ca cei mai de frunte seniori, baroni şi nobili ai acestei ţări să fie parte din ei răpuşi printr-o moarte cumplită, parte din ei băgaţi la grea temniţă, din care cauză mulţi alţii, mânaţi de teama să nu cadă cumva în mâinile lui, părăsindu-şi toată averea, au fugit pe ascuns şi s-au îndreptat în Transilvania ca să fie acolo mai apăraţi”[234].

Fără a-i minimaliza câtuşi de puţin cruzimea înnăscută cred că explicaţia atitudinii dure adoptate de Mircea Ciobanul faţă de marea boierime munteană poate fi desprinsă din observarea evoluţiei sfatului său domnesc. Cu excepţia primelor luni în care i-a mai menţinut pe reprezentanţii unor mari familii ce se constituiseră în adevărate dinastii de mari dregători, în divanul său îşi fac loc o serie de boieri din familii mai puţin chemate la conducerea ţării de înaintaşii săi: Badea comisul din Budureşti, Badea stolnic din Bădeşti, Conda, mare stolnic şi mare vistier, Udrea mare logofăt, Oprea medelnicer. Dintre reprezentanţii familiilor ce se mai manifestaseră anterior în viaţa politică a ţării a acceptat numai duşmanii declaraţi ai domnitorului anterior: Barbu, fiul lui Toma banul din Pietroşani a primit marea vistierie, Gherghe, fratele aceluiaşi Toma din Pietroşani, a fost făcut mare comis, Vlaicu, unul din fraţii lui Şerban din Izvorani, apare ca pârcălab la Poenari, iar Radu, fiul lui Tudor din Drăgoeşti a fost făcut mare logofăt[235]. Când unii dintre dregătorii proveniţi din rândurile familiilor boiereşti din cea de-a doua categorie s-au hainit, Mircea Ciobanul îi va înlocui cu membrii ai propriei familii sau cu alţi boieri de mâna a doua.

Concluzia care se desprinde din politica lui Mircea Ciobanul de a-şi desemna dregătorii este că a căutat să-i îndepărteze pe reprezentanţii marilor familii care anterior îşi subordonaseră domnia şi şi-a ridicat proprii dregători din familii mai puţin însemnate şi mai uşor de dominat.

Nu întâmplător pribegii, care în 1552 îl pârau la Poartă pe Mircea Ciobanul, îl acuzau şi că a pus în locul boierilor în dregătorii oameni de origine modestă[236].

---

228 *D.R.H.*, B, IV, p. 209

229 N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 54-55, 93-94

230 *Istoria…*, p. 48-49 (Asemănător şi la Radu Popescu, *Istoriile…*, p. 12)

231 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 225, 227

232 N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 84

233 A. Ambreuster, *op. cit.*, p. 203

234 *Călători străini…,* vol. I, p. 200

235 *D.R.H.*, B, IV, p. 211-249

236 N. Stoicescu, *Curteni şi slujitori. Contribuţii la istoria armatei române*, Bucureşti, 1968, p. 28-29

Execuţiile boiereşti de la sfârşitul lui martie 1545 au determinat un nou exod al boierimii muntene. „Iar câţi au scăpat, au fugit în Ţara Ungurească” menţionează Letopiseţul Cantacuzinesc[237], sau „boierii care au scăpat de moarte au fugit în Ţara Ungurească”, notează cronicarul Radu Popescu[238].

Documentul lui Mircea Ciobanul, purtând data de 8 aprilie 1545, prin componenţa sfatului său domnesc susţine şi el fuga marilor boieri divăniţi. Nu mai apar în sfat Drăghici mare ban, Udrişte vistier şi Dragomir spătar[239].

Printre cei care apar fugiţi din Muntenia se numără şi Radu vistierul Furcovici. Nu se poate stabili dacă a fugit după masacrul din martie sau nici n-a mai aşteptat venirea noului domnitor în scaun ca să-i vadă atitudinea, căci ştia că odată cu el se vor întoarce toţi prigoniţii lui Radu Paisie. Cert este că la 8 aprilie 1545 el nu mai era în ţară. Cnezii din Hareş găseau prilejul nimerit să se plângă voievodului Mircea Ciobanul că satele Cheiani şi Căpăţânei le-au cotropit hotarele ce le fuseseră stabilite încă de Laiotă Basarab. Voievodul le dă câştig de cauză Hareşanilor, dar mai important este că, referindu-ne la satele Cheiani şi Căpăţâneni, el le desemnează ca fiind ale „cetăţii Poenarul”, ceea ce duce la concluzia că fuseseră confiscate de la Radu Furcovici[240]. Problema hotarului dintre satele Hareş, pe de-o parte şi Cheiani şi Căpăţâneni pe de altă parte, a fost reluată, în a doua parte a anului 1545, din iniţiativa ultimelor două sate. Marele armaş Vlaicu, însoţit de 38 de boieri din trei judeţe, era trimis la faţa locului să stabilească hotarele, iar hotărârea lor era consfinţită de voievod prin actul domnesc din 3 octombrie 1545. Ceea ce interesează în acest caz este că satele Cheiani şi Căpăţâneni, care pârâseră, se considerau „ocină domnească” şi aşa le desemna şi domnitorul, dovedindu-ne, dacă mai era nevoie, că cele două sate se aflau confiscate pe seama domniei[241].

Unde se va fi aciuat Radu vistierul şi nevasta sa, Caplea din Goleşti, nu se poate preciza. Oraşele săseşti şi împrejurimile lor colcăiau de pribegi munteni. Cei cu posibilităţi materiale mai mari, speriaţi de imposibilitatea autorităţilor transilvănene de a le asigura protecţia împotriva repetatelor cereri de extrădare, au căutat să pună între ei şi graniţa munteană o distanţă cât mai mare. Banul Teodosie din Periş, fugit şi el după 3 octombrie 1545 şi Udrişte vistierul din Mărgineni au ajuns chiar în Ungaria[242].

La cererea voievodului muntean, susţinută de sultanul Soliman, Gheorghe Mertinuzzi reuşea, în vara anului 1546 (august), adunarea celor mai marcanţi pribegi în zona Braşovului, pentru a-i convinge să se reîntoarcă sau să-i extrădeze. Sunt menţionaţi, strânşi la un loc, Teodosie banul, Udrişte vistierul din Mărgineni, frate-său, Drăghici banul, un Preda şi Conda, fugit după 25 februarie 1546 şi „alţii”. O tentativă de conciliere, cerută de sultan şi de Gheorghe Martinuzzi, între reprezentanţii pribegilor şi trimişii lui Mircea, s-a derulat la Braşov, între 13 şi 17 august 1546, dar fără vreun rezultat. O nouă delegaţie, având în frunte pe marele logofăt Radu din Drăgoeşti, pe nepotul acestuia Staicu din Cornăţeni, fiul marelui vornic Vintilă şi pe Barbu din Pietroşani, mare spătar şi ginere al voievodului, sosea în Braşov la 21 august 1546 cu misiunea de a chema în ţară pe boierii care au fugit în Ungaria şi Transilvania „pe credinţa lui” Mircea, care le-a „trimis jurământ că nu au nimic a se teme”. Noua delegaţie munteană n-a mai găsit cu cine să ia legătura, căci pribegii părăsiseră Transilvania şi năvăliseră în Muntenia. Confruntarea cu oştirea lui Mircea Ciobanul s-a dat la Periş, în ziua de 26 august 1546, cu urmări catastrofale pentru năvălitori[243]. Momentul este povestit şi de cronica ţării, dar ca de obicei, cu datare inexactă: „şi trecând doi ani iar au venit acei boieri pribegi cu oaste, prin gura Prahovei şi au avut războiu mare cu Mircea vodă la sat la Periş şi au fost izbânda Mircii. Atuncea au pierit şi Udrişte vistierul şi Theodosie banul”[244].

Cei scăpaţi din luptă au fugit în Transilvania. Urmează aceleaşi cereri din partea lui Mircea Ciobanu de restituire a pribegilor, extrădări din partea autorităţilor transilvănene şi iarăşi năvăliri din partea pribegilor neextrădaţi. Din păcate, documentele nu-mi permit formularea unei aprecieri asupra

---

[237] *Istoria...*, p. 49

[238] Radu Popescu, *Istoriile...*, p. 53

[239] *D.R.H.*, B, IV, p. 211 (Nu cred că marele spătar din documentul de dinainte de 8 aprilie, care are numai dată de lună şi an, poate fi Dragomir din Orboeşti, aşa cum l-au întregit editorii volumului (p. 210). Cred că el fugise deja din ziua când a aflat că fraţii săi, Stroe spătar şi Dragu stolnic, erau aduşi din Transilvania, sau chiar din ziua executării lor.)

[240] *Ibidem*, p. 210-211

[241] *Ibidem*, p. 232

[242] G.D. Florescu, *Boierii Mărgineni*, p. 67

[243] A. Ambruster, *op. cit.*, p. 203; I.R. Mircea, *Un neam de ctitori olteni. Boierii Drăgoeşti*, extras din „Revista de Istorie Bisericească” nr. 3/1943, p. 18; G.D. Florescu, *op. cit.*, p. 67, St. Andreescu, *Restitutio Daciae*, vol. I, Bucureşti, 1980, p. 198, C. Rezachevici, *Cronologia...*, p. 228

[244] *Istoria...*, p. 49

poziţiei şi rolului jucat de Radu vistierul Furcovici în cadrul acelor evenimente, astfel că prezentarea lor s-ar limita numai la repetarea a ceea ce s-a mai scris, cu referire la cu totul alţi mari boieri.

Cred că doar participarea la năvălirea din august 1546 ar putea fi cumva probată. La mai puţin de o lună de la deznodământul dezastruos al acesteia, jumătate din satul Goleşti şi cele şase mori recuperate de Radu vistierul Furcovici de la boierii din Piscani în 1541, erau întărite acum în stăpânirea lui Radu logofătul din Drăgoeşti. „Dă domnia mea această <poruncă> a domniei mele jupanului Radul marele logofăt şi cu fiii săi, câţi Dumnezeu îi va dărui, ca să-i fie lui din Goleşti jumătate, de peste tot hotarul, oricât se va alege şi cu 6 mori, care au fost făcute de Vlaicul logofătul pe ocina jupanului Radul marele logofăt, pentru că este a lui veche şi dreaptă ocină şi dedină". Motivarea întăririi în stăpânirea marelui logofăt era că „… după ce a tăiat capul răposatului Teodor logofătul, tatăl cinstitului vlastelin al domniei mele mai sus-numit, iar Vlaicul logofătul, el a luat mai sus-zisul sat şi a făcut mai sus-zisele mori cu sila pe ocina jupanului Radul marele logofăt"[245].

Este posibil ca ocina şi morile să fi fost preluate chiar mai de înainte de această dată, căci Radu din Drăgoeşti era pârât acum de Mihnea pârcălabul, fratele lui Vlaicu logofătul, care le revendica, fără succes, în faţa voievodului. Oricum, absenţa lui Radu vistierul este evidentă şi numai numărarea sa printre pribegi poate justifica de ce nu îşi apăra dreptul de stăpânire. După hiclenirea lui Radu din Drăgoeşti, survenită în toamna lui 1547 împreună cu Barbu vornicul, ginerele lui Mircea ciobanul[246] morile şi ocina au fost reluate de Mihnea pârcălabul din Piscani, căci acesta s-a aflat permanent în ţară în toată domnia lui Mircea Ciobanul. El chiar a făcut „cărţi mincinoase" de cumpărare şi de schimb pe părţi din satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi[247], la acest voievod.

O nouă tentativă a pribegilor de a scurta domnia lui Mircea Ciobanu a avut loc în august 1548 şi s-a soldat tot cu un eşec. Intervenţiile energice pe lângă regina Izabella şi stările transilvănene, sprijinite de turci, vor aduce liniştea pentru voievodul muntean. Participanţii transilvăneni au fost aspru pedepsiţi ca urmare a dietei de la Cluj, din 8 septembrie 1548. Locuitorilor principatului li s-a interzis să-i ajute sau să-i adăpostească pe fugari. Pentru a menaja şi mai mult buna vecinătate cu Mircea, dieta de la Tg. Mureş (1549) a hotărât strămutarea în interiorul Transilvaniei a boierilor pribegi aflaţi în districtul Făgăraş[248].

Trecerea Transilvaniei sub administraţia imperială (21 iulie 1551) a produs o modificare în atitudinea autorităţilor politice faţă de pribegii munteni. Expectativa pentru care se manifestase însuşi generalul Castaldo, în prima parte a anului 1552, se va transforma în toamnă într-un sprijin făţiş faţă de pribegi pentru a-l detrona pe Mircea Ciobanul[249]. Scopul urmărit de generalul Castaldo reiese din raportul pe care i-l trimitea lui Ferdinand de Habsburg, la 13 ianuarie 1553, conform căruia Ţara Românească şi Transilvania ar trebui unite „pentru apărarea comună împotriva turcilor"[250].

Pregătirea expediţiei a durat câteva luni bune, iar în fruntea pribegilor a fost pus pretendentul Radu Ilie, care se afla în tabăra lui Castaldo[251].

Mulţumită rapoartelor lui Costaldo către Ferdinand de Habsburg pot fi depistaţi şi o parte din pribegii aciuaţi lângă Radu Ilie, ca şi etapele concentrării oştirii năvălitoare în apropierea graniţei muntene. La 9 ianuarie 1552 Castaldo scria din Sighişoara că Radu Ilie se afla înconjurat de numeroşi boieri de frunte: Drăghici, Radu logofătul <din Drăgoeşti>, Stănilă clucerul <din Pietroşani>, Socol stolnicul <din Răzvad>, Dragomir spătarul <din Orboeşti>, Crăciun paharnicul <din Bârseşti>, Neagoe postelnicul, Staicu stolnicul din Cornăţeni, Radu postelnicul şi alţii[252].

După cum se poate constata, sunt menţionaţi lângă pretendent reprezentanţi ai unor mari familii boiereşti muntene, mulţi fiind deţinători de dregătorii chiar la Mircea Ciobanul şi toţi duşmani declaraţi ai săi. Şase dintre ei: Drăghici, Stănilă, Radu din Drăgoeşti, Crăciun, Neagoe şi Radu postelnicul se vor

---

245 *D.R.H.*, B, IV, p. 258-259

246 St. Andreescu, *op. cit.*, p. 188

247 *D.R.H.*, B, V, p. 53-54. La 25 aprilie <1549-1552> voievodul Mircea Ciobanul îi întărea stăpânirea asupra satului Cetăţeni pe care frate-său, Vlaicu logofătul, îl dobândise de la voievodul Vlad Înecatul ce i-l confiscase lui Barbu al Gogoşoaei pentru hiclenire (*D.R.H.*, B, IV, p. 325-326)

248 Cristina Feneşan, *op. cit.*, p. 295-296, St. Meteş, *Relaţiile comerciale ale Ţării Româneşti cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighişoara, 1921, p. 129

249 Cristina Feneşan, *op. cit.*, p. 296, 312

250 C. Rezachevici, *Rolul românilor…*, Bucureşti, 2001, p. 319

251 C. Marinescu, *Ştiri despre Principatele române într-un istoric francez din secolul al XVI-lea*, în „*Închinare lui Nicolae Iorga cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani*", Cluj, 1931, p. 261 („la care se retrăsese şi pe care-l servise cu puţini ostaşi în câteva din războaiele precedente").

252 I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 21, nota 122

regăsi şi în sfatul domnesc al lui Radu Ilie, când va lua domnia[253]. Identificarea primilor cinci nu ridică probleme şi chiar dacă ar ridica ar interesa mai puţin tema lucrării de faţă. Semne de întrebare ridică numai identificarea acestui Radu postelnicul, pentru că numele, ca atare, este des întâlnit în onomastica munteană şi la menţionare nu a fost însoţit de vreun element care să-l particularizeze. Consider că sub acest Radu postelnicul ar trebui căutat Radu Furcovici, căci îndeplineşte toate criteriile după care i-am găsit grupaţi pe pribegii din jurul pretendentului Radu Ilie: era un descendent al unei mari familii boiereşti, fusese mare dregător (spătar şi vistier) în domniile anterioare şi, în plus, era unul din cei mai aprigi contestatari ai domniei lui Mircea Ciobanul, care i-a confiscat pământurile încă de la început şi le-a dăruit nepotului său, Stan, şi altora.

La cele de mai sus ar mai trebuit avut în vedere că era cel mai de vază boier cu acest nume, Radu, pe care ni-l relevă documentele interne, care a fugit după mazilirea lui Radu Paisie. Poate că nu întâmplător „scriitorul" documentului din 29 august 1555, dacă nu cumva o fi o greşeală a traducătorului, îl desemnează ca Radu postelnicul şi nu paharnicul[254], cum era în realitate.

Concomitent cu demersurile generalului Castaldo pe lângă Ferdinand de Habsburg pentru a-l determina să le acorde ajutor militar, Radu Ilie şi pribegii săi se apropiau de locaţia optimă pentru năvălire, Braşov. La 1 iulie 1552 se aflau în acest oraş. Regele Ferdinand de Habsburg îl autoriza, la 18 octombrie 1552, pe generalul Castaldo să-l înlăture pe Mircea Ciobanul. Ajutorul armat acordat de acesta pribegilor a constat în 1000-1500 de haiduci unguri puşcaşi şi vreo 600-700 de călăreţi, care s-au adăugat oamenilor pribegilor[255].

Năvălirea pribegilor s-a făcut după 5 noiembrie 1552, calea urmată fiind încă disputată. Locul unde s-a dat lupta a fost localitatea Măneşti din judeţul Prahova, iar data luptei a fost 15 noiembrie 1552[256].

După relaţia secretarului Centorio, Mircea Ciobanul îi aştepta pe năvălitori în împrejurimile Târgoviştei cu 24.000 de soldaţi şi 36 de tunuri. Radu Iliaş avea numai la 12.000 de soldaţi şi puţinătatea oastei lui i-a făcut pe partizanii ce-i avea în ţară să nu aibă curajul să treacă făţiş de partea lui. Rolul determinant în luptă l-au avut archebuzierii lui Radu Ilie, majoritatea armatei sale, care i-au distrus imediat pe cei 500 de călăreţi turci aşezaţi de Mircea în faţa oştirii sale, ca mai viteji şi de încredere. Învălmăşeala creată de focul susţinut şi bine ţintit al unor oşteni de meserie a transformat totul în panică şi de aici dezastrul a fost gata. Mircea însuşi a fost în pericol să fie capturat, dar confundat cu un boier ale cărui veşminte şi arme îl făcuseră să fie luat drept domn şi omorât, putu să fugă la prietenii turci[257].

Din scurta domnie a lui Radu Ilie s-au păstrat numai două documente: 25 ianuarie şi 20 martie 1553[258], întăriri acordate mănăstirilor Tismana şi Argeş. Componenţa sfatului domnesc al acestora evidenţiază că noul voievod a încredinţat marile dregătorii unor apropiaţi ai săi din pribegie, pe care îi amintea şi generalul Castaldo în lista sa: Drăghici din Mărgineni ca spătar s-a aflat în fruntea sfatului, Stănilă din Pietroşani a fost făcut mare vornic, Radu din Drăgoeşti a primit marea logofeţie, iar frate-său, Vlad, era comis mare, Crăciun din Bârseşti şi Izvorani era mare vistier, Neagoe mare paharnic iar Radu, pe care îl identific a fi Furcovici, era mare postelnic.

Domnia lui Radu Ilie a fost curmată după numai şapte luni. Nici nu avea cum să reziste în condiţiile în care Castaldo s-a aflat în imposibilitatea de a-i oferi ajutor militar pentru a-şi consolida stăpânirea. El însuşi, lipsit de ajutor militar din partea lui Ferdinand de Habsburg, a fost nevoit să părăsească Transilvania în mai 1553.

Revenirea lui Mircea Ciobanul pe tronul muntean s-a produs înainte de 7 mai 1553, iar Radu Ilie şi susţinătorii lui au umplut iarăşi Ţara Bârsei, luând cu ei şi tezaurul domniei[259].

Printre primele acţiuni întreprinse de Mircea Ciobanul a fost să ceară extrădarea pribegilor din Transilvania. Cronicarul Ostermeyer consemnează sosirea unei solii a lui Mircea Ciobanul, care chiar

---

[253] *D.R.H.*, B, V, p. 25-26
[254] *Ibidem*, p. 60
[255] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 231
[256] După cronicarul Ostermeyer (A. Ambruster, *op. cit.*, p. 206) năvălirea s-a făcut din Caransebeş. Ideea este împărtăşită şi de Cristina Feneşan, *op. cit.*, p. 296 şi C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 232, I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 21, nota 124, consideră că au năvălit pe la Bran-Rucăr.
[257] C. Marinescu, *op. cit.*, p. 262 (Relaţii asemănătoare dă şi Antonio Ferrari, un alt militar din armata lui Castaldo, *Călători străini*, II, p. 616-617.)
[258] *D.R.H.*, B, V, p. 24-26
[259] C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 232-233, I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 22; Ilie Nicolescu, *Cine este Radu vodă Ilias de la 1553*, în L.A.R., anul VIII (1904), p. 455

amenința în numele acestuia cu represiune armată dacă nu-i vor fi extrădați pribegii. Dar, tot el informează că nu s-a dat curs cererii de extrădare, Radu Iliaş fiind lăsat să plece la Andrey Bathory, iar boierii munteni s-au retras mai în interiorul Transilvaniei, de frica unei invazii otomane. Pe lângă interzicerea prezenței pribegilor în cetățile săseşti de lângă graniță se pare că unora le-au fost confiscate chiar şi averile ca să nu mai poată subvenționa năvălirile[260].

Pribegilor le rămânea deschisă numai o singură cale de a ataca domnia lui Mircea Ciobanul: cea a plângerilor. Şi se pare că plângerile lor, conjugate cu cele ale boierilor din țară, au fost cele care au pus capăt domniei lui, hotărâtă de sultan înainte de 27 februarie 1554[261].

6. Radu din Goleşti în domnia lui Pătraşcu cel Bun (1554 – 1557)

Venirea în tronul muntean a lui Pătraşcu cel Bun marchează sfârşitul pribegiei de nouă ani a lui Radu din Goleşti şi a familiei sale. Investit de sultan încă de la 26 februarie 1554, Pătraşcu s-a instalat în scaunul muntean cu puțin înainte de 12 martie 1554, data la care socotelile Sibiului consemnau ştirea sosirii sale[262].

Domnia sa a constituit un răgaz de linişte pentru pribegii din Transilvania şi din alte părți, care au putut să se înapoieze în Țara Românească şi să-şi recapete stăpânirile confiscate de Mircea Ciobanul. Rechemarea pribegilor a constituit o prioritate şi pentru Pătraşcu cel Bun, pentru a elimina orice posibilitate de a i se contesta domnia.

Socotelile Braşovului stau mărturie pentru numeroasele solii trimise de voievodul Pătraşcu cel Bun în vederea rechemării boierilor pribegi. La 14 mai 1554 este consemnată sosirea unei delegații de la Pătraşcu voievod, formată din episcop, marele vistier şi marele clucer „în problema lui Stănilă şi a ultimilor boieri”[263], ce se mai aflau pribegi. Dar problema lui Stănilă nu se va rezolva acum. Timp de un an, până în primăvara lui 1555, Pătraşcu cel Bun a fost nevoit să trimită solie după solie pentru a-i atrage şi pe ultimii pribegi, conduşi de fostul mare vornic al lui Radu Ilie. Reconcilierea se va produce pe la sfârşitul lui noiembrie 1555[264].

Nu ştiu dacă soliei din 14 mai sau alteia mai veche i-a răspuns şi Radu Furcovici. Cert este că la 25 mai 1554 el se afla în țară, căci se află menționat în sfatul domnesc al acestui document, ca mare paharnic alături de: Socol din Răzvad, mare vornic, Tudor din Orboeşti, mare logofăt, Dragomir din Orboeşti, mare vistier, Stanciu Benga, spătar, Vlad comisul din Drăgoeşti şi Radu stolnic din Boldeşti[265], toți duşmani declarați ai fostului voievod Mircea Călugărul. Singurul nume nou în sfatul lui Pătraşcu cel Bun era Iano, căruia i s-a încredințat marea postelnicie. El va juca un rol deosebit în domniile următoare pentru relațiile pe care le avea la Constantinopol[266] şi este posibil ca şi pentru Pătraşcu cel Bun să fie cel care a asigurat banii necesari cumpărării tronului.

Divanul lui Pătraşcu cel Bun nu se mai poate compara cu „adunătura de necunoscuți”[267] a predecesorului său; şapte din totalul de opt dregătorii ale divanului fiind încredințate reprezentanților unor familii boiereşti din cele mai de vază, unele cu state vechi de activitate, chiar şi la tatăl său, Radu Paisie.

---

260 A. Ambruster, *op. cit.*, p. 207; *Hurmuzachi*, XI, p. 787-789 (Socotelile Braşovului sunt pline de consemnări despre refugiați: la 8 mai soseau soțiile boierilor Stănilă şi Socol; la 11 mai lui Radu Ilie i se trimiteau pâine albă, peşte proaspăt şi sărat şi vin în valoare de 2 florini şi 38,5 aspri. În Braşov sunt prezenți Stănilă, Socol şi Todor); I.R. Mircea, *op. cit.*, p. 22; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 233

261 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 236

262 *Ibidem*, p. 236, 239

263 *Hurmuzachi*, XI, p. 791; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V, „Vitejii”, volum îngrijit de C. Rezachevici, Bucureşti, 1968, p. 15 (În fruntea delegației se afla episcopul Anania, marele vistier Dragomir din Orboeşti şi marele clucer Badea din Bucşani).

264 Pe lângă Stănilă fost mare vornic, figuri mai semnificative erau Staicu din Cornățeni şi Udrea spătarul. La 19 august 1554 intra în Braşov „de la Pătraşcu, Moga cu zece servitori, pentru Stănilă”. Pe 9 septembrie acelaşi Moga venea din partea lui Pătraşcu. În octombrie Stănilă se afla la Braşov cu gândul să treacă în Țara Românească dar s-a răzgândit. La 6 aprilie 1555 Stănilă se afla în Braşov şi autoritățile îi făceau daruri. O nouă delegație a voievodului Pătraşcu, în frunte cu un episcop intra în cetatea Braşov la 13 aprilie 1555 „să facă pace cu Stănilă”. Stănilă, Udrea şi Staicu intrau în cetate în aceeaşi zi şi se declarau gata pentru încheierea unui „tratat de pace şi prietenie”. Repatrierea lor, survenită pe la sfârşitul lui noiembrie 1555, prilejuieşte o adevărată solemnitate: în cocii ungureşti, cu întovărăşirea unui om al braşovenilor, care negociase reîntoarcerea iar acum garanta respectarea înțelegerii. *Hurmuzachi*, XI, p. 791-792; N. Iorga, *op. cit.*, p. 15; Ştefan Andreescu, *op. cit.*, p. 151, Al. Cartojan, *Petru Cercel. Viața, domnia şi aventurile sale*, Craiova, f.a., p. 34

265 *D.R.H.*, B, V, p. 34

266 N. Stoicescu, *Dicționar…*, p. 64-65 îl consideră a fi Iane Cantacuzino. Al. Cartojan, *op. cit.*, p. 34 consideră că înlocuirea lui cu pământeanul Dumitru a atârnat mult în ceea ce priveşte întinderea domniei lui Pătraşcu.

267 N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, Bucureşti, 1935, p. 13

Scurta, dar chibzuita domnie a lui Pătraşcu cel Bun, în care nu a căzut niciun cap de mare boier, se va dovedi un bun prilej pentru Radu paharnicul <din Goleşti> de a se reface din punct de vedere financiar după cei nouă ani de pribegie. Poziţia sa de mare dregător şi om de încredere al noului domnitor vor fi folosite din plin pentru a-şi recupera ocinile confiscate, tranşarea in favoarea familiei sale a unor litigii de stăpânire ce încă mai grevau asupra satelor de moştenire ale soţiei sale, Caplea din Goleşti şi, nu în ultimul rând, pentru sporirea considerabilă a averii, ceea ce i-a permis să ctitorească mănăstirea Vieroşi şi, foarte posibil, chiar şi un prim conac în satul Goleşti.

Recuperarea ocinilor, confiscate de domnie sau cotropite de boierii rivali, devenise deja o regulă pentru cei întorşi din pribegie, fie revendicându-le de la noul voievod, fie intrând cu forţa în stăpânirea lor. Se pare că şi Radu paharnicul <din Goleşti>, profitând de conjunctura politică favorabilă, a uzitat din plin de ultima cale pentru a-şi redobândi ocinile cotropite.

La 6 iulie 1555, în Piteşti fiind, voievodul Pătraşcu cel Bun era nevoit să judece plângerea lui Mihnea pârcălabul din Piscani, care pâra că fusese alungat de pe părţile ce le stăpânea în satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi. Deşi Radu paharnicul nu este menţionat în document nici în calitate de pârât nici în calitate de beneficiar, el figurând totuşi în sfatul domnesc al actului de judecată şi întărire, este evident că pâra lui Mihnea din Piscani îl viza în mod indirect, căci fără sprijinul său nu este de crezut că cele trei femei, nevastă-sa Caplea, verişoara ei primară Maria, fiica lui Stan şi mătuşa lor, Calea Borcioaia, acum călugăriţa Epraxia, fiica lui Baldovin pârcălabul, ar fi fost în stare să preia cu forţa părţile aflate în stăpânirea lui Mihnea din Piscani.

Erau în dispută aceleaşi jumătăţi din satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi, pe care Cândea, fratele lui Baldovin, le înstrăinase lui Manea Perşanul vornicul şi mânăstirii Muşeteşti. Radu vistierul Furcovici le recuperase la 29 aprilie 1541 de la boierii din Piscani profitând de dizgraţia în care căzuse Vlaicu logofătul la Radu Paisie, însă pribegind în domnia lui Mircea Ciobanul, încă din martie 1545, Mihnea pârcălabul profitase de conjunctură şi le luase înapoi. Revenirea lui Radu din Drăgoeşti din pribegie şi ajungerea în situaţia de vlastelin şi prim sfetinic al lui Mircea Ciobanul, i-au dat posibilitatea să reia părţile din satele amintite pe seama sa şi a mânăstirii Muşeteşti, până în toamna lui 1547 când, hainindu-se şi fugind în Transilvania i-a dat posibilitatea aceluiaşi Mihnea din Piscani să reintre în stăpânirea lor.

La 6 iulie 1555, ca să-şi motiveze drepturile de stăpânire în faţa voievodului Pătraşcu cel Bun, Mihnea din Piscani pâra că „[…] i-a dat şi l-a aşezat jupaniţa Maria, ca să-i fie viile care sunt la Goleşti fără vinărici şi să-i fie doi vecini în Goleşti. Şi încă a pârât că a schimbat cu mânăstirea de la Muşeteşti nişte sate, de i-a dat mânăstirea în Goleşti, Mărăcineni şi în Vierăs". Mihnea prezenta chiar cărţi de cumpărătură şi de schimb pe acele ocine.

Judecarea pricinii de către voievodul Pătraşcu cel Bun s-a făcut numai cu boierii din sfatul domnesc, bazându-se pe mărturia acestora şi pe cărţile de proprietate prezentate de boieroaicele din Goleşti. Concluzia era că „nici un amestec n-au avut călugării de la Muşeteşti pe mai sus zisele sate". Jupaniţa Maria mărturisea şi ea „că nu a dat şi nu a aşezat pe Mihnea pârcălabul pe ocina de la Goleşti, nici la vreun sat al ei, pe care le are ea de la tatăl ei, ci i-a dat din ceea ce a avut ea de la mama ei", care, după cum precizam în rândurile anterioare, bănuiesc că era Stana, fiica lui Oancea vistierul din Batin. „Cărţile mincinoase" făcute de Mihnea pârcălabul la voievodul Mircea Ciobanul „pe averile jupaniţei Maria şi ale jupaniţei Caplea" erau „sparte" de voievod şi sfatul său, iar cele trei jumătăţi din satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi, erau întărite în stăpânirea Caplei, Mariei şi Epraxiei[268].

Dar hotărârea domnească pronunţată acum în favoarea moştenitorilor lui Baldovin pârcălabul nu a însemnat şi curmarea disputei pentru stăpânirea părţilor lui Cândea din satele Goleşti, Mărăcineni şi Vieroşi. Însuşi voievodul Radu de la Afumaţi îi întărise dreptul de stăpânire asupra a câte unei părţi din cele trei sate şi din ţiganii vechi[269], numai că el îşi însuşise şi înstrăinase mai mult decât avea dreptul.

Reapariţia călugărilor de la Muşeteşti, în disputa pentru stăpânirea a jumătate din cele trei sate denotă că între ei şi Mihnea pârcălabul din Piscani chiar avusese loc un schimb de ocine. Moştenitoarele lui Baldovin reluându-şi, la 6 iulie 1555, stăpânirea asupra părţilor deţinute până atunci de Mihnea, l-au determinat să ia, la rându-i, ocinele schimbate cu Mânăstirea Muşeteşti, iar călugării au rămas în pagubă. În sprijinul lor a sărit Radu din Drăgoeşti, fost mare logofăt şi nepotul ctitorului Manea Persanu.

---

[268] *D.R.H.*, B, V, p. 53-54

[269] *Ibidem*, III, p. 104-105

Revenit din pribegia transilvăneană pe la începutul lui iunie 1554[270], el ajunge iarăşi unul din cei mai influenţi boieri munteni prin căsătoria fiului său Tudor cu Maria, fiica voievodului Pătraşcu cel Bun[271]. El i-a însoţit pe călugării de la Muşeteşti în faţa voievodului şi a revendicat pentru aceştia părţile lui Cândea motivând „că au cumpărat şi ei părţile lui…, din mai sus zisele sate". Hotărârea domnească s-a pronunţat la 8 aprilie 1557 şi se pare că procesul a avut două înfăţişări căci se menţionează că domnitorul i-a dat lui Radu clucerul din Goleşti şi monahiei Praxia, fostă Calea Borcioaia „lege 24 de boieri ca să jure". Din păcate, documentul, păstrat într-o copie în condica m-rii Vieroşi, nu consemnează ce anume trebuia să jure martorii. Doar enumerarea bunurilor pe care Baldovin le dăruise lui frate-său Cândea, pe timpul lui Neagoe Basarab când îi preluase pe seama sa şi ultimul sfert din cele trei sate, mă îndreptăţeşte să cred că jurământul depus de cei „24 de boieri… şi încă… mai mulţi", a vizat justificarea drepturilor celui dintâi asupra satelor în întregimea lor. Cu toate că martorii au jurat că toate părţile lui Cândea „au fost cumpărate din zilele lui Basarabă voievod" monahia Praxia şi Radu clucerul au fost nevoiţi să le mai răscumpere încă o dată, plătind „22.000 de aspri turceşti la mănăstire şi în mâinile lui Radu logofătul. Abia apoi Pătraşcu cel Bun a întărit în stăpânirea „cinstitului dregător al domniei mele jupan Radul marele clucer şi jupaniţei lui, Caplea, şi cu fiii lor, anume Ivasco şi Albul…, şi monahiei Praxia ca să le fie satele anume: Goleştii toţi şi Mărăcinenii toţi, şi Vierăsul tot, pentru că le sunt vechi şi drepte ocine, dedine şi cumpărături, încă din zilele lui Radul voievod Călugărul. Căci atunci a cumpărat jupan Baldovin toate părţile lui Cândea din mai sus zisele sate şi încă l-a aşezat şi l-a înfrăţit Cândea pe jupan Baldovin pe aceste mai sus-zise sate, ca să fie toate părţile lui din sate din Goleşti şi din Mărăcineni şi din Vierăs, ale jupanului Baldovin"[272].

Sentinţa dată acum contravenea totalmente celei pronunţate la 6 iulie 1555, dar suma de despăgubire nu era mare şi împăca ambii favoriţi domneşti. Se punea, astfel, capăt unui litigiu ce dura de două decenii şi a fost prilej de amestec din partea susţinătorilor mânăstirii Muşeteşti în stăpânirea satelor rămase de pe urma lui Baldovin pârcălabul. După această dată, stăpânirea boierilor din Goleşti asupra celor trei sate nu va mai fi contestată nicicum. Mici litigii au mai existat numai în privinţa stabilirii hotarelor. Despre un astfel de caz se amintea la 20 noiembrie 1557.

Radu clucerul din Goleşti şi soţia lui, Caplea, pârâseră voievodului pe cei care ţineau atunci satul Izvorani că le cotropiseră hotarul dinspre satele Mărăcineni şi Vieroşi. În fapt, cotropirea fusese făcută mult mai înainte, de „Şerban vornicul şi de ceata lui, câţi ţin Izvoranii", care hotărnicise cu 12 boieri pe timpul domniei lui Vlad Vintilă (1532-1535) „fără ştirea celui ce ţinea atunci acele sate, Mărăcineni şi Vierăş, căci era jupaniţa Caplea clucereasa fată tânără <şi> au hotărnicit pe unde au vrut ei". În faţa voievodului şi sfatului domnesc erau aduşi cei din „ceata lui Şerban vornicul cu rudele lui şi cu Barbul din Borăşti… şi Crăciun dinBârseşti… şi alţii câţi au ţinut Izvoranii". Pătraşcu cel Bun desemna pe „Ion clucerul din Stolnici şi cu 24 de boieri pentru a face cercetarea şi a stabili vechile hotare". Hotarul era restabilit pe firul gârlei Valea Mare iar domnul valida hotărnicia prin porunca scrisă din 20 noiembrie 1557[273].

Supuse acţiunii de recuperare au fost şi satele pe care Radu Furcovici le primise de la Radu Paisie ca recompensă pentru vitejia dovedită în lupta de la Fântâna Ţiganului, din iunie 1539, ce fuseseră preluate pe seama domniei sau dăruite unor favoriţi.

După cum precizam anterior, satele Cheiani, Căpăţâneni şi Poenari fuseseră preluate de domeniul domnesc încă din 1545.

La venirea din pribegie Radu paharnicul a procedat la recuperarea lor, fără judecată domnească, pe vechile semne de hotare, aşa cum i le dăruise şi Radu Paisie, intrând în conflict cu vestiţii cnezi din Hareş. Un document de pe la începutul celei de-a treia domnii a lui Mircea Ciobanul, datat <11 februarie 1558>, când Radu din Goleşti era iarăşi fugit, îi prezintă pe cnezii din Hareş plângându-i-se că hotarul satului le-a fost cotropit de „satele Cheiani şi Căpăţâneni, cu sila lui Radu din Goleşti"[274].

---

270 N. Iorga, *op. cit.*, p. 18 (Radu din Drăgoeşti părăsea Sibiul la 2 iunie 1554). La 28 iunie 1554 figura în divanul domnesc în calitate de fost mare logofăt. (*D.R.H.*, B, V, p.36)

271 I. R. Mircea, *op. cit.*, p. 24; N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 82. (La 27 ianuarie 1555 autorităţile Sibiului trimiteau un vătaf la nunta fiicei voievodului muntean, căruia îi dăruiau o cupă făcută de Antoniu aurarul de 4mărci şi 16 pfeningi = 53 florini, lui Socol vornicul o cupă de 2 mărci şi 33 pfeningi = 33 de florini şi lui Radu logofătul, „la nunta fiului său" o cupă de 2 mărci şi 14 pfeningi = 28 de florini. *Hurmuzachi…*, XI, p. 865

272 *D.R.H.*, B, V, p. 91-92

273 *Ibidem*, p. 124-125

274 *Ibidem*, p. 126

„Sila lui Radu din Goleşti” trebuie să se fi produs înainte de 4 mai 1556, dată la care, în mod cu totul inexplicabil, satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni erau întărite în stăpânirea boierilor: Radu mare paharnic, Radu mare clucer, Ivan mare medelnicer, Vladu banul, Badea postelnicul şi popa din Ţiţirligi „cu tot hotarul, pentru că le sunt vechi şi drepte ocine şi dedine”. Întărirea domnească era urmarea altei pâri a cnezilor din Heres „ca să ia ei această mai sus zisă ocină”, materializată pe teren într-o suprafaţă de pământ situat în hotarul celor trei sate. Se menţiona de către voievodul Pătraşcu cel Bun că a văzut cartea de hotărnicie a lui Radu Paisie prin care Hareşanii mai rămăseseră de lege în privinţa stăpânirii acelei suprafeţe de pământ, dar nu se aminteşte nimic despre faptul că acele trei sate au fost dăruite lui Radu din Goleşti de către tatăl său.

Mihnea pârcălabul din Piscani, însoţit de 24 de boieri, era desemnat de voievod să facă identificarea semnelor de hotar „pe care a mers Stan pârcălabul” pe vremea domniei lui Vlad Vintilă (1532-1535). În cele din urmă cnezii Hareşani au fost globiţi cu „125 de vaci, pentru că au cotropit aceste ocine şi au tăiat hotarele ce au fost aşezate de Vintilă voievod”[275].

Prezenţa boierilor Radu mare clucer, Ivan mare medelnicer, Vlad banul, Badea postelnicul şi popa din Ţiţirligi alături de Radu mare paharnic din Goleşti în calitate de stăpânitori ai satelor Cheiani, Căpăţâneni şi Poenari este inexplicabilă pentru că voievodul Pătraşcu cel Bun cunoştea foarte bine că tatăl său, Radu Paisie, le dăruise numai ultimului boier pentru vitejia dovedită la Fântâna Ţiganului.

Istoricul Dan Pleşia o explică prin înrudirea existentă între amintiţii boieri şi voievodul Pătraşcu cel Bun[276], dar argumentul său nu mi se pare plauzibil, căci peste doi ani, când voievodul Mircea Ciobanul judeca o nouă plângere a cnezilor Hareşani, se aminteşte numai de „sila lui Radu din Goleşti”, care sprijinise pe Cheiani şi Căpăţâneni să le cotropească hotarele, trecând sub tăcere numele celorlalţi proprietari. Apoi documentele de mai târziu[277] menţionează numai dreptul de stăpânire al lui Radu din Goleşti asupra satelor Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, pe care le-a şi dăruit ctitoriei sale, mânăstirea Vieroşi.

O preluare a celor trei sate pe seama domnitorului Pătraşcu cel Bun, la ocuparea domniei, pentru ca apoi să le distribuie tuturor celor 6 boieri nu este susţinută de documentele ulterioare. Nici despre o greşeală a voievodului nu poate fi vorba, căci Radu paharnicul se afla în sfatul domnesc al documentului din 14 mai 1556 şi ar fi putut reacţiona. Mai degrabă ar trebui luată în considerare vreo datorie bănească destul de consistentă pe care Radu din Goleşti să o fi contactat la ceilalţi cinci boieri, pe vremea pribegiei, iar satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni să fi constituit zălogul pentru achitarea ei. După acoperirea datoriei satele au rămas numai asupra boierilor din Goleşti.

Documentul din 25 august 1568 îmi permite să concluzionez că şi partea din Balta Bistreţul şi Poiana Urâţii, pe care Radu Paisie i le dăruise lui Radu Furcovici în 1539 au fost recuperate tot la revenirea lui din pribegie. Se amintea acum că în Poiana Urâţii Dumitru banul, fiul lui Stan banul, nepotul de soră al lui Mircea Ciobanul, făcuse satul Urâţii. Întărindu-le în stăpânirea lui Ivaşcu stolnicul şi Albu clucer, fiii lui Radu Furcovici, voievodul Alexandru Mircea menţiona că au fost dăruite de Radu Paisie părintelui lor şi „de asemenea a fost miluit şi de răposatul Petraşco voievod”[278], ceea ce înseamnă că fuseseră recuperate în vremea acestuia, dar documentul de întărire n-a mai ajuns până la noi.

Desigur, afirmaţia din întărirea domnească de la 25august 1568 că satul Urâţii a fost făcut de Dumitru banul, trebuie privită cu destul de multă rezervă. Ar însemna că după 17 noiembrie 1539, când a primit Poiana Urâţii şi până în a treia domnie a lui Mircea Ciobanul, inaugurată la începutul lui 1558, când se poate admite că acest Dumitru banul a putut desfăşura o activitate independentă[279], această poiană (silişte) de pe malul Bălţii Bistreţul să fi fost tot pustie. Probabil că şi în acest caz avem de-a face cu o

[275] *Ibidem*, p. 274-275 (Se pare că disputa era mai ales între satele Hareş şi Căpăţâneni pentru o „desegubină” ce a fost luată pe vremea lui Radu Paisie „pentru un om legat ce au scăpat dă la dânşii” satele învinuindu-se reciproc şi având câştig de cauză sau pierzând, funcţie de cine era în scaunul domnesc. *Ibidem*, VI, p. 227)

[276] Dan Pleşia, *Contribuţii documentare la istoricul mănăstirii Curtea de Argeş în timpul lui Alexandru Ilias*, în „M.O.”, anul XXII (1970) nr. 1-2, p. 82, nota 46. (Radu mare clucer e din Slătioare, fratele doamnei Voica, deci cumnatul voievodului Pătraşcu; Ivan medelnicerul din Ruda era unchi de văr primar al voievodului, Vlad banul şi Badea postelnicul erau veri de-al doilea cu domnul. Înrudirea lui Radu paharnicul cu voievodul o consideră mai îndepărtată şi decurgea din căsătoria lui Borcea şetrarul din Slătioare (unchiul sau fratele doamnei Voica) cu Calea, mătuşa Caplei din Goleşti. Popa din Ţiţirligi era soţul Cristinei, sora lui Pătraşcu cel Bun).

[277] *D.R.H.*, B, VIII, p. 68-69; *D.I.R.*, B, XVI, V, p. 210-212, A.N.I., *mss 479*, f. 221-224

[278] *D.R.H.*, B, VII, p. 121-122

[279] Dumitru banul era fiul lui Stan, marele ban între 22 iunie 1546 – 4 octombrie 1553. Stan era fiul surorii lui Mircea Ciobanul, Boba, şi nu a murit în luptele cu pretendentul Radu Ilie (N. Stoicescu, *Dicţionar...*, p. 89) ci după 4 octombrie 1553. Nu s-a mai întors cu Mircea Ciobanul în a treia domnie.

comprimare a informaţiei, în sensul că scriitorul documentului a trecut peste formarea satului Urâţii de către Radu Furcovici cu rumâni cumpăraţi, părăsirea satului de către aceştia atunci când l-a lovit pribegia la Mircea Ciobanul, reţinând numai repopularea seliştei de către Dumitru banul, feciorul lui Stan banul.

Documentele de după 1568 dovedesc însă că de la primirea seliştii şi treimii din Balta Bistreţul, Radu Furcovici a manifestat interes pentru formarea satului şi exploatarea bălţii. La 7 aprilie 1572 voievodul Alexandru Mircea preciza că atunci când Radu Furcovici a primit seliştea şi Poiana Urâţii de la voievodul Radu Paisie „nu era sat pe acea mai sus-zisă ocină, ci a cumpărat Radu clucer vecini, de a făcut satul ce se numeşte Urâţii”[280]. Peste numai câteva luni de zile, la 9 octombrie 1572, acelaşi voievod, întărind lui Ivaşcu mare logofăt şi Albu mare clucer stăpânirea asupra satului Urâţii şi a jumătate din Balta Bistreţul, preciza: „Şi când a miluit Radul voievod pe jupan Radul clucer, iar satul Urâţii era selişte. Iar de atunci jupan Radu clucer a făcut sat mare cu vecini”[281].

Se pare că întinderea satului era una apreciabilă, cuprinzând pe lângă Poiana Urâţii şi seliştea de lângă Balta Bistreţului, cumpărate de la jupâneasa Marga din Caracal şi alte locuri domneşti. La 22 august 1575 în stăpânirea lui Ivaşcu mare vornic erau întărite „Grindurile cu toate seliştile şi cu toate bălţile” aflate în apropierea Bălţii Bistreţul, care fuseseră domneşti pe vremea voievodului Radu Paisie. Se preciza acum că acel voievod miluise „pe Radu vistier, părintele cinstitului dregător al domniei mele, jupan Ivaşco mare vornic, cu acele Grinduri şi selişti, pentru credincioasă şi dreaptă slujbă”[282], deci tot după lupta de la Fântâna Ţiganului şi, probabil, tot în toamna anului 1539. Întărirea domnească acordată de voievodul Mihai Viteazul, la 24 iulie 1595, mânăstirii Vieroşi pentru stăpânirea satului Urâţii îi preciza următoarele hotare: „dinspre Strâmba, Balta Râioasă, de la sălcii până la Măgura Inurilor şi din Măgura Inurilor până în Gropana din sus de Baniţă şi din Gropana din sus de Baniţă, la ţelină, până în drumul Urzicuţei şi din drumul Urzicuţei până la copac, la stejar, şi de la copac, de la stejar până la Măgura Cotiaşului şi de la Măgura Cotiaşului prin mijlocul spinilor, până în siliştea Ţiganului şi din siliştea Ţiganului până în Băşicuţa cu Pietrele şi din Băşicuţa cu Pietrele până la păşunea Coltovei, la piatră şi din piatră până la Răscruce, şi din Răscruce la apa Dunării, în jos, iar până la Balta Râioasă”[283].

Desigur că interesul lui Radu Furcovici de a crea un sat mare şi bine populat în apropierea Bălţii Bistreţul şi a malului Dunării a avut în vedere mai puţin exploatarea agricolă şi mai mult oportunităţile oferite de o asemenea vecinătate în creşterea vitelor şi, mai ales, pescuitul. Se pare chiar că în satul Urâţii sau în apropierea lui, Radu Furcovici trebuie să fi avut chiar o reşedinţă sau conac bine închegat. Balta Bistreţul, din care stăpânea a treia parte, bălţile şi grindurile amintite ca şi stufărişurile de pe malul Dunării, până unde ajungea satul său, constituiau importante surse de pescuit şi creşterea porcilor. Gospodărirea şi exploatarea acestui domeniu era făcută prin doi „pârcălabi de Bistreţ”. Atestaţi pentru prima dată la sfârşitul lui decembrie 1557 în persoanele lui Dumitru din Clăbuceri şi Ion din Racoviţa, este de presupus că cele două posturi de pârcălabi au existat şi mai înainte de această dată. Importanţa economică a acestui centru domenial şi orientarea sa spre economia de piaţă este evidenţiată de documentul din 21 mai 1571, în care se aminteşte că la aflarea morţii lui Pătraşcu cel Bun (24 decembrie 1557) marele spătar Stanciu al Bengăi confiscase de la amintiţii pârcălabi „13.000 de aspri şi trei cai buni şi patru sănii cu peşte şi două care cu slănină de porc”[284]. Chiar dacă nu am identificat vreo informaţie concretă în acest sens, este evident că destinaţia celor patru sănii cu peşte şi două care cu slănină de porc nu putea fi consumul imediat al familiei, ci comerţul. Pieţele sibiană şi braşoveană erau cele mai bune locuri pentru desfacerea unor astfel de produse[285], dar nici piaţa internă nu era de neglijat, ca şi cea sud dunăreană.

Dată fiind forţa economică ce o dovedea la sfârşitul anului 1557, domeniul format din satul Urâţii şi Balta Bistreţul este e crezut că el a fost creat de Radu vistierul într-o etapă anterioară domniei lui Pătraşcu cel Bun, care nu putea fi decât domnia lui Radu Paisie.

---

[280] *D.R.H.*, B, VII, p. 119-120
[281] *Ibidem*, p. 160
[282] *Ibidem*, p. 235
[283] *Ibidem*, XI, p. 179
[284] *Ibidem*, VII, p. 39
[285] Radu Manolescu, *op. cit.*, p. 132, 146-147 (O slănină se vindea la Braşov, în 1550, cu 40 de aspri, iar o povară de peşte cu 97,7 aspri); Ştefan Ştefănescu, *Bănia în Ţara Românească*, Bucureşti, 1965 (Dumitru, marele ban al Craiovei, încredinţase unui oarecare Anca, pe vremea domniei lui Mircea Ciobanul, 600 de slănine pentru a i le vinde); C. C. Giurescu, *Istoria pescuitului şi a pisciculturii în România*, vol. I, Bucureşti, 1964, p. 228-266; St. Miteş, *Relaţiile comerciale ale Ţării Româneşti cu Ardealul până în veacul al XVIII-lea*, Sighişoara, 1921, p. 102, 108

Lipsa informaţiilor documentare face imposibilă identificarea aportului adus de celelalte sate ale lui Radu din Goleşti la creşterea avuţiei sale. Dar este de presupus că nişte sate de la munte, ca Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni, unde creşterea vitelor constituie şi astăzi o îndeletnicire importantă, să-i fi furnizat din plin acest gen de marfă.

Bărbat extrem de activ, Radu din Goleşti nu s-a mulţumit numai cu veniturile pe care i le asigura dregătoria pe care o ocupa şi comerţul cu produse asigurate de domeniul său. Două documente ulterioare existenţei sale, 21 mai 1571 şi 26 aprilie 1579, aduc în atenţie o altă sursă de înavuţire: concesionarea ocnei de sare de lângă Râmnicul Vâlcea.

La 26 aprilie 1579, întărind lui Harvat mare stolnic „ca să-i fie moşie la Ştefăneşti, partea jupânesii Pârvei, fata Badei de la Bircii" ce o cumpărase în domnia lui Alexandru Mircea cu 5.000 de aspri, domnitorul Mihnea Turcitul vorbeşte şi despre prezenţa lui Radu clucerul la Ocna cea Mare „când au fost în zilele lui Pătraşcu voievod, la Ocnă"[286]. Coroborând informaţiile acestui document cu ale celui din 21 mai 1571, în care se vorbeşte că „la moartea răposatului Petraşco voievod, iar Socol vornic, el a prins pe Radu clucer, …, de l-a legat"[287], au fost istorici care au conchis că în decembrie 1557 Radu din Goleşti a fost închis la ocnă[288], între cei doi boieri existând un conflict legat de ocuparea tronului vacantat prin moartea lui Pătraşcu.

Închiderea lui Radu din Goleşti de către Socol vornicul nu poate fi contestată, însă prezenţa lui Radu din Goleşti la Ocnă a fost legată de cu totul alte motive, după cum o dovedeşte documentul din 26 aprilie 1579. Documentul menţionează că jupaniţa Pârva mai întâi tocmise vânzarea cu Ivaşcu mare vornic şi Albu mare clucer, feciorii lui Radu din Goleşti, aceştia dându-i arvună 1.000 de aspri. Din motive ce nu sunt evidenţiate, ocina a fost cumpărată însă de Harvat mare stolnic, în acceptul celor doi fraţi care au renunţat şi la arvună în favoarea lui. Motivaţia pe care documentul domnesc o dă acestei renunţări a doi fraţi explică şi prezenţa lui Radu din Goleşti la Ocnă. „Iar pentru acea 1000 de aspri, ei i-au fost lăsat lui Harvat stolnic, pentru o datorie a Radului cliucériul de la Ocna cea Mare, când au fost în zilele lui Pătraşco voevod, la Ocnă. Apoi, Pătraşco voevod, domniia sa a murit, iar Radul cliucériul, el a fugit peste munte, iar datoriia au rămas. Apoi a venit Mami ceauş de la Nicopoia la Mircea voevod, pentru acea datorie. Deci Mircea voevod, domnia sa au dat ca să plătească oamenii Radului cliucerul, însă Harvat stolnecul, el la Ocnă n-au fost. Iar Mami ceauşul de la Nicopoia, el au luat de la Harvat stolnecul 5000 de aspri turceşti. Deci pentru acele 5000 de aspri, ei au fost lăsat acea 1000 de aspri şi o au cumpărat boieriul domniei méle ce s-au scris mai sus cum iaste zis mai sus"[289].

Deci datoria de 5.000 de aspri pe care Radu clucerul din Goleşti o avea la Mami ceauşul din Nicopole era legată de prezenţa sa la Ocna cea Mare, principala exploatare de sare din Ţara Românească şi nu de întemniţarea lui în ocnă. De altfel, documentul şi precizează că prezenţa lui Radu clucerul la Ocna cea Mare a fost în zilele lui Pătraşcu cel Bun, nu după moartea acestuia. Fugind în Transilvania de frica revenirii lui Mircea pe tronul muntean, datoria către Mami ceauşul din Nicopole a fost acoperită de unul din „oamenii Radului cliucériul", Harvat <din Izvor>. Însăşi precizarea documentului domnesc: „însă Harvat stolnecul, el la Ocnă s-au fost", ca să-i fie răspunzător de acea datorie, are semnificaţia că nu a participat la exploatarea sau administrarea ocnei de sare, în calitate de reprezentant al lui Radu clucerul şi nu că nu a fost închis în ocnă.

Astfel privite lucrurile, prezenţa lui Radu din Goleşti la Ocna cea Mare trebuie explicată fie ca îndeplinirea unei atribuţii a dregătoriei sale de mare clucer, fie ca exploatator al sării acesteia, fiindu-i concesionată de domnie. Veniturile aduse de exploatarea sării erau ale domniei, iar aceasta le concesiona unor mari boieri în schimbul anumitor sume băneşti.

Paul de Alep ne dă relaţia că Ocna cea Mare era „la vreo două ceasuri de drum" de la Râmnic şi că era cea mai mare din cele patru ce se exploatau atunci în Ţara Românească. Era „cercetată de toţi negustorii din Ţara Turcească <care vin> să cumpere sare şi să o încarce pentru Constantinopol, căci toată sarea întrebuinţată în Rumelia şi la Constantinopol este adusă din această ţară"[290].

Cu siguranţă că şi Mami ceauşul din Nicopole trebuie să fi fost unul dintre acei intermediari ce asigurau sarea pe pieţele turceşti şi, probabil, plătise în avans o anumită cantitate de sare lui Radu

---

[286] *D.R.H.*, B, VIII, p. 311-312
[287] *Ibidem*, VII, p. 39
[288] N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzachi*, vol. XI, p, VIII; Şt. Andreescu, *op. cit.,* vol. I, p. 191
[289] *D.R.H.*, B, VIII, p. 311-312
[290] *Călători străini…*, vol. VI, p. 188

clucerul. Acesta, fugind peste Carpaţi de frica lui Mircea Ciobanul, datoria sa rămăsese neachitată şi recuperarea acesteia s-a făcut de la Harvat stolnicul, unul din oamenii săi.

Este foarte posibil şi ca exploatarea sării pe seama domniei să fi constituit una din atribuţiunile marelui clucer. La sfârşitul lui octombrie 1603, raguzanul Aloisio Radibrat îi scria contelui de Fürstenberg cu Radu clucerul <Buzescu> avea în mâinile sale toate ocnele de sare[291]. Dar şi într-o astfel de situaţie lucrurile nu se schimbă prea mult, căci chiar dacă exploatarea salinelor pentru domnie ar fi fost una din atribuţiile marelui clucer, veniturile sale nu erau mai puţin importante.

Cariera de dregător a lui Radu din Goleşti în timpul domniei lui Pătraşcu cel Bun este uşor de urmărit în documentele vremii, căci fiind un boier divănit a fost menţionat în sfatul domnesc al acestora. Este atestat ca mare paharnic în sfatul domnesc al documentului din 25 mai 1554[292]. Lipsa unor documente emanate de cancelaria lui Pătraşcu cel Bun în perioada 12 martie – 25 mai 1554 mă împiedică să precizez data accederiii în această dregătorie şi, implicit, a întoarcerii în ţară. Este foarte posibil să fi deţinut marea paharnicie încă din a doua jumătate a lunii martie 1554, căci nu este de crezut că a mai întârziat în pribegie din momentul când a aflat că pe tronul muntean s-a aşezat unul din fiii lui Radu Paisie, al cărui favorit fusese. Deţinea această dregătorie şi la 9 februarie 1557, iar la 8 aprilie, dată de la care a fost încredinţată lui Lepădat, Radu din Goleşti este atestat ca mare clucer[293]. În această nouă dregătorie Radu din Goleşti nu mai apare menţionat în sfatul domnesc căci dregătoria ca atare nu era una din cele specifice acestuia.

Dregătoriile deţinute de Radu din Goleşti nu erau din cele mai importante ale ierarhiei feudale dar, prin natura atribuţiilor exercitate, marele paharnic şi marele clucer erau într-un contact permanent cu persoana voievodului, ceea ce presupunea o mare încredere din partea acestuia.

Ca mare paharnic se ocupa de băutura necesară meselor de la curtea domnească, având în grija sa paharele domnului şi ale oaspeţilor săi, ca şi de aprovizionarea cu vinuri a pivniţelor domneşti. Nu servea personal decât la marile sărbători, în rest fiind înlocuit de subalternii săi apropiaţi. Îndeplinind astfel de atribuţii, Radu marele paharnic şi subalternii săi trebuiau să fie oameni de încredere, care răspundeau nu numai de calitatea băuturilor ci, degustându-le sau luându-le „credinţa", îl asigurau că nu sunt otrăvite. Ca mare paharnic avea şi atribuţii de ordin militar, el fiind comandantul numeroasei cete a păhărniceilor. Veniturile pe care dregătoria i le aducea constau din darurile sau plocoanele pe care le primea de la subalternii săi, păhărniceii. Autorul „Relaţiei istorice" afirma că aceştia „dădeau multe daruri paharnicului". Un alt venit al marelui paharnic era realizat din cele 1000 de vedre de vin (circa 12.000 litri) pe care le lua din judeţele Vâlcea şi Argeş. În izvoarele documentare din secolul al XVIII-lea se vorbeşte că acest venit era încasat „după obiceiul vechi", adică transformat în bani, ceea ce îndreptăţeşte presupunerea că şi în secolul al XVI-lea lucrurile puteau sat la fel.

Ca mare clucer, cheile magaziilor cu provizii ale curţilor domneşti se aflau în mâinile sale. Pentru atribuţiile lui ca mare clucer semnificative mi se par cele consemnate de Marini Poli, în 1587, la adresa marelui clucer Pârvu din Cioroiaşi: „are grijă de toate cele ce vin la curtea domnului, cele ce se primesc şi se împart şi nimeni nu-i poate lua socoteală"[294]. Dregătoria de mare clucer a fost o tradiţie în familia Furcovici, a deţinut-o şi bunicul său, Furcă, în domnia lui Radu cel Frumos şi tatăl, Radu Furcă la Vlad Călugărul şi o va deţine şi fiul său, Albu, la Alexandru II Mircea. Despre veniturile aduse de această mare dregătorie documentele nu dau informaţii. Dar, oricum, pentru slujba pe care o făceau domnului şi ţării toţi marii dregători se bucurau, cum este şi firesc, de anumite venituri speciale legate de natura dregătoriei, din dreptul lor de a-şi judeca subalternii şi globi, din numirea subalternilor, a căror recunoştinţă se manifesta prin daruri sau plocoane ca şi din favoarea domnească materializată prin dăruirea de ocine şi alte bunuri sau scutirea de dări[295].

Influenţa lui Radu din Goleşti în timpul domniei lui Pătraşcu cel Bun a fost una destul de însemnată încă de la începutul domniei lui. Amiciţia lui era căutată de însuşi judele Braşovului care, împreună cu cei 12 pârgari, îi scriau şi trimiteau daruri la 12 august 1554[296].

Domnia lui Pătraşcu a fost una liniştită, netulburată pe plan intern de nicio mişcare boierească, iar aprecierea cronicarului vorbeşte de la sine: „a domnit bine ţara şi boierii fără vrăjbi, fără morţi, fără prăzi,

[291] *Ibidem*, vol. IV, p. 287
[292] *D.R.H.*, B, V, p. 34
[293] *Ibidem*, VI, p. 90, 91
[294] N. Stoicescu, *Sfatul domnesc şi marii dregători din Ţara Românească şi Moldova (sec. XIV-XVII*), Bucureşti, 1968, p. 275, 285-286 (În continuare se va cita *Sfatul domnesc…*)
[295] C.C. Giurescu, *Noi contribuţii la studiul marilor dregătorii în secolele XIV şi XV*, Bucureşti, 1925, p. 17
[296] *Hurmuzachi*, XI, p. 791

precum tuturor place; pentru aceea şi Bun l-au numit”[297]. Pe plan extern a trebuit însă să pună în practică hotărârea turcilor de a impune pe tronul transilvănean pe minorul Ioan Sigismund Zapolya. În mai multe rânduri oştirile muntene, sub conducerea personală a domnitorului şi mai ales a atotputernicului Socol vornicul, au intrat în Transilvania reuşind până la urmă să impună pe minorul amintit şi pe mama sa, Isabella, care au fost aduşi tocmai de la Liov către sfârşitul anului 1556[298].

Nu pot stabili în ce măsură Radu din Goleşti a participat la aceste acţiuni, dar afirmaţiile istoricului N. Iorga că pe timpul campaniei anului 1556 el ar fi rămas alături de doamna Voica să conducă treburile Ţării Româneşti[299] sunt contrazise de documentele interne.

Într-adevăr socotelile Braşovului consemnează la 19 septembrie 1556 că a fost trimis un sol „în Muntenia la Radu clucer şi la voievodesă” cu daruri, apoi că la 12 octombrie un sol al clucerului venea la Braşov, pe când voievodul Pătraşcu cel Bun coordona readucerea din Polonia şi reîntronarea reginei Isabella şi a fiului ei, Ioan Sigismund, dar este vorba numai de o simplă potrivire de nume şi dregătorie. Tot Radu şi tot clucer era şi fratele doamnei Voica şi era chiar mai indicat ca voievodul Pătraşcu cel Bun să-l lase caimacam lângă tânăra-i soţie. După cum am arătat în rândurile anterioare, prima atestare documentară a lui Radu din Goleşti ca mare clucer este abia la 8 aprilie 1557, iar pe timpul evenimentelor la care face referire marele istoric el apare atestat în sfatul domnesc ca mare paharnic[300]. Într-o atare situaţie este de presupus ca Radu din Goleşti, în virtutea obligaţiilor ce le avea ca proprietar de pământ şi ca mare dregător[301], trebuie să-l fi însoţit pe voievod în campania din Transilvania.

De pe urma expediţiei Pătraşcu cel Bun a avut numai de suferit, căci în anul următor a căzut bolnav. În mai şi iunie 1557 se afla în munţii Râmnicului, „în căutarea unui aer mai bun”. Sibienii îi trimiteau daruri pentru „bună vecinătate” dar şi un medic curant pe care îl duceau până la Tălmaciu, de unde îl preluau trimişii voievodului[302]. Se pare că în timpul acelei cure de „aer mai bun”, voievodul Pătraşcu cel Bun a pus bazele bisericii „Cuvioasa Parascheva” din Râmnicul Vâlcea, a cărei săvârşire a înfăptuit-o fiul său, Mihai Viteazul, în 1587[303].

La stăruinţele reginei Isabella, ai cărei soli raportau la Poartă, în decembrie 1557, noi atacuri ale lui Ferdinand de Habsburg[304], Pătraşcu cel Bun a fost nevoit să-şi trimită iarăşi oştile în Transilvania, de data aceasta sub conducerea lui Radu clucerul şi nu a lui Socol vornicul, cum o făcuse până atunci. Nici de data aceasta nu se poate stabili cu certitudine despre care Radu clucerul este vorba: cel în funcţiune, Radu din Goleşti sau fostul, Radu din Băleni, căci în vorbirea curentă şi unul şi celălalt erau desemnaţi în forma Radu clucerul. În istoriografie s-a acceptat ca fiind vorba de marele clucer în exerciţiu, deci Radu din Goleşti[305]. El era sigur marele clucer în funcţiune, căci la 20 noiembrie 1557 voievodul Pătraşcu cel Bun îl desemna ca „cinstitul dregător al domniei mele jupan Radu mare clucer”, întărindu-i alături de nevastă-sa, Caplea, şi fiii lor, Ivaşcu şi Albu, hotarele satelor Mărăcineni şi Vieroşi în urma unei pricini de stăpânire cu boierii din Izvorani[306].

Înaintarea armatei muntene, sub conducerea lui Radu clucerul, s-a făcut pe Valea Oltului, către sfârşitul lui decembrie 1557. După un raport al bailului veneţian Antonio Barbarigo era vorba de o armată de circa 10.000 de oameni, între care mulţi germani şi italieni[307]. La 21 decembrie 1557 trupele muntene nu depăşiseră încă graniţa, iar un spion sibian mergea în tabăra acestora ca să ia informaţii de la Radu clucerul, „capitaneus exercitus”. Traversarea graniţei s-a făcut înainte de 26 decembrie 1557, căci la

---

[297] R. Popescu, *Istoriile...*, p. 53

[298] N. Iorga, *Istoria armatei româneşti*, ediţie îngrijită de N. Gheran şi N. Iova, Bucureşti, 1970, p. 102; Idem *Prefaţă* la *Hurmuzachi*, vol. IX, p. VII-VIII; St. Andreescu, *op. cit.,* p. 203-204

[299] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, Bucureşti, 1935, p. 14, („... Radu clucerul, om căruia i se încredinţează isprăvnicia scaunului în lipsa lui vodă, era un fruntaş al ţerii, un boier avut şi harnic, începătorul măririi Goleştilor”); Idem, în *Prefaţă* la *Hurmuzachi*, IX, p. VIII (regent cu doamna în 1556).

[300] *D.R.H.*, B, V, p. 81-91 Radu din Băleni atestat cu dregătoria de mare clucer la 4 mai 1556 alături de Radu paharnicul din Goleşti, ca stăpânitori ai satelor Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni (*Ibidem*, p. 74); Pentru identificarea lui vezi şi Dan Pleşia, *op. cit.*, p. 82, nota 46. Înseamnă că schimbarea lui din dregătoria de mare clucer cu Radu din Goleşti s-a petrecut în intervalul 9 februarie – 8 aprilie 1557)

[301] Pentru obligaţiile militare ale marilor dregători vezi C.C. Giurescu, *op. cit.*, p. 11

[302] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, Bucureşti, 1935, p. 14; *Idem, Prefaţă* la *Hurmuzachi* XI, p. VIII şi p. 868

[303] Pr. Ion Ionescu, *Pomelnicul Bisericii „Cuvioasa Paraschiva” din oraşul Râmnicul Vâlcea*, în „M.O.” anul X (1958), nr. 7-8, p. 561

[304] Cristina Feneşan, *op. cit.*, p. 316

[305] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul,* vol. II, Bucureşti, 1935, p. 14.; C. Rezachevici, *Cronologia...*, p. 244

[306] *D.R.H.*, B, V, p. 124-125

[307] *Hurmuzachi*, vol. VIII, p. 84

această dată regina Isabella trimitea pe omul ei, Cristofor, cu scrisori la acelaşi Radu clucerul, adresându-i rugămintea ca oamenii săi să nu devasteze regiunea Sibiului[308]. Oastea munteană se afla cantonată la Şelimbăr şi Tălmaciu când vestea morţii lui Pătraşcu cel Bun a sosit din Muntenia şi a pus capăt expediţiei[309].

La 30 decembrie 1557 Radu clucerul se afla încă la Sibiu, socotelile oraşului consemnând plecarea sa către Schellemburg (Şelimbăr) şi Tălmaciu, unde îi erau cantonate trupele. Pentru hrănirea boierilor comandanţi şi a trupei erau dăruiţi trei boi, douăzeci de vase de vin şi alte bunuri[310].

Moartea lui Pătraşcu cel Bun va avea repercusiuni şi asupra lui Radu clucerul din Goleşti, documente ulterioare acelui moment amintind de arestarea sa de către Socol vornicul şi prădarea oamenilor săi de marele spătar Stanciu Benga. Motivele atitudinii lui Socol vornicul nu sunt suficient de clare. Învăluită în mister este şi moartea lui Pătraşcu cel Bun. Putea fi, desigur, şi moarte naturală, cum scrie cronicarul: „…ca un om a murit şi Pătraşcu vodă”[311], mai ales că fusese şi bolnav în cursul aceluiaşi an. Dar mai multe au fost părerile exprimate că ar fi fost otrăvit.

Fiul său, Petru, zis Cercel, pe atunci în vârstă de numai 10 ani afirma, cu două decenii mai târziu, că moartea lui Pătraşcu cel Bun a fost cauzată de Rüstem paşa, marele vizir, care l-a otrăvit cu complicitatea unui medic italian din Cremona, aflat în serviciul voievodului[312]. Gheorghe Şincai, citând mai ales surse transilvănene, pune moartea voievodului pe seama otrăvii administrate de Socol vornicul, care dorea domnia pentru sine[313]. Acelaşi punct de vedere poate fi întâlnit la Alexandru Cartojan[314].

Se redeschidea, astfel, competiţia la ocuparea tronului Munteniei, la care râvneau, printre alţii, fostul voievod Radu Ilie, zis Haiducul, un Vlad, fiu al lui Radu Paisie şi însuşi Socol mare vornic[315].

Evenimentele de după moartea lui Pătraşcu cel Bun sunt destul de confuze şi în ceea ce-l priveşte pe Radu clucerul din Goleşti. Un document al lui Alexandru II Mircea, din 21 mai 1571, ni-l menţionează ca aflat în conflict direct cu marele vornic Socol din Răzvad, rămas adevăratul stăpân al Munteniei: „Astfel, când a fost la moartea răposatului Petraşco voievod, iar Socol vornic, el a prins pe Radu clucer…, de l-a legat. Apoi Stanciul Benga, din vreme ce a prins de veste, atunci el a apucat pe nişte slugi ale lui Radul clucer, anume Dragomir din Clăbuceri şi Ion din Racoviţa, care sunt pârcălabi la Bistreţ, de au luat de la ei 13.000 aspri şi trei cai buni şi 4 sănii cu peşte şi două care cu slănină de porc şi a voit să le spânzure pe slugi”[316].

Motivul atitudinii lui Stanciu Benga fost mare spătar este uşor de dedus dintr-un document din 22 august 1575[317]. La această dată se amintea că „Grindurile cu toate seliştile şi cu toate bălţile”, din apropierea Bistreţului, cu care Radu Paisie a miluit pe Radu vistierul „pentru credincioasă şi dreaptă slujbă”, deci pentru comportamentul din lupta de la Fântâna Ţiganului, s-au găsit menţionate şi „în nişte cărţi de moştenire ale lui Barbul” fiul lui Stanciu Benga, deşi la momentul dăruirii erau domneşti. Aceasta înseamnă că la momentul 1539 când „a fost miluit Radu vistierul”, Grindurile erau preluate (confiscate) pe seama domniei de un înaintaş al lui Radu Paisie sau de el însuşi. Se poate aprecia că Stanciu Benga, mare spătar al lui Pătraşcu cel Bun, a folosit momentul dificil prin care trecea Radu clucerul din Goleşti „prins şi legat” de Socol vornicul, pentru a-şi recupera ocina părintească şi bunurile realizate pe ea. Nu întâmplător el a acţionat împotriva pârcălabilor de Bistreţ pe care i-a prădat şi a vrut să-i spânzure, şi nu împotriva administratorilor altor proprietăţi ale lui Radu clucerul din Goleşti.

Mai dificil de depistat este motivul care l-a determinat pe Socol vornicul să-l prindă şi să-l lege. Neapărat că atitudinea lui trebuie explicată prin situarea în tabere politice opuse. În timp ce Socol vornicul va fi urmărit domnia pentru sine, este posibil ca Radu din Goleşti să se fi situat de partea vreunuia din pretendenţii cu sânge domnesc. Radu Ilie, al cărui mare postelnic a fost în scurta-i domnie de

---

308 Ibidem, XI, p. 869
309 N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, Bucureşti, 1935, p. 15; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 244. Autorul este de părere că Radu clucerul din Goleşti a fost trimis în ajutorul Isabellei de Socol, vornicul după 24 decembrie 1557.
310 *Hurmuzachi,* XI, p. 869
311 R. Popescu, *Istoriile…*, p. 54
312 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 241
313 Gh. Şincai, *op. cit.*, p. 240
314 Al. Cartojan, *op. cit.*, p. 35
315 N. Iorga, *op. cit.*, p. 14-15; St. Andreescu, *op. cit.*, p. 192, nota 2; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 244
316 *D.R.H.*, B, VII, p. 39. Referindu-se la acelaşi moment, un alt document din 29 mai 1573, aminteşte de confiscarea a „14.000 de aspri şi două sănii de peşte şi cu toţi telegarii şi încă multe scule”.
317 *Ibidem*, p. 335-336

numai şapte luni, sau, mai de crezut, a lui Vlad, un alt fiu al lui Radu Paisie şi frate al defunctului Pătraşcu cel Bun.

Prinderea şi legarea lui Radu din Goleşti de către Socol vornicul în niciun caz nu a putut avea loc „pe când corpul domnului mort era îngropat la mănăstirea Dealul", aşa cum afirmă N. Iorga. Nici intenţia lui Stanciu Benga de a spânzura „pe fiii acestuia, Ivaşcu şi Albul, a căror mamă era Caplea, fiica banului Teodosie"(!), ce se regăseşte la acelaşi istoric[318], nu are acoperire documentară. După cum arătam în rândurile anterioare, la 30 decembrie 1557 Radu din Goleşti se mai afla încă la Sibiu, primind daruri de la municipalitate pentru trupele sale, iar înmormântarea lui Pătraşcu cel Bun s-a făcut „în a treia zi, după obicei, la 26 decembrie 1557", dată înscrisă şi pe lespedea funerară[319] de la Mănăstirea Dealul.

Se pare că decesul lui Pătraşcu cel Bun a rămas un timp ascuns, de vreme ce servitorul său, ce sosea la Braşov la 27 decembrie, nu relata nimic despre aceasta. Abia la 3 ianuarie 1558 un sol al lui Socol vornicul aducea oficial vestea morţii voievodului[320].

Posibil ca Radu clucerul să fi aflat mai devreme vestea morţii lui Pătraşcu cel Bun, venită odată cu ordinul de retragere a oştirii din Transilvania. La 2 ianuarie 1558, oştirea părăsise Transilvania şi sibienii îl trimiteau pe Demetrias la Cluj, cu ştirea retragerii. Aceleaşi socoteli ale Sibiului informează că la 4 ianuarie un Antonio era trimis în Valahia cu scrisori la Socol şi la logofăt <Tudor din Orboeşti> şi pentru a vedea în ce stare se aflau lucrurile la ei. În aceeaşi zi, Petru Raç era trimis la Radu clucerul, aflat în deplasare în fruntea oştirii ce se retrăgea[321]. În virtutea acestor informaţii trebuie admis că arestarea lui Radu clucerul s-a produs pe 4 ianuarie 1558 sau după această dată. Tensiunea dintre cei doi mari boieri, a cărei cauză o bănuiesc a fi susţinerea acelui Vlad, fiul lui Radu Paisie, despre care Ştefan Andreescu afirmă că „a domnit numai opt zile, prin ianuarie 1558"[322], pare a fi fost de scurtă durată şi fără repercusiuni, căci nu peste multă vreme amândoi pot fi întâlniţi, împreună, pribegi în acelaşi oraş, Braşov.

Cea care pare să fi pus capăt diferendului dintre marii boieri, în privinţa ocupării tronului muntean, a fost vestea renumirii lui Mircea Ciobanul ca voievod al Ţării Româneşti, pentru a treia oară.

Vestea morţii lui Pătraşcu cel Bun s-a aflat mai rapid la Poartă decât în Transilvania, căci la 30 decembrie 1557 Soliman Magnificul îl desemna pe Mircea Ciobanul pentru o nouă domnie în Ţara Românească, iar marele vizir Rüstem paşa punea să-l cheme din Anatolia, unde se afla exilat. Investitura oficială s-a făcut pe 14 ianuarie la Adrianopol, iar plecarea lui Mircea Ciobanul spre Muntenia s-a produs la 19 ianuarie 1558[323].

Timp de o lună, cât a durat interregnul, Socol a fost adevăratul stăpân al Munteniei. Socotelile oraşului Sibiu probează din plin această stare de lucruri. La 14 ianuarie 1558 conducerea oraşului trimitea pe P. Racz în Valahia, la Socol, pentru a face cercetări despre noul voievod şi dacă a făcut pace cu turcii. Peste zece zile, în 23 ianuarie 1558, era trimis Matthia Wyngarthi la acelaşi Socol şi pentru a cerceta care sunt intenţiile turcilor. Chiar fostul voievod Radu Ilie trimitea, printr-un agent sibian, la 25 ianuarie, scrisori aceluiaşi Socol, probabil sperând ca prin ajutorul lui să redobândească domnia[324].

Nu se consemnează nimic despre existenţa unor tulburări în Muntenia, semn că vestea reinvestirii lui Mircea Ciobanul înspăimântase atât de mult marea boierime încât o coagulase în jurul lui Socol vornicul pe care-l propusese candidat la domnie, la Poartă ştiindu-se chiar că a domnit opt zile. Dacă se are în vedere că intrarea lui Mircea Ciobanul în Bucureşti s-a produs pe 25 ianuarie 1558[325] se poate aprecia că proclamarea lui Socol ca domn se făcuse cam pe 16-17 ianuarie 1558.

Declarând că îl vor domn pe Socol şi ridicându-se cu armele pentru el[326], marii boieri şi-au pus totuşi la adăpost familiile, trimiţându-le peste graniţă, în Transilvania. Socotelle Braşovului consemnează numai numele cele mai sonore cărora le făcea daruri, dar numărul celor fugiţi era mult mai mare.

La 26 iunie intrau în Braşov soţia şi fiul lui Socol vornicul, iar autorităţile comunale le trimiteau peşte, găini, carne, vin. Neputându-se opune lui Mircea şi turcilor săi, o zi mai târziu trebuie să fi sosit în

318 N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzachi*, XI, p. VIII
319 C. Rezacevici, *Cronologia…*, p. 242
320 *Ibidem*, p. 240
321 *Hurmuzachi,* XI, p. 869
322 Şt. Andreescu, *op. cit*., p. 206-207, 214
323 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 243
324 *Hurmuzachi*, XI, p. 869
325 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 244
326 Alexandru Lapedatu, *Ştiri privitoare la istoria ţărilor române din Cronologia lui Sigheris*, în A.I.I..C.N., anul II (1923), p. 368

Braşov însuşi Socol vornicul cu principalii săi susţinători. În ziua următoare, 27 ianuarie, un om al braşovenilor, Sebastiani, era trimis la regina Isabella, la Cluj, cu scrisorile lui[327].

Celălalt mare centru săsesc, Sibiul, se îngrijea, la 28 ianuarie 1558, prin „servitorii" săi, Andrei şi Toma, pe care îi trimitea la Tălmaciu ca să se îngrijească de soţiile boierilor munteni şi ca cei care le însoţiseră în fugă să nu producă tulburări în regiune[328].

Numărul fugarilor era aşa de mare încât municipalităţile îşi puneau problema dispersării fugarilor. Astfel, autorităţile Braşovului, sufocat de boierii care „trecuseră munţii în răstimp de două zile", hotărau, la 29 ianuarie 1558, trimiterea unora dintre ei la Râşnov, însoţiţi de Ioan Thott şi Ioan Koach. Feţele mai simandicoase au continuat însă să rămână în Braşov şi în apropierea lui. La 30 ianuarie autorităţile comunale trimiteau daruri lui Badea clucer, soţiei lui Stănilă, lui Dragomir vistierul şi soţiei lui Socol vornicul: 4 berbeci, patru vase cu vin şi 60 de găini, pâine etc. În aceeaşi zi i se trimiteau daruri asemănătoare lui Vlad voievod şi lui Socol, în localitatea Heltwyn[329]. Tot în Braşov erau atestaţi, la sfârşitul lunii ianuarie, Radu logofătul din Drăgoeşti, Ioan vistierul şi Radu clucerul[330]. Despre care Radu clucerul va fi fost vorba nu pot preciza, căci şi cel în exerciţiu şi fostul erau desemnaţi în acelaşi fel.

<u>7. Din nou pribeag la Mircea Ciobanul (1558). Sfârşitul lui Radu din Goleşti</u>

Deşi greu de depistat printre pribegi, după nume şi dregătorie, Radu din Goleşti s-a aflat sigur printre cei pribegiţi. O afirmă cu claritate documentul din 26 aprilie 1579: „Apoi, Pătraşco voievod, domnia sa au murit, iar Radul clucerul au fugit peste munte". Mami, ceauşul din Nicopole, la care rămăsese dator 5.000 de aspri de pe vremea când ţinea Ocna în exploatare, s-a plâns noului voievod, Mircea Ciobanul, iar acesta a hotărât ca datoria să fie încasată de la oamenii lui Radu clucerul care rămăseseră în ţară. Necazul a căzut pe Harvat <din Izvor>, viitorul mare stolnic, care a fost nevoit să-i achite cei 5.000 de aspri[331]. Apoi, chiar primul act intern, ce s-a păstrat până în zilele noastre, emis de cancelaria lui Mircea Ciobanul la 11 februarie 1558, constituie o dovadă că la acea dată Radu din Goleşti şi familia sa se aflau în pribegie. Aceiaşi cnezi Hareşani profită de pribegia lui şi au venit înaintea voievodului „de s-au jeluit cum iau fost cotropit fără nici o lege şi fără nici o judecată" satele Cheiani şi Căpăţâneni „cu sila lui Radu din Goleşti", pe vremea lui Pătraşcu cel Bun. Fără nicio altă judecată, ci numai citind „cărţile vechi ale răposaţilor domni", Mircea Ciobanul a „înţeles" că dreptatea era de partea cnezilor Hareşani, cărora le întărea satul pe hotarele „răposatului Dan voievod şi Vlad voievod Ţepeş"[332].

Satul Urâţii şi Balta Bistreţul au fost preluate iarăşi de ruda voievodului, Dumitru banul, strănepot prin sora sa, Boba[333]. Satele Poenari, Cheiani şi Căpăţâneni au fost iarăşi preluate pe seama domniei, pentru că „lui Radu clucerul i s-a întâmplat pribegie în zilele lui Mircea voievod în Ţara Ungurească"[334].

Un document din 24 mai 1573 relevă că în Transilvania Radu din Goleşti a reuşit să pună mâna pe fostul mare spătar Stanciu Benga, pribeag şi el, care îi jefuise cele două slugi, Dumitru din Clăbuceri şi Ion din Racoviţa, de bani, slănină, peşte şi telegarii înhămaţi la mijloacele de transport, somându-l să-i plătească daunele. Stanciu Benga, neavând „în acele vremuri bani de cheltuială ca să-i plătească" i-a dat în schimb satul Bercuţa, din judeţul Dolj, „dinaintea tuturor boierilor care au fost pribegi în acea vreme, pentru că erau foarte lipsiţi de bani de cheltuială în acea vreme"[335].

După cum se poate constata, ştirile despre pribegia lui Radu din Goleşti în ultima domnie a lui Mircea Ciobanul abundă în documentele interne, însă în niciunul nu am putut identifica vreo informaţie despre locul unde a cantonat familia lui. Aceeaşi tăcere o păstrează şi izvoarele transilvănene. Legăturile stânse pe care urmaşii săi le-au avut în ţinutul Făgăraşului, nepotul său Tudoran slugerul căsătorindu-se chiar cu o ardeleancă, foarte posibil din Săvăstreni[336], pledează pentru stabilirea familiei sale în această zonă.

---

[327] *Hurmuzachi*, XI, p. 797
[328] *Ibidem*, p. 869
[329] *Ibidem*, p. 797
[330] N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzachi*, XI, p. VIII
[331] *D.R.H.*, B, VIII, p. 311-312
[332] *Ibidem*, V, p. 126, VI, p. 227
[333] *Ibidem*, VI, p. 121-122 (Pentru relaţiile de rudenie vezi N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 89)
[334] *Ibidem*, VIII, p. 68; *D.I.R.*, B, XVI, V, p. 210-212
[335] *D.R.H.*, B, VII, p. 187
[336] *Ibidem*, XXIV, p. 380-381

Desigur, activitatea lui Radu clucerul în Transilvania, ca şi a restului boierimii pribege, a fost subsumată eforturilor de a unelti alungarea lui Mircea Ciobanul, numai că raportul de forţe era net în favoarea voievodului sprijinit de turci.

La rândul său, voievodul muntean, conştient de răul ce i-l puteau cauza pribegii prin eventualele năvăliri armate, intrigi şi pâri la Poartă, a încercat o reconciliere cu aceştia, încercând să-i convingă, prin promisiuni şi jurăminte solemne, să se întoarcă în ţară[337].

O serie de boieri, în frunte cu Stănilă, vornicul lui Radu Ilie, au cutezat să se întoarcă în Muntenia. S-a păstrat chiar un apel al lui Stănilă, care, ajuns în Muntenia, se adresa autorităţilor braşovene, în numele lui Mircea Ciobanul, pentru a îndemna şi pe ceilalţi pribegi la repatriere. „… De la Stănilă, mare vornic, multă sănătate judeţului din Braşov şi tuturor pârgarilor. Şi vă dau de ştire ca unor buni prieteni. Ştiţi că sunteţi prietenii noştri, iar noi ai voştri, şi deci e mai bine să rămânem prieteni: căci ştiţi bine că fără noi voi nu puteţi fi şi ţara voastră, ţara Bârsei; fără ţara noastră nu poate. Şi astfeliu, aduse Dumnezeu în ţară pe acest domn creştin şi pe noi toţi care am rătăcit pe unde ne-a purtat Dumnezeu, ca să facem bine creştinilor şi vouă, pe care vă ştim creştini.

Socotiţi dar şi voi, că nu sunt rudele printre voi şi că am avut nădejde în voi, fiindcă am ştiut că le sunteţi prieteni; lăsaţi de acum înainte pe boieri, pe toţi câţi sunt, să se întoarcă în bună voie. Iar noi ne vom sili să vă fim prieteni cum v'a fost şi Radul voievod, şi încă şi mai mult: şi trimiteţi şi voi câţiva oameni buni dintre voi şi să vie la domnul nostru Io Mircea voievod şi la noi şi veţi vedea singuri; iar dacă nu veţi avea nevoie de vorbele noastre, Dumnezeu să vă plătească, şi Dumnezeu să vă bucure"[338].

Toate cronicile interne confirmă venirea lui Stănilă şi a altor boieri la chemarea lui Mircea. Plecarea lui Stănilă s-a întâmplat înainte de 1 februarie 1558, căci la această dată socotelile Braşovului o menţionează numai pe soţia sa alături de cea a lui Radu voievod primind daruri de la autorităţile comunale[339]. Temeritatea lui Socol vornicul mi se pare de neexplicat, doar fusese unul dintre principalii susţinători ai lui Radu Ilias în alungarea lui Mircea Ciobanul din anul 1552, care era să-l coste chiar viaţa. Probabil că nu s-a mai crezut vizat de ura voievodului după atâţia ani, cu atât mai mult cu cât la Pătraşcu cel Bun n-a beneficiat de dregătorii, apărând numai de două ori în sfatul domnesc al acestuia, ca fost mare vornic[340].

Şi el şi cei care au fost la fel de creduli, au plătit cu viaţa încrederea în promisiunile crudului voievod: „Iar când a fost la martie 3 deni, - povesteşte Letopiseţul Cantacuzinesc – cu meşteşug mare au chemat pre Stănilă vornicul şi pre toţi boiarii şi pre amândoi episcopii şi toţi egumenii cu mulţime de călugări în cetate la Bucureşti. Şi aşa fără veste au năpustit într-înşii pre beşlii lui şi pre mulţi turci, de i-au tăiat pre toţi, vărsându-se mult sânge nevinovat"[341]. În mod asemănător descrie momentul şi cronicarul Radu Popescu, adăugând pitorescul că turcii şi beşlii „au intrat într-ânşii cu săbiile, ca neşte lupi în neşte oi, de i-au omorât pre toţi, câţi s-au întâmplat acii"[342].

Letopiseţul Ţării Româneşti în versiunea arabă a lui Macarie Zaim arată că Mircea Ciobanul a aşteptat momentul plecării de la curte a turcilor ce-l instalaseră şi „a ucis pe Stănilă vornicul şi pe toţi boierii mari şi mici. A ucis fără milă mulţi episcopi şi călugări. Era în 3 februarie"[343].

Gheorghe Şincai, citând surse ardelene, susţine că „Stănilă şi alţii… s-au înturnat pe 10 martie", şi deci tăierea lor a avut loc după această dată[344]. Istoriografia a ajuns la concluzia că din toate datele avansate pentru înfăptuirea măcelului, cea corectă este 3 februarie 1558, bazându-se pe faptul că ştirea tăierii a 200-260 de boieri ajungea la Braşov pe 9 februarie, iar la Sibiu pe 11 februarie 1558[345].

Rezultatul acestor execuţii în masă a fost deplina liniştire a pribegilor care nu vor mai tulbura domnia lui Mircea Ciobanul, deşi vor continua să umple localităţile transilvănene de graniţă, iar „tiranul" va continua să-i ceară cu stăruinţă.

Pe lângă cererea pribegilor, soliile lui Mircea au vizat şi recuperarea tezaurului lui Pătraşcu cel Bun, estimat la 400.000 de ducaţi, cu care Socol pribegise şi averea personală a acestuia, ambele aspecte

[337] *Istoria…*, p. 50; Radu Popescu, *Istoriile…*, p. 55; V. Cândea, *Letopiseţul…*, p. 686
[338] I. Bogdan, Documente *şi regestre privind relaţiile Ţării Româneşti cu Braşovul şi Ungaria în secolul XV şi XVI*, Bucureşti, 1902, p. 234
[339] *Hurmuzachi*, XI, p. 798
[340] *D.R.H.*, B, V, p. 73, 94
[341] *Istoria…*, p. 50
[342] R. Popescu, *Istoriile…*, p. 55
[343] V. Cândea, *Letopiseţul*, p. 686
[344] Gh. Şincai, *op. cit.*, p. 205
[345] N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzachi* XI, p. IV; Şt. Andreescu, *op. cit.*, p. 193; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 244

urmărite mai ales şi de sultan. La numai două zile după ce vestea carnagiului ajunsese la Braşov, marele logofăt Bogdan sosea în cetate, însoţit de către turci şi solicita extrădarea boierilor şi restituirea tezaurului. La 19 martie sosea marele portar al voievodului, însoţit de un ceauş, tot pentru aceleaşi probleme. Alte solii, cum a fost a lui Dumitru Postelnic, au tranzitat numai Braşovul în drumul către regina Isabella, de la care au solicitat aceleaşi lucruri[346].

Presate de cererile lui Mircea Ciobanul, susţinute de Poartă, autorităţile transilvănene au fost nevoite să ia unele măsuri, mai ales că sultanul condiţiona sprijinul militar otoman necesar menţinerii reginei Isabella şi a fiului ei pe tron, de recuperarea tezaurului lui Pătraşcu cel Bun, predarea lui Socol şi a averii lui şi repatrierea boierimii pribege.

În faţa unei asemenea presiuni, stările principatului, întrunite în dieta de la Turda (27 martie – 3 aprilie 1558) au hotărât predarea vornicului Socol şi a tezaurului lui Pătraşcu cel Bun la Poartă. Dar lucrurile au trenat pentru că interesele transilvănene, în privinţa averii cu care Socol fugise şi a tezaurului lui Pătraşcu cel Bun, nu erau mici. În acest sens trebuie semnalat că ceauşii trimişi de sultan pentru a ancheta fuga lui Socol şi a-i inventaria averea cu care fugise, au fost împiedicaţi să ia contact cu aceasta şi să încheie o înţelegere asupra bunurilor reclamate de Poartă. Pentru lămurirea acestei probleme a fost desemnat un sol special, care trebuie să-i însoţească pe ceauşi la Poartă[347].

În privinţa pribegilor, ordine repetate ale reginei Isabella au făcut să fie deplasaţi din apropierea graniţei mai spre interiorul regatului[348].

După cum menţionam în rândurile anterioare, pribegia lui Radu din Goleşti pe timpul celei de-a treia domnii a lui Mircea Ciobanul este susţinută indubitabil de documentele interne, dar cele ardelene nu mă ajută în a-i urmări activitatea desfăşurată. La 16 mai 1558 un Radu clucerul era consemnat ca intrând în Braşov, alături de Radu logofătul din Drăgoeşti, Ioan vistierul şi alţii[349]. Dacă acest Radu clucerul era cel din Goleşti, data de 16 mai 1558 ar reprezenta ultima sa menţiune în viaţă. Documentele interne, emise la 30 decembrie 1576 şi 19 octombrie 1585[350], îl menţionează pribeag numai în timpul domniei lui Mircea Ciobanul, nu şi a fiului său, Petru cel Tânăr, inaugurată la 26 septembrie 1559. Nu am identificat nicio informaţie care să-i ateste existenţa în timpul acestui ultim domnitor, ceea ce mă determină să cred că nu a mai apucat să se repatrieze după ultima pribegie.

În istoriografie nu am identificat nicio referire la sfârşitul său, dar îl consider strâns legat de cel al lui Socol vornicul, despre care se ştie că a murit înecat pe drumul către Insula Rodos, unde sultanul îi hotărâse locul de exil, alături de un alt pretendent la tronul muntean, Radu Ilie sau Vlad[351]. Sursele documentare pentru moartea lui Socol şi a voievodului său au fost aceleaşi pentru toţi istoricii, rapoartele ambasadorilor francez şi austriac la Poartă, dar nimeni nu a acordat atenţie faptului că în ele se vorbeşte de înecarea încă a unui boier, pe care îl chema chiar Radu.

Era clar pentru toată lumea că regina Isabella nu se putea opune la nesfârşit cererilor sultanului de a-l remite pe Socol vornicul, şi pe cel care încercase să ia tronul după moartea lui Pătraşcu cel Bun. Recunoştinţa pe care o purta fostului mare vornic, care o însoţise în venirea de la Liov şi o reinstalase pe tronul principatului în 1556 şi care o protejase cu armata munteană în alte câteva rânduri, a determinat-o să încerce să-i obţină imunitate diplomatică, pentru ca turcii să nu se poată atinge de viaţa lui[352].

Pentru aceasta, i-a acordat calitatea de ambasador al său şi i-a obţinut şi protecţia regelui Franţei. Bailul Antonio Barbarigo amintea, la 12 iulie 1558, că Socol era venit la Constantinopol cu recomandări de la regele Franţei şi de la regina Transilvaniei[353]. Socol însuşi, într-o scrisoare din mai 1558, fără dată de zi, probabil aşteptându-şi plecarea la Poartă, sau fiind chiar pe drum, mulţumea ambasadorului francez de acolo, de Vigne, pentru salvconductul ce i-a procurat şi îl ruga să stăruiască pe lângă toţi paşii să nu i se întâmple vreo supărare în drumul spre Constantinopol[354].

A ajuns la Constantinopol înainte de 12 iulie 1558, dată la care bailul veneţian, Antonio Barbarigo, raporta din Perra că „a fost adus aici <la Constantinopol> din Transilvania unde era fugit, unul din

---

[346] *Hurmuzachi,* XI, p. 798
[347] Cristina Feneşan, *op. cit*., p. 298
[348] *Hurmuzachi*, XI, p. 870
[349] *Ibidem;* I.R. Mircea, *op. cit*., p. 25
[350] *D.R.H.,* B, VIII, p. 68; *D.I.R*., B, XVI, V, p. 210-212
[351] N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzachi* XI, p. IX; Idem *Istoria lui Mihai Viteazul*, vol. II, Bucureşti, 1935, p. 59; Şt. Andreescu, *op., cit*., p. 206-207; C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 235
[352] *Hurmuzachi*, I, supliment 1, p. 13
[353] *Ibidem*, VIII, p. 84
[354] *Ibidem*, I, supliment 1, p. 12

principalii <boierii> din Valahia, zis Socol, care se zice că la moartea domnului Munteniei, al cărui consilier era, a vrut să ocupe domnia şi a răpit tezaurul. Şi pentru că a venit cu recomandări de la regele Franţei şi de la regina Trănsilvaniei, sultanul a promis că-i dăruieşte viaţa şi l-a exilat în Rodos cu unul dintre acei domni munteni, ca să nu mai fie motiv pentru tulburarea acelui popor”[355].

Despre sosirea lui Socol la Poartă şi soarta pe care a avut-o vorbeşte mai amănunţit ambasadorul francez la Constantinopol, de Vigne, în scrisoarea adresată omologului său la Veneţia, episcopul d’Acqs, datată 22 iulie 1558. El povestea că tocmai fusese anunţat că trei boieri valahi, care fuseseră trimişi la Poartă de regina Transilvaniei cu salvconduct, unul cu „numele Radu, altul Zokol şi celălalt Vayvoda” au fost exilaţi în Rodos, iar pe drum au fost aruncaţi toţi trei, în mare, cu câte o piatră de gât[356].

Este primul document care aduce în atenţie pe un boier Radu alături de Socol şi de pretendent şi care le-a împărtăşit soarta. Nici scrisoarea lui A. Barbarego, nici cea a lui de la Vigne nu menţionează numele voievodului însoţitor, care a fost considerat ba Radu Ilie[357], ba Vlad, fiul lui Radu Paisie[358], sau ambii contopiţi într-o singură persoană, Radu-Vlad[359].

C. Rezachevici, citând un raport austriac, reţine că la 28 iulie 1558 solii reginei Isabella, care îi predaseră sultanului, cu rugămintea expresă de a nu fi executaţi, au plecat din Constantinopol ducând ştirea „că Socol, pe care boierii munteni l-au avut stăpân şi domn opt zile” a fost executat împreună cu Radu Ilias, dar refuză să admită existenţa unui al treilea boier lângă ei, avansând ideea că „spionul austriac care relatează ştirea îl confunda <pe Socol> cu un al treilea prizonier existent”[360].

Cu toate acestea, din câte s-a văzut mai sus, ambasadorul francez de Vigne, care se ocupase de obţinerea salvconductului de la regele său pentru Socol, vorbeşte de trei executaţi: Radu, Zokol şi Vayvoda. Tot soarta a „trei sărmani boieri valahi” răpuşi de turci o deplângea şi episcopul d’Acqs în răspunsul adresat lui de Vigne, la 4/13 august 1558, din Veneţia[361].

Cel mai semnificativ din punctul de vedere al numărului şi numelui prizonierilor munteni omorâţi de otomani în iulie 1558 mi se pare a fi raportul unui agent habsburgic la Poartă, datat 20 decembrie 1558, ce comenta un mesaj al reginei Isabella trimis agentului ei de acolo. Din câte relatează spionul austriac regina se plânsese agentului diplomatic al Transilvaniei la Constantinopol că sultanul a început să arate tot mai puţină bunăvoinţă faţă de ea şi fiul ei. Ca dovadă a acelei atitudini, ea invoca tocmai faptul că deşi sultanul îi promisese că nu-i va ucide pe boierii munteni Socol şi Radu, împreună cu pretendentul lor, totuşi nu s-a ţinut de cuvânt[362]. În faţa unei astfel de surse documentare nu mai încape niciun fel de îndoială că delegaţia munteană era compusă din doi boieri: Radu şi Socol şi un pretendent. Trebuie admis că regina Isabella ştia cel mai bine pe cine trimisese acolo şi bănuiala că agentul austriac, care alcătuise raportul din 28 iulie 1558, în care vorbea tot de doi boieri şi un pretendent, ar fi fost dezinformat, cade de la sine.

Iată, deci, două surse documentare diferite, una franceză, alta habsburgică, situate la distanţă de şase luni în timp, care confirmă că alături de Socol şi de pretendent s-a aflat şi un boier Radu, care le-a împărtăşit soarta.

Din păcate, identificarea lui Radu rămâne nivelul supoziţiilor. Bănuiesc că este vorba de Radu din Goleşti pentru că, dintre toţi marii boieri cu acest nume şi adversari ai lui Mircea Ciobanul, numai el nu s-a mai întors din pribegie. Restul sunt identificaţi în anii următori: Radu al lui Socol a vizat chiar tronul Moldovei în 1563, iar apoi pe al Munteniei[363], Radu din Drăgoeşti a fost tăiat în 1568, iar Radu clucerul din Băleni şi-a continuat cariera sub Radu Mihnea[364]. Nici documentele interne nu-l mai amintesc pe Radu din Goleşti revenit în ţară, iar poziţia sa de pribeag, după cum am văzut, este atestată numai pe perioada domniei lui Mircea Ciobanul.

355 *Ibidem*, VIII, p. 84
356 *Ibidem*, I, supliment 1, p. 13
357 C. Rezachevici, *Cronologia…,* p. 235
358 Şt. Andreescu, *op. cit*., p. 206-207
359 N. Iorga, *Prefaţă* la *Hurmuzachi*, XI, p. IX
360 C. Rezachevici, *Cronologia…*, p. 235
361 *Hurmuzachi*, I, supliment 1, p. 13
362 Şt. Andrescu, *op. cit*., p. 206
363 *Ibidem*, p. 214
364 N. Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 81-82; H. Moţoc, *Udrea Băleanu un strălucit tovarăş de arme al voievodului Mihai Viteazul*, în „V”, tom 10-11 (1978-1979), p. 465